№. 72. ПЯТНИЦА, 14 СЕНТЯБРЯ. 1862. PIĄTEK, 14 WRZEŚNIA. № 72.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ГАЗЕТА
ОФФИЦІАЛЬНАЯ, ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ.
ВЫХОДИТЪ ПО ВТОРНИКАМЪ И ПЯТНИЦАМЪ.

Цѣна на мѣстѣ: За годъ 10 р. За полъ-года 5 р. За четверть года 3, р. За 1 мѣсяцъ 1 р.
Съ пересылкою за годъ 12 р. За полъ-года 6 р. За четверть года 3 р. 50 к.
За объявленія: За строку изъ 40 буквъ платится 17 коп. сер.

KURYER WILEŃSKI

GAZETA
URZĘDOWA, POLITYCZNA I LITERACKA.
WYCHODZI WE WTORKI I PIĄTKI.

Cena na miejscu: Roczna rs. 10, Półroczna rs. 5, Kwartałowa rs. 3, Miesięczna rs. 1.
Z przesyłką: Roczna rs. 12, półroczna rs. 6, kwartałowa rs. 3 kop. 50.
Za wiersz ze 40 liter ogłoszenia płaci się 17 kop. sr.

СОДЕРЖАНІЕ.

TREŚĆ.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, *12 сентября.*

ВЫСОЧАЙШІЙ МАНИФЕСТЪ.

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ

МЫ, АЛЕКСАНДРЪ ВТОРЫЙ,

ИМПЕРАТОРЪ и САМОДЕРЖЕЦЪ
ВСЕРОССІЙСКІЙ,
ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ, ВЕЛИКІЙ КНЯЗЬ ФИНЛЯНДСКІЙ,
и проч., и проч., и проч.

Манифестомъ въ 26-й день августа 1856 г. Мы возвѣстили вѣрноподданнымъ Нашимъ, что рекрутскихъ наборовъ въ 1856 году и въ теченіе трехъ слѣдующихъ за симъ лѣтъ не будетъ, если Богъ благословитъ Насъ продолженіемъ твердаго мира и никакія чрезвычайныя обстоятельства не сдѣлаютъ наборъ необходимымъ.

При помощи Божіей, Мы имѣли возможность продлить льготу эту еще на три года.

Желая нынѣ прочнымъ сформированіемъ запаса предотвратить, по возможности, усиленные наборы и дать дѣйствующему составу арміи и флота Нашихъ, необходимое укомплектованіе,— повелѣваемъ:

Въ будущемъ 1863 году произвесть рекрутскій наборъ съ обѣихъ полосъ Имперіи, полагая по пяти человѣкъ съ каждой тысячи душъ, на основаніи особаго распорядительнаго указа, вмѣстѣ съ симъ правительствующему сенату даннаго.

Наборъ сей начать съ 15-го января и окончитъ къ 15-му февраля будущаго 1863 года.

А дабы облегчить самое исполненіе рекрутской повинности и дать всѣмъ сословіямъ, отправляющимъ оную, возможность имѣть своихъ представителей въ рекрутскихъ присутствіяхъ, при производствѣ сего набора, допустить нижеслѣдующія измѣненія правилъ рекрутскаго устава:

1. Для каждаго уѣзда назначить отдѣльное рекрутское присутствіе въ уѣздномъ городѣ.

2. Рекрутскія присутствія имѣть въ слѣдующемъ составѣ:

Губернское:

Предсѣдатель—вице-губернаторъ.

Члены:

По назначенію губернатора, одинъ изъ членовъ губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ присутствія, которые состоятъ въ немъ изъ мѣстныхъ дворянъ-помѣщиковъ, по выбору губернскаго и уѣздныхъ предводителей дворянства губерніи.

Совѣтникъ казенной палаты, управляющій ревизскимъ ея отдѣленіемъ.

Военный пріемщикъ.

Медикъ.

Уѣздное:

Предсѣдатель—мѣстный уѣздный предводитель дворянства.

Члены:

Одинъ изъ кандидатовъ мироваго посредника, по очереди, изъ того участка отъ котораго представляются рекруты, или постоянный на все время набора, по выбору и назначенію уѣзднаго мироваго съѣзда.

Мѣстный городничій.

Военный пріемщикъ.

Медикъ.

Независимо отъ постоянныхъ членовъ при пріемѣ въ рекруты лицъ отъ городскаго общества, допустить къ засѣданіямъ, со всѣми правами и обязанностями членовъ, какъ въ губернскомъ, такъ и въ уѣздныхъ рекрутскихъ присутствіяхъ,— городскихъ головъ или заступающихъ ихъ мѣста, на томъ же основаніи, на коемъ допускаются означенныя въ ст. 162-й рекрутскаго устава лица, въ тѣхъ случаяхъ, когда представляются въ рекруты или къ переосвидѣтельствованію поселяне вѣдомства государственныхъ имуществъ или удѣльные крестьяне. При чемъ предоставить управляющимъ какъ палатами государственныхъ имуществъ, такъ и удѣльными конторами, назначать, по собственному усмотрѣнію и выбору, подвѣдомственныхъ имъ должностныхъ лицъ для присутствованія, на основаніи приведенной статьи устава, въ уѣздныхъ рекрутскихъ присутствіяхъ.

Въ случаѣ болѣзни или отсутствія кого либо изъ членовъ рекрутскаго присутствія, замѣнять ихъ тѣмъ лицомъ, которое, въ общемъ порядкѣ службы, вступаетъ въ исправленіе ихъ должностей.

Для отстраненія недостатка въ медикахъ, назначаемыхъ въ рекрутскія присутствія, какъ въ качествѣ членовъ, такъ и по ст. 168-й рекрутскаго устава, для случаевъ совѣщательныхъ, по требованіямъ губернаторовъ, командировать медиковъ отъ вѣдомствъ: государственныхъ имуществъ, удѣльнаго и военнаго.

Съ увеличеніемъ числа рекрутскихъ присутствій, уменьшить опредѣленный ст. 169-ю рекрутскаго устава составъ ихъ канцелярій и назначать вмѣсто двухъ и трехъ помощниковъ, только одного помощника письмоводителя.

Сообразно измѣненному на время набора составу губернскаго рекрускаго присутствія, имѣть его по ст. 179-й рекрутскаго устава, и послѣ набора, изъ слѣдующихъ лицъ: предсѣдатель—вице-губернаторъ; члены: по назначенію губернатора, одинъ изъ членовъ губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ присутствія, которые состоятъ въ немъ изъ мѣстныхъ дворянъ-помѣщиковъ, по выбору губернскаго и уѣздныхъ предводителей дворянства; совѣтникъ казенной палаты, управляющій ревизскимъ ея отдѣленіемъ, баталіонный командиръ внутренней стражи, въ званіи военнаго пріемщика и инспекторъ врачебной управы, или одинъ изъ ея членовъ.

Что же касается рекрутскихъ присутствій, въ Закавказскомъ краѣ и въ Сибирскихъ губерніяхъ (ст. 164 и 165), то примѣненіе къ нимъ новаго порядка, на сколько то, по мѣстнымъ условіямъ, окажется возможнымъ, предоставляется ближайшему усмотрѣнію главныхъ мѣстныхъ начальниковъ.

3. Освободить податныя сословія отъ употребленія гербовой бумаги, какъ при сдачѣ рекрутъ по набору, такъ и при сношеніяхъ всякаго рода по дѣламъ рекрутскимъ съ правительственными мѣстами и лицами, исключая найма рекрутъ и покупки зачетныхъ квитанцій.

4. Рекрутъ вводить въ рекрутскія присутствія не обнаженными, а въ сорочкѣ.

5. Отмѣнить существующее въ ст. 356 и 378-й рекрутскаго устава воспрещеніе дворянамъ и лицамъ, достигшимъ офицерскихъ и классныхъ чиновъ, поступать въ рекруты по найму, оставивъ въ своей силѣ это воспрещеніе только въ отношеніи лицъ, пріобрѣвшихъ военные офицерскіе чины.

6. Охотниковъ, идущихъ въ рекруты какъ за свои семейства, такъ и по найму, принимать въ военную службу не ранѣе, какъ по достиженіи 21-го года.

Не ранѣе, какъ по достиженіи 21 года, принимать также въ рекруты очередныхъ изъ семействъ самовольно раздѣлившихся.

Старѣе 30 лѣтъ отъ роду никого въ рекруты не принимать, за исключеніемъ только укрывающихся отъ службы, безвѣстно отсутствующихъ и членовредителей, которыхъ въ случаяхъ, указанныхъ въ 3 и 4-мъ пунктахъ 194-й ст. рекрутскаго устава, принимать въ службу однимъ годомъ старѣе означеннаго выше возраста, а именно 31-го года отъ роду.

7. Установить для пріема людей въ рекруты одну общую меньшую мѣру роста въ два аршина три вершка (2 арш. 3 верш.), отмѣнивъ съ тѣмъ вмѣстѣ всѣ частныя изъятія относительно роста, введенныя въ рекрутскій уставъ, кромѣ установленнаго для жителей: Мезенскаго, Пинежскаго и Кемскаго, Архангельской губерніи и Устьсысольскаго и Яренскаго, Вологодской губерніи, для которыхъ, по физическимъ условіямъ этихъ уѣздовъ, сохранить прежній ростъ въ два аршина, и два съ половиною вершка (2 арш. $2\frac{1}{2}$ вершк.).

8. Подъ очередныхъ и подъ жеребьевыхъ, которые, по набору будутъ взяты, взамѣнъ укрывшихся, заболѣвшихъ, состоявшихъ во время набора подъ слѣдствіемъ и судомъ или умышленно изувѣчившихъ себя, непремѣнно возвращать въ первобытное состояніе порядкомъ въ ст. 718 и 719-й рекрутскаго устава указаннымъ, коль скоро бывшіе на очереди или на жеребьи лица, взамѣнъ которыхъ они были приняты въ военную службу, сами поступятъ въ оную и если подлежащіе возвращенію въ первобытное состояніе, сами не пожелаютъ остаться въ военной службѣ.

9. Для перемѣны рекрута, поступившаго въ военную службу не за проступки и преступленія, посредствомъ охотника, никакихъ сроковъ не назначать, и предоставить какъ обществамъ, такъ и отдѣльнымъ лицамъ приступать къ перемѣнѣ, когда будутъ имѣть къ тому возможность и желаніе.

О перемѣнѣ рекрута охотникомъ предоставить обращаться съ просьбою въ губернское рекрутское присутствіе, а, во время производства набора и въ уѣздныя рекрутскія присутствія; и если охотникъ, по правиламъ рекрутскаго устава, окажется годнымъ и другихъ препятствій къ пріему не будетъ, то принимать его окончательно и передавать мѣстному военному начальству,

Dział urzędowy.

St-Petersburg, *12 września.*

NAJWYŻSZY MANIFEST.

Z BOŻEJ ŁASKI

MY, ALEKSANDER DRUGI,

CESARZ I SAMOWŁADCA
WSZECH ROSSJI,
KRÓL POLSKI, WIELKI KSIĄŻE FINLANDZKI,
etc., etc., etc.

Manifestem z d. 26 sierpnia 1856 roku ogłosiliśmy wiernym Naszym poddanym, że poborów rekruckich w roku 1856, jako też w trzech następnych za tym latach niebędzie, jeżeli Bóg pobłogosławi Nas przedłużeniem niewzruszonego pokoju, oraz żadne nadzwyczajne okoliczności poboru koniecznym nieuczynią.

Przy pomocy Bożéj mieliśmy możność przedłużyć ulgę tę jeszcze na trzy lata.

Życząc obecnie przez trwałe uformowanie zapasu usunąć, według możliwości, zwiększone pobory, oraz nadać składowi działającemu armji i flotty Naszéj niezbędne skompletowanie,—rozkazujemy:

W następnym 1863 roku, odbyć pobór rekrucki w obiedwóch strefach Cesarstwa w ilości po pięciu ludzi z każdego tysiąca dusz, na mocy osobnego ukazu rozporządzającego, razem z niniejszym rządzącemu senatowi danego.

Pobór ten zacząć od 15-go stycznia i ukończyć do 15 lutego następnego 1863 roku.

Dla ulżenia zaś samego wykonania powinności rekruckiéj i ażeby dać wszystkim stanom możność mieć swych przedstawicieli w urzędach rekruckich, przy odbyciu tego poboru dozwolić następujące zmiany w przepisach ustawy rekruckiéj:

1) Dla każdego powiatu ustanowić oddzielny urząd rekrucki w mieście powiatowém.

2) Urzędy rekruckie ukształtować w następującym składzie:

Gubernjalny:

Prezes — wice-gubernator.

Członkowie:

Wedle wskazania gubernatora, jeden z członków gubernjalnego dla spraw włościańskich urzędu, którzy znajdują się w nim z miejscowych obywateli—szlachty, z wyboru gubernjalnego i powiatowych marszałków gubernji.

Radca izby skarbowéj, zarządzający wydziałem rewizyjnym.

Wojskowy urzędnik poboru.

Lekarz.

Powiatowy:

Prezes—miejscowy powiatowy marszałek.

Członkowie:

Jeden z kandydatów pośrednika pojednawczego po porządku z tego uczątku, z którego stawią się rekruci, albo też stały w ciągu całego poboru, wedle wyboru i przyznania zjazdu pojednawczego.

Horodniczy miejscowy, wojskowy urzędnik poboru.

Lekarz.

Oprócz stałych członków przy stawieniu w rekruty osób od gromady miejskiéj, przypuszczać też na posiedzenia ze wszelkiemi prawami i obowiązkami członków, tak w gubernjalnym jak i w powiatowych urzędach,—prezydentów miasta albo ich zastępców, na téj saméj zasadzie na jakiéj przypuszczają się wyszczególnione w art. 162-m ustawy rekruckiéj osoby, wówczas kiedy stawią się w rekruty lub do powtórnego obejrzenia włościanie zarządu dóbr państwa albo dóbr cesarskich. Przy tém dozwolić zarządzającym tak izbami dóbr państwa, jako też kantorami dóbr cesarskich, delegować podług własnego uznania i wyboru podległych im urzędników na mocy wzmiankowego artykułu ustawy dla zasiadania w powiatowych urzędach rekruckich.

W razie choroby lub niebytności któregokolwiek z członków urzędu rekruckiego, zastąpować ich przez taką osobę, która w ogólnéj kolei służby spełniać jego obowiązki powinna.

Dla uchylenia niedostatku lekarzy przeznaczanych do rekruckich urzędów tak w godności członków, jako też z mocy art. 168 ustawy rekruckiéj w przypadkach naradzania się na zapotrzebowanie gubernatorów, delegować lekarzy od urzędów: dóbr państwa, dóbr cesarskich i lekarzy wojskowych.

Przy zwiększeniu liczby urzędów rekruckich, ograniczyć, ustanowiony art. 169-m ustawy rekruckiéj, skład biura onych, i przeznaczać zamiast dwóch lub trzech pomocników, tylko jednego pomocnika sekretarza.

Stosownie do zmienionego na czas poboru składu gubernjalnego urzędu rekruckiego, utrzymać takowy wedle art. 179-go ustawy rekruckiéj i po skończeniu poboru z następujących osób: prezydujący wice-gubernator; członkowie podług wskazania gubernatora, jeden z członków gubernjalnego dla spraw włościańskich urzędu, którzy zasiadają w nim z miejscowych obywateli—szlachty, z wyboru gubernjalnego i powiatowych marszałków, radca izby skarbowéj zarządzający wydziałem rewizyjnym, dowódca bataljonu wewnętrznéj straży jako urzędnik wojskowy poboru i inspektor zarządu lekarskiego, albo też jeden z członków onego.

Co się zaś tycze urzędów rekruckich w kraju Zakaukaskim i w gubernjach Sybirskich (art. 164 i 165)—zastosowanie do nich nowego porządku, o ile takowe przy miejscowych okolicznościach będzie możebne, zostawia się do rozpatrzenia głównych naczelników miejscowych.

3) Uwolnić stany opodatkowane od używania stępla, tak przy stawieniu rekruta do poboru, jako też wszelkiego rodzaju komunikacjach w sprawach rekrutów z władzami i osobami rządowemi, wyjąwszy tylko najmowania rekrutów i kupna kwitów zaliczenia.

4) Wprowadzać rekrutów do urzędu nie nagich, lecz w koszulach.

5) Znieść istniejące w art. 356 i 378 ustawy rekruckiéj zaprzeczenie dla szlachty i osób, które mają stopnie oficerskie lub cywilne, najmować się w rekruty, zostawując w swéj mocy takowe zaprzeczenie tylko co do osób mających stopnie oficerskie wojskowe.

6) Ochotników wstępujących w rekruty tak za własne rodziny jakoteż za najem, przyjmować do służby wojskowéj nie wprzód jak po dojściu 21 lat wieku.

Niewprzódy też jak po dójściu do 21 lat przyjmować w rekruty kolejnych ludzi z rodzin, które dobrowolnie się rozdzielily. Ze starszych nad lat 30 nikogo w rekruty nieprzyjmować, z wyjątkiem tylko ukrywających się od służby, wydalających się bez wiedzy, lub umyślnie okaleczonych, których w wypadkach przewidzianych w 3 i 4 punktach 194-go art. ustawy rekruckiéj przyjmować na służbę rokiem starszych od wyżéj wskazanego wieku a mianowicie: 31 lat wieku.

7) Postanowić dla przyjmowania w rekruty jedną ogólną mniejszą miarę wzrostu do dwóch arszynów i trzech wierszków (2 arsz. 3 wiersz.) znosząc przy tém wszystkie szczególne wyjątki co do wzrostu wprowadzone do ustawy rekruckiéj oprócz postanowionych dla mieszkańców powiatów mezeńskiego, pinieżskiego i kemskiego gub. archangielskiéj, oraz ustsysolskiego i jareńskiego, gub. wołogodzkiéj, dla których według warunków fizycznych tych powiatów zachować wzrost uprzedni do dwóch arszynów i dwóch i pół wierszków (2 arsz. $2\frac{1}{2}$ wiersz.)

8) Pod kolejnych i pod losowych, którzy w czasie poboru zostaną wzięci w zastępstwie ukrywających się, chorych, będących w czasie poboru pod śledztwem lub sądem, albo też umyślnie okaleczonych, nieodzownie przywracać do pierwotnego ich stanu, koleją w art. 718 i 719 ustawy rekruckiéj wskazaną, skoro tylko właściwe kolejne i losowe osoby, w zastępstwie których tamci byli wzięci do służby wojskowéj, same wstąpią do służby, i jeśli podlegający powrótowi do pierwotnego stanu sami życzyć niebędą pozostać w służbie wojskowéj.

9) Dla zamiany rekruta wstępującego do służby nie za przestępstwa lub wykroczenia na ochotnika, żadnych terminów nie stanowić, a dozwolić gromadom lub prywatnym osobom przystępować do zamiany, kiedy tylko będą mieli ochotę lub możność ku temu. O zamianę rekruta na ochotnika dozwolić udawać się z prośbą do gubernjalnego urzędu rekruckiego, a w czasie odbywania poboru nawet i do powiatowych urzędów rekruckich; i jeśli ochotnik podług przepisów ustawy rekruckiéj okaże się zdolnym, i innych przeszkod do przyjęcia się niepokaże, to

съ означеніемъ на перемѣну какого именно рекрута онъ принятъ.

По передачѣ охотника военному начальству, относительно возвращенія перемѣненнаго въ первобытное состояніе, предоставить рекрутскому присутствію дѣлать сношеніе прямо отъ себя съ военнымъ начальствомъ, въ вѣдѣніи коего перемѣняемый состоитъ на службѣ, а если мѣсто служенія его неизвѣстно, то непосредственно сноситься съ инспекторскимъ департаментомъ военнаго министерства.

10. Во всѣхъ податныхъ семействахъ, отправляющихъ рекрутство какъ по очереди, такъ и по жеребьевому порядку, освобождать отъ рекрутства единственнаго или старшаго сына солдата, находящагося въ военной службѣ, или умершаго на оной, или уволеннаго въ отставку, если только солдатъ этотъ, т. е. отецъ освобождаемаго, поступилъ на службу не за преступленія или проступки, лишающіе семейство рекрутскихъ послугъ.

11. Всѣ общества, несущія рекрутскую повинность, обязаны дѣлать сборы и раскладки на наградныя деньги рекрутамъ въ размѣрѣ не менѣе 3-хъ рублей каждому и болѣе, если общество признаетъ возможнымъ. Кромѣ того, имъ предоставляется дѣлать добровольные сборы въ пользу семействъ рекрутовъ. Размѣръ и самое назначеніе этихъ послѣднихъ пособій предоставляется собственному усмотрѣнію общества, сообразно его средствамъ и тому положенію, въ которомъ находятся семейства поступающихъ въ рекруты. Какъ тѣ, такъ и другія пособія назначаются не иначе, какъ по приговорамъ обществъ и выдаются публично.

12. Числящіяся какъ на крестьянахъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости, такъ и на крестьянахъ государственныхъ и удѣльныхъ, а равно и на городскихъ сословіяхъ, долговыя рекрутскія доли, натуральныя и перешедшія изъ натуральныхъ въ денежныя, со счетовъ сложить.

13. Отмѣнить всякое существующее нынѣ въ пограничныхъ съ Пруссіею и Австріею губерніяхъ различіе, въ отношеніи порядка отправленія рекрутской повинности, между городами и селеніями, лежащими въ стоверстномъ отъ границы разстояніи, и между прочимъ населеніемъ тѣхъ губерній, подчинивъ упоминаемые города и селенія общимъ правиламъ рекрутскаго устава въ ихъ губерніяхъ дѣйствующимъ.

14. Призвать государственныхъ крестьянъ однихъ старшихъ возрастовъ: 23, 24, 25, 26 и 27-ми лѣтъ, а 22-хъ и 21 лѣтнихъ оставить въ запасѣ.

15. Для огражденія отъ сдачи людей трехъ послѣднихъ возрастовъ прежде двухъ младшихъ и для обращенія поставки рекрутъ преимущественно на семейства многорабочія, давать каждому изъ призванныхъ возрастовъ отдѣльные нумера жеребья и ставить людей въ рекруты поразрядно, начиная съ перваго, а именно: сначала 1-й разрядъ—23-хъ лѣтнихъ, потомъ 1-й же разрядъ—24-хъ лѣтнихъ, за тѣмъ 1-й разрядъ 25-ти лѣтнихъ и т. д. и лишь за недостаткомъ людей перворазрядныхъ, сдавать людей втораго разряда, но въ той же постепенности, начиная съ 23-хъ лѣтнихъ.

Затѣмъ всѣ прочія дѣйствующія нынѣ по отправленію рекрутской повинности законоположенія, манифестомъ симъ неизмѣняемыя, сохранить во всей ихъ силѣ.

Данъ въ Царскомъ-Селѣ, въ 1-й день сентября, въ лѣто отъ Рождества Христова тысяча восемьсотъ шестьдесятъ второе, царствованія же Нашего въ восьмое.

На подлинномъ Собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою написано:

„АЛЕКСАНДРЪ.“

Указъ правительствующему сенату.

Манифестомъ, сего числа изданнымъ, предназначивъ произвесть рекруской наборъ съ обѣихъ полосъ Имперіи, повелѣваемъ:

1. Начать наборъ сей съ 15-го января будущаго 1863 года и окончить оный къ 15-му февраля того же года.

2. На обмундированіе рекрутъ принимать отъ отдатчиковъ деньги по цѣнамъ, во что обмундированіе сіе коммиссаріатскому вѣдомству обходится, и именно: по двѣнадцати рублей девяносто съ четвертью копѣекъ серебромъ.

Распоряженія по военной части предоставили Мы военному министру, а успѣшное производство и окончаніе сего набора въ положенный срокъ возлагаемъ на попеченіе правительствующаго сената.

На подлинномъ Собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою подписано:

„АЛЕКСАНДРЪ.“

Въ Царскомъ Селѣ, 1-го сентября 1862 года.

Рѣчь ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА Тверскимъ дворянамъ. Во время пребыванія своего въ Твери, ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО, при представленіи къ Нему, 17-го августа, г. исправляющаго должность тверскаго губернскаго предводителя дворянства съ дворянами, находившимися въ Твери, и мировыми посредниками Тверскаго уѣзда, изволилъ сказать имъ слѣдующія слова: „Благодарю васъ, господа, которые сюда пріѣхали. Я долженъ вамъ повторить то же, что говорилъ въ 1858 году. Я сохранилъ то же расположеніе къ дворянству, которое всегда имѣлъ; но Мнѣ грустно, что Меня не всегда понимаютъ, и что, вмѣсто содѣйствія, Я встрѣчаю противодѣйствія, или такія дѣйствія, которыя вынуждаютъ Меня взыскивать; Я надѣюсь, что это не повторится, и что всякій будетъ содѣйствовать общему дѣлу, какъ подобаетъ истинному русскому дворянину.“ *(Сѣв. Пч.)*

Изъ Новгорода. (7-го сентября, 8 ч. 45 м. пополуд.) Ихъ Величества Государь Императоръ и Государыня Императрица и Ихъ Императорскія Высочества Государь Великій Князь Наслѣдникъ Цесаревичъ, Государи Великіе Князья Александръ, Владиміръ и Алексій Александровичи, Михаилъ Николаевичъ и Николай Константиновичъ, Государыни Великія Княгини Марія Николаевна и Ольга Ѳеодоровна и Княжна Марія Максимиліановна, выѣхавъ сегодня по желѣзной дорогѣ изъ Колпина въ 12 часовъ дня, прибыли въ 2¼ часа пополудни къ Сосницкой пристани, откуда изволили слѣдовать на пароходѣ до Новгорода. Въ 6¾ час. пополудни Ихъ Величества и Ихъ Высочества прибыли благополучно въ Новгородъ, и на пристани были встрѣчены Ихъ Императорскими Высочествами Великимъ Княземъ Николаемъ Николаевичемъ, Великою Княгинею Александрою Петровною и Великимъ Княземъ Николаемъ Николаевичемъ младшимъ, военными и гражданскими чинами, дворянствомъ, купечествомъ, волостными старшинами, сельскими старостами и многочисленною толпою народа, привѣтствовавшею Ихъ Величества громкими криками „ура“. На всемъ протяженіи р. Волхова, берега близъ деревень украшены были декораціями изъ зелени, вензелями Ихъ Величествъ и разноцвѣтными флагами. Народъ собирался густыми толпами, привѣтствовалъ и провожалъ проходившій пароходъ громкимъ „ура“.

Новгородъ, 8-го сентября, вечеромъ.

Сегодня утромъ происходило открытіе памятника. Праздникъ былъ великолѣпный. Погода была прекрасная, и благопріятствовала религіозной и военной церемоніямъ. Стеченіе народа было огромное. Послѣ парада войскамъ данъ былъ обѣдъ, отъ купечества, на открытомъ воздухѣ. Ихъ Императорскія Величества присутствовали при томъ. Повсюду Ихъ Величества были привѣтствуемы съ восторгомъ.

Все вполнѣ удалось. Сегодня вечеромъ назначенъ обѣдъ при дворѣ и иллюминація всего города. *(Сѣв. Пч.)*

Слова, произнесенныя ГОСУДАРЕМЪ ИМПЕРАТОРОМЪ при пріемѣ дворянства новгородской губерніи, въ Новгородѣ, 8 сентября 1862 года.

Поздравляю васъ, господа, съ тысячелѣтіемъ Россіи. Радъ, что Мнѣ суждено было праздновать день этотъ съ вами, въ древнемъ нашемъ Новгородѣ, колыбели царства всероссійскаго.

Да будетъ знаменательный день этотъ новымъ залогомъ неразрывной связи всѣхъ сословій земли русской съ правительствомъ, съ одинокою цѣлью: счастія и благоденствія дорогаго нашаго отечества.

На васъ, господа дворяне, Я привыкъ смотрѣть, какъ на главную опору престола, защитниковъ цѣлости государства, сподвижниковъ его славы, и увѣренъ, что вы и потомки ваши, по примѣру предковъ вашихъ, будете продолжать вмѣстѣ со Мною и съ преемниками Моими, служить Россіи вѣрою и правдою.

Благодарю васъ отъ всей души за радушный пріемъ. Я вѣрю чувствамъ вашей преданности, и убѣжденъ, что они никогда не измѣнятся.

ЕГО ИМПЕРАТОРСКОЕ ВЕЛИЧЕСТВО, въ присутствіи своемъ въ Новгородѣ, 8 сентября, соизволилъ отдать слѣдующій приказъ: Его Императорское Высочество Государь Наслѣдникъ Цесаревичъ Николай Александровичъ производится въ генералъ-маіоры, съ назначеніемъ въ свиту ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА и съ оставленіемъ въ прежнихъ званіяхъ.

О правилахъ для продажи въ Россіи иностранныхъ лотерейныхъ билетовъ. Высочайше утвержденнымъ 4 сентября сего года положеніемъ комитета гг. министровъ, согласно съ представленіемъ г. управляющаго министерствомъ финансовъ, повелѣно: 1) всѣ конторы, занимающіяся въ Россіи продажею билетовъ иностранныхъ займовъ, обязать, чтобы онѣ представили въ министерство финансовъ реестры продаваемыхъ ими таковыхъ билетовъ и самые планы сихъ займовъ. 2) продажу билетовъ иностранныхъ лотерейныхъ займовъ и объявленія объ оной въ газетахъ, афишами или особенными объявленіями, послѣ 1 октября 1862 г. допускать не иначе, какъ по письменнымъ разрѣшеніямъ министерства финансовъ, каждой конторѣ и по каждому лотерейному займу отдѣльно; о чемъ объявить въ газетахъ къ общему свѣдѣнію.

Циркуляръ Г. Управляющаго Министерствомъ Финансовъ Гг. Управляющимъ питейно-акцизными сборами, отъ 31-го августа 1862 года за N 92, объ уменьшеніи емкости квасильныхъ чановъ посредствомъ прорубанія сверху оныхъ отверстій.

Для установленія требуемой ст. 130 Положенія о питейномъ сборѣ соразмѣрности квасильныхъ чановъ съ тѣмъ количествомъ припасовъ, какое винокуренные заводчики объявляютъ, для затиранія въ каждый затор, при предстоящемъ періодѣ винокуренія 18⁶²/₆₃ г., представляется нужнымъ, согласно установленнымъ правиламъ, обрѣзывать квасильные чаны. Но какъ на многихъ заводахъ полъ квасильнаго отдѣленія лежитъ на краяхъ квасильныхъ чановъ и чаны сіи имѣютъ вверху съ этимъ поломъ прочныя связи (хомуты); то, при означенной обрѣзкѣ квасильныхъ чановъ, надлежитъ какъ опускать самый полъ, такъ передѣлать и квасильные чаны; все это, требуя значительныхъ издержекъ и времени для исполненія, затруднитъ заводчиковъ своевременно приступить къ начатію винокуренія.

Имѣя въ виду удостовѣреніе нѣкоторыхъ управляющихъ питейно-акцизными сборами, что уменьшеніе емкости квасильныхъ чановъ можетъ быть сдѣлано, безъ неудобствъ для контроля, не только обрѣзаніемъ оныхъ, но также и прорубаніемъ на надлежащей высотѣ отверстій (оконъ) въ чанахъ, предлагаю Гг. Управляющимъ питейно-акцизными сборами, въ видахъ возможнаго облегченія заводчиковъ, при переходѣ къ установленному въ Положеніи о питейномъ сборѣ порядку, если по устройству заводовъ обрѣзка квасильныхъ чановъ неудобна, то, для уменьшенія емкости оныхъ, прорубать со всѣхъ сторонъ на соотвѣтствующей высотѣ отверстія (окна), такъ, чтобы верхнія скрѣпленія квасильныхъ чановъ и углы оставались не поврежденными и отверстія сіи опечатывать съ внутренней стороны такимъ образомъ, чтобы ихъ нельзя было заткнуть безъ поврежденія печатей. При этомъ Гг. Управляющіе имѣютъ предварять Гг. винокуренныхъ заводчиковъ, что сіе отступленіе отъ установленныхъ правилъ, допускается лишь временно на предстоящій періодъ винокуренія 18⁶²/₆₃ г.

— О правахъ собственности на недвижимое имущество крестьянъ, водворенныхъ въ заповѣдныхъ имѣніяхъ. По возбужденному въ одной изъ губерній вопросу, о правахъ собственности на недвижимое имущество крестьянъ, водворенныхъ въ заповѣдныхъ имѣніяхъ, внесено было отъ министерства внутреннихъ дѣлъ представленіе въ главный комитетъ объ устройствѣ сельскаго состоянія; причемъ министерство съ своей стороны находило: 1) что, на основаніи Высочайше утвержденнаго 4 іюля 1861 г. мнѣнія государственнаго совѣта (св. зак. т. X ч. 1 ст. 490), на крестьянъ, водворенныхъ въ заповѣдныхъ имѣніяхъ, вполнѣ распространяется общее правило, по которому крестьянамъ, освобожденнымъ изъ крѣпостной зависимости, предоставлено предъявлять свои права на земли и другія недвижимыя имущества, пріобрѣтенныя въ прежнее время на собственныя деньги, но на имя помѣщиковъ; 2) что въ порядкѣ разсмотрѣнія и рѣшенія этого рода дѣлъ должно руководствоваться правилами, установленными въ 32 ст. общ. полож. о крестьянахъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости, и прилож. къ ней, и 3) что признаніе за крестьянами правъ собственности на отыскиваемыя ими недвижимыя имущества, принадлежащія къ заповѣдному имѣнію, на основаніи представленныхъ ими доказательствъ, какъ письменныхъ, такъ и давности владѣнія на правѣ собственности, не должно считаться добровольнымъ отчужденіемъ со стороны помѣщика нѣкоторой части имѣнія, за что, по закону, онъ обязанъ внести въ кредитное установленіе соотвѣтственную сумму (Высочайше утвержд. 4 іюля 1861 г. мнѣніе государ. сов. св. зак. т. X ч. 1 ст. 485), и потому владѣльцы заповѣдныхъ имѣній въ сихъ случаяхъ избавляются отъ такого взноса.— Согласно положенію главнаго комитета объ устройствѣ сельскаго состоянія, Высочайше повелѣно, 11 августа: изложенныя соображенія министерства сообщить начальникамъ губерній, для руководства. (По журн. главн. комит. объ устр. сельск. сост. отъ 30 іюля, за N. 25).

— Объ изъятіи отъ вычета частныхъ долговъ и казенныхъ недоимокъ денегъ, предназначенныхъ къ выдачѣ въ пособіе мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ. Въ разрѣшеніе возбужденнаго по двумъ губерніямъ вопроса о томъ, слѣдуетъ ли удовлетворять частные долги и казенныя недоимки изъ денегъ, предназначенныхъ къ выдачѣ въ пособіе мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ, 14 августа, Высочайше повелѣно: предоставить министру внутреннихъ дѣлъ, по сношенію съ управляющимъ министерствомъ финансовъ, сдѣлать надлежащія распоряженія, чтобы пособіе, опредѣляемое мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ, на основаніи дополнительныхъ правилъ объ имѣніяхъ мелкопомѣстныхъ владѣльцевъ, выдавалось имъ все сполна, безъ всякихъ вычетовъ на уплату казенныхъ взысканій или частныхъ долговъ. (По журн. главн. комитет. объ устр. сельск. сост. отъ 7 августа, за N. 26).

— Объ отмѣнѣ круговой поруки въ малочисленныхъ сельскихъ обществахъ. По поводу возбужденнаго въ одномъ губернскомъ присутствіи вопроса: слѣдуетъ ли примѣнять ст. 7 доп. прав. объ им. мелк. влад. къ тѣмъ имѣніямъ, которыя хотя и заключаютъ въ себѣ менѣе 21 души мужескаго пола, по 10 ревизіи, но принадлежатъ не мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ, 14 августа, Высочайше повелѣно: сообщить означенному присутствію, въ разрѣшеніе возбужденнаго имъ вопроса, что правило, изложенное въ ст. 7 доп. прав. объ имѣн. мелк., должно распространяться на всѣ малочисленныя отдѣльныя сельскія общества, въ которыхъ числится по 10 ревизіи менѣе 21 души мужескаго пола, хотя бы общества эти принадлежали не мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ; но не можетъ быть примѣнено къ выселкамъ, входящимъ въ составъ

przyjmować go ostatecznie i odsyłać do miejscowéj władzy wojennéj z wyszczególnieniem na zamianę jakiego mianowicie rekruta jest wzięty. Po oddaniu ochotnika władzy wojskowéj, co do powrócenia zamienionego do pierwotnego stanu, dozwolić urzędowi rekruckiemu komunikować się wprost od siebie z władzą wojskową, u któréj zamieniany pozostaje na służbie, a jeśli miejsce pobytu jego niewiadome, to bezpośrednio komunikować się z depertamentem inspektorskim ministerstwa wojny.

10) We wszystkich rodzinach opodatkowanych odbywających powinność rekrucką tak z kolei jako też podług losowania, uwalniać od rekructwa starszego lub jedynego syna żołnierza zostającego na służbie wojskowéj lub zmarłego na onéj, albo też dymissjonowanego, jeżeli tylko żołnierz ów, t. j. ojciec uwalniającego się, wzięty był do służby nie za przestępstwa lub wykroczenia pozbawiające rodzinę posług rekruckich.

11) Wszystkie gromady ponoszące powinność rekrucką, obowiązane są czynić zbiory i składki na nagrody dla rekrutów w ilości niemniéj jak 3 rub. lub więcéj dla każdego, jeśli gromada uzna możebném. Oprócz tego dozwala się im czynić dobrowolne składki dla dobra rodzin reкруckich. Wysokość i samo przeznaczenie tych ostatnich zapomóg zostawują się własnemu uznaniu gromady w miarę środków onéj lub stosownie do położenia w jakiém zostają rodziny oddawanych w rekruty. Jak jedne tak drugie zapomogi wyznaczają się nieinaczéj jak z wyroków gromadzkich i wydają się publicznie.

12) Zalegające, tak na włościanach wyszłych z poddańczéj zależności, jako też na włościanach skarbowych i należących do dóbr cesarskich, tudzież na stanach miejskich długi rekruckie w naturze, oraz takie, które przeszły na pieniężne długi, z rachunków wykreślić.

13) Znieść wszelkie istniejące dotychczas w gubernjach pogranicznych z Prusami i Austrją różnice przy odbywaniu powinności rekruckiéj między miastami i osadami położonemi w odległości stuwiorstowéj od granicy, a między pozostałą ludnością tych gubernij, podprowadzając rzeczone miasta i osady pod ogólne przepisy ustawy rekruckiéj w ich gubernjach obowiązujące.

14) Wezwać włościan skarbowych jedynie tylko starszego wieku: 23, 24, 25, 26 i 27 lat, a 22, 21 letnich zostawić w zapasie.

15) Ażeby zapobiedz zdawaniu ludzi trzech ostatnich starszych stopni wieku przed zdaniem dwóch piérwszych młódszych stopni, i dla odbywania poboru głównie z rodzin obfitujących w robotnika, dawać każdemu z wezwanych stopni wieku osóbne numera losów i stawiać ich do poboru kategorjami, poczynając od piérwszéj, a mianowicie: z początku piérwsza kategorja—23 letnich, późniéj też piérwsza kategorja 24 letnich, następnie piérwsza kategorja 25 letnich i t. d., i li tylko w niedostatku ludzi piérwszéj kategorji oddawać ludzi drugiéj kategorji, lecz z zachowaniem takiegoż stopniowania, poczynając od 23 letnich.

Następnie zaś wszystkie istniejące dotychczas przy odbywaniu powinności rekruckie ustawy, przez manifest niniejszy niezmienione utrzymać w swéj mocy.

Dan w Carskiém Siole dnia 1-go września roku od Narodzenia Pańskiego tysiąc ośmset sześćdziesiąt drugiego a panowania Naszego ósmego.

Na oryginale własną JEGO CESARSKIEJ MOŚCI ręką napisano:

„ALEKSANDER.“

Ukaz do rządzącego Senatu.

Przez Manifest w dniu dzisiejszym wydany, naznaczając odbyć pobór rekrucki w obiedwóch strefach Cesarstwa,—rozkazujemy:

1) Zacząć pobór ten 15-go stycznia następującego roku 1863 i ukończyć takowy do 15-go lutego tegoż roku.

2) Na umundurowanie rekrutów przyjmować od stawiących pieniądze podług cen, za jakie umundurowanie to zarząd komissorjacki nabywa, a mianowicie po dwanaście rubli dziewięćdziesiąt i ćwierć kopiejek srebrem.

Rozporządzenia w wydziale wojskowym zostawiliśmy ministrowi wojny, a pomyślne odbycie i ukończenie tego poboru polecamy czuwaniu rządzącego senatu.

Na oryginale własną JEGO CESARSKIEJ MOŚCI ręką podpisano:

„ALEKSANDER“

W Carskiém Siole, 1-go września 1862 r.

Mowa CESARZA JEGO MOŚCI do szlachty Twerskiéj. W czasie pobytu swego w Twerze, JEGO CESARSKA MOŚĆ, przy prezentacji przed NIM 17 sierpnia, p. pełniącego obowiązek gubernjalnego marszałka ze szlachtą znajdującą się na tenczas w Twerze oraz pośrednikami pojednawczymi powiatu twerskiego raczył przemówić do nich w następne słowa: „Dziękuję wam panowie, którzyście tu przybyli. Winienem powtórzyć to, co już mówiłem w 1858 roku. Zachowałem Ja tęż samą przychylność dla szlachty, jaką zawsze miałem; lecz smutno Mi, że niezawsze Mnie rozumieją, i że zamiast pomocy napotykam przeciwdziałanie szkody, albo też takie postępowania, które zmuszają Mnie karać; Mam nadzieję, że to się już niepowtórzy i że każdy będzie pomagał sprawie ogólnéj, jak to przystoi istotnéj szlachcie rossyjskiéj.“

Z Nowogrodu. (7 Września, 8 godz. 45 m. po połud.) Ich Cesarskie Mości Cesarz i Cesarzowa oraz Ich Cesarskie Wysokości Wielki Książę Cesarzewicz Następca Tronu, Wielcy Książęta Aleksander, Włodzimierz i Alksey Aleksandrowicze, Michał Mikołajewicz i Mikołaj Konstantynowicz, Wielkie Księżne Marja Mikołajewna i Olga Teodorówna i Księżna Marja Maksymiljanówna, wyjechawszy dziś koleją żelazną z Kołpina o 12 godzinie w dzień, przybyli o 2¼ godzinie po południu do przystani Sośnickiéj, zkąd raczyli odjechać parostatkiem do Nowogrodu. O 6¾ godzinie po południu Ich Cesarskie Mości i Ich Cesarskie Wysokości przybyli szczęśliwie do Nowogrodu i na przystani spotkani byli przez Ich Cesarskie Wysokości Wielkiego Księcia Mikołaja Mikołajewicza, Wielką Księżnę Aleksandrę Piotrównę i Wielkiego Księcia Mikołaja Mikołajewicza młodszego, przez urzędników wojskowych i cywilnych, szlachtę, kupców, starszyn gminowych, starostów gromadzkich i nieprzeliczone tłumy ludu, pozdrawiające Ich Cesarskie Mości głośnemi okrzykami „ura“. Na całéj przestrzeni rz. Wołchowa, brzegi w pobliżu wiosek ozdobione były dekoracjami z zieleni, cyframi Ich Cesarskich Mości i różnokolorowemi chorągwiami; lud zbierał się ogromnemi tłumami, pozdrawiał i przeprowadzał parostatek głośnem „ura“.

Nowogród. (8 Września wieczorem.)

Dziś z rana miało miejsce odkrycie pomnika. Uroczystość była wspaniała. Pogoda prześliczna sprzyjała religijnym i wojskowym obrzędom. Napływ ludności był niezmierny. Po ukończeniu ceremonji dany był obiad przez kupców dla wojska pod gołem niebem. Ich Cesarskie Mości byli przy tém obecni. Wszędy Ich Cesarskie Mości pozdrawiano z zapałem.

Wszystko w zupełności się powiodło. Dziś w wieczór ma być obiad przy dworze i illuminacja całego miasta.

Słowa wyrzeczone przez NAJJAŚNIEJSZEGO PANA w czasie przyjmowania szlachty gubernji Nowogrodzkiéj w Nowogrodzie 8 września 1862 roku.

„Winszuję wam panowie tysiąclecia Rossji. Cieszę się, że mnie przeznaczono obchodzić ten dzień z wami w starożytnym naszym Nowogrodzie, kolebce Cesarstwa Wszech Rossji.

Dzień ten pamiętny niechaj będzie nowym zadatkiem nierozerwanéj spójni pomiędzy wszystkiemi stanami ziemi ruskiéj, a rządem, w jedynym celu: szczęścia i pomyślności drogiéj naszej Ojczyzny.

Na was, panowie szlachta, przywykłem spozierać, jako na główną dźwignię tronu, obrońców całości państwa, wspólników jego sławy, i przekonany jestem, że wy i potomkowie wasi, za przykładem przodków waszych, nieprzestaniecie razem ze Mną i następcami moimi służyć Rossji wiarą i prawdą.

Dziękuję wam z całéj duszy za uprzejme przyjęcie. Wierzę w uczucia waszéj przychylności i przekonany jestem, że takowe nigdy się nie zmienią.

JEGO CESARSKA MOŚĆ w czasie pobytu swego w Nowogrodzie 8 września raczył wydać następujący rozkaz: JEGO CESARSKA WYSOKOŚĆ Cesarzewicz Następca Tronu Mikołaj Aleksandrowicz mianuje się jenerał-majorem z naznaczeniem do orszaku JEGO CESARSKIEJ MOŚCI i pozostawieniem w dotychczasowych godnościach.

O przepisach przy sprzedawaniu w Rossji zagranicznych loteryjnych biletów. Przez Najwyżéj zatwierdzone 4 września b. r. postanowienie komitetu pp. ministrów, zgodnie z przełożeniem p. zarządzającego ministerjum skarbu rozkazano: 1) wszystkie kantory sprzedające bilety zagranicznych pożyczek, zobowiązać ażeby przedstawiły do ministerjum skarbu regestra sprzedawanych przez siebie biletów, jako też plany tych pożyczek; 2) sprzedaż biletów zagranicznych loteryjnych pożyczek i ogłoszenia o nich przez gazety, afisze albo też osóbne obwieszczenia, po 1-ym października 1862 r. dozwalać nieinaczéj, jak za piśmiennym rozwiązaniem ministerjum skarbu dla każdego kantoru i na każdą loteryjną pożyczkę osóbno; o czém ogłosić w dziennikach ku powszechnéj wiadomości:

Okolnik p. zarządzającego ministerjum skarbu do pp. Zarządzających poborami akcyzy od trunków z dnia 31 sierpnia 1862 roku N. 92 o zmniejszeniu objętości czopów fermentacyjnych za pomocą przerąbywania u góry onych otworów.

W celu zastosowania, na mocy 130 art. Ustaw o poborze trunkowym, miary czopów fermentacyjnych do ilości produktów, jaką producenci gorzelniani deklarują dla zaciera na każden zacier, przy następującym okresie gorzelnictwa 18⁶²/₆₃ r. uważa się za niezbędne zgodnie z przepisami ustanowionemi obrzynać czopy fermentacyjne; ponieważ zaś w wielu zakładach podłoga fermentacyjnego oddziału spoczywa na krawędziach samych czopów i te ostatnie mają u góry z tąż podłogą mocne spójnie (chomąty); to przy rzeczonem obrzynaniu czopów fermentacyjnych należy nie tylko zniżać podłogę, ale też przerabiać czopy; praca ta, wymagając znacznych kosztow i czasu, może zamitrężyć producentów przy rozpoczęciu we właściwym czasie gorzelnictwa. Uwzględniając zapewnienie niektórych zarządzających poborami akcyzy trunkowéj, że zmniejszenie objętości czopów fermentacyjnych może być uskutecznione, bez przeszkody dla kontroli, nie tylko przez obrzynanie, lecz też przez wyrąbanie na właściwéj wysokości otworów (okien) w czopach, upraszam pp. zarządzających poborami akcyzy trunkowéj, bacząc na możebną ulgę producentów, przechodząc do przepisanéj Ustawą kolei, jeśliby stosownie do urządzenia zakładów, obrzynanie czopów było niemożliwem, to dla zmiejszenia objętości takowych, wyrąbywać ze wszech stron na właściwéj wysokości otwory (okna) tak, ażeby górne umocowania czopów i kąty zostawały nieuszkodzone i otwory takowe opieczętowywać ze strony wewnętrznéj w taki sposób, aby ich zatknąć nie było można, bez uszkodzenia pieczęci. Przytem pp. zarządzający mają zawiadomić pp. producentów gorzelnianych, że takowe zboczenie od prawideł przepisanych, dozwala się tylko czasowo na następujący okres gorzelnictwa.

O prawach własności na majątki nieruchome włościan osiadłych w dobrach majorackich. Wskutek podjętéj w pewnéj gubernji kwestji co do praw własności na nieruchomą majętność włościan osiadłych w dobrach majorackich wniesione zostało przez ministra spraw wewnętrznych przełożenie do głównego komitetu o urządzeniu wiejskiego stanu; przy czém ministerjum ze swéj strony znajdowało: 1) że na mocy Najwyżéj zatwierdzonego 4 lipca 1861 r. zdania rady państwa (zb. pr. t. X cz. 1 art. 490), włościanom osiadłym w dobrach majorackich w zupełności służy ogólne prawidło, wedle którego włościanom wyszłym z poddańczéj zależności, dozwolono dochodzić swoich praw na grunta i inne nieruchome majętności nabyte przez nich kiedyś za własne pieniądze, lecz na imię dziedziców; 2) że w kolei roztrząsania i rozwiązywania spraw tego rodzaju, należy przewodniczyć się prawidłami postanowionemi w 32 art. og. ust. o włościanach wyszłych z poddańczéj zależności i do latkiem do onegoż; i 3) że przyznanie włościanom praw własności na dochodzone przez nich majętności nieruchome, należące do dóbr majorackich, na mocy złożonych przez nich dowodów, tak piśmiennych jako też na mocy przedawnienia w posiadaniu na prawie własności, nie powinno uważać się jako dobrowolna alienacja ze strony dziedzica pewnéj części majątku, za co według prawa, powinien by wnieść do kredytowéj instytucji odpowiednią summę (Najwyżéj utwierdz. 4 lipca 1861 r. zdanie rady pań. zb. pr. t. X cz. 1 art. 485) i dla tego posiadacze majoratów w tych razach uwalniają się od takowéj opłaty. Zgodnie z postanowieniem głównego komitetu o urządzeniu wiejskiego stanu, Najwyżéj rozkazano 11 sierpnia: wzmiankowane postanowienie ministerjum zakomunikować naczelnikom gubernji dla przewodniczenia się. (W dzienniku gł. kom. o urządz. wiej. st. 30 lipca N 25).

O uwolnieniu od potrącenia długów prywatnych oraz zaległości skarbowych z pieniędzy przeznaczonych na zapomogi drobnym właścicielom. W rozwiązaniu podjętéj w dwóch gubernjach kwestji, czy należy wypłacać prywatne długi oraz zaległości skarbowe z pieniędzy przeznaczonych na zapomogi drobnym właścicielom, 14 sierpnia Najwyżéj rozkazano: dozwolić ministrowi spraw wewnętrznych po skomunikowaniu się z ministrem skarbu, uczynić należyte rozporządzenia, ażeby zapomoga przeznaczona drobnym właścicielom na mocy przepisów dodatkowych o majątkach drobnych właścicieli, wydawana im była w zupełności bez żadnych potrąceń na opłatę skarbowych należności lub prywatnych długów. (W dzienn. gł. kom. o urz. wiejsk. st. 7 sierpnia N. 26).

O zniesieniu solidarnego rękojemstwa w maloludnych gromadach wiejskich. Z powodu wszczętego w jednym urzędzie gubernjalnym pytania: azali należy zastosować art. 7 pr. dodat. o mająt. drob. wł. do tych majętności które chociaż i zawierają w sobie mniéj jak 21 dusz męzkich podług 10-tego popisu, lecz należą nie do drobnych właścicieli, 14 sierpnia Najwyżéj rozkazano: zakomunikować rzeczonemu urzędowi, że przepisy artykułem 7 pr. dod. objęte powinny stosować się do wszystkich małoludnych gromad wiejskich w których podług 10-go popisu liczy się mniéj jak 21 dusz męzkich, nawet chociażby te gromady nie należały do właścicieli drobnych, lecz niemogą się stosować

сельскихъ обществъ, въ которыхъ числится болѣе 21 души. (По журн. главн. комит. объ устр. сельск. сост. отъ 7 августа, за N. 26).

ВИЛЬНО.

Виленскаго губернскаго питейно-акцизнаго управленія.

Для удовлетворенія требованій, поступающихъ въ окружныя питейно-акцизныя управленія Виленской губерніи, разосланы въ оныя доставленные департаментомъ податей и сборовъ, экземпляры Положенія о питейномъ сборѣ, вмѣстѣ съ правилами о взысканіяхъ за нарушеніе онаго, для продажи по 50 коп. за экземпляръ, безъ пересылки.

— Пребывающій въ С. Петербургѣ Австрійскій повѣренный въ дѣлахъ, увѣдомляя наше министерство иностранныхъ дѣлъ, что многіе Русскіе подданные пріѣзжаютъ въ нынѣшнемъ году къ Австрійскимъ границамъ съ паспортами, не засвидѣтельствованными въ миссіяхъ или консульствахъ его правительства, ходатайствуетъ, по порученію своего правительства, о вмѣненіи въ обязанность, чтобы путешественники проѣзжая черезъ городъ гдѣ находится Австрійская миссія или консульство непремѣнно предъявляли свои паспорты, для засвидѣтельствованія на проѣздъ внутрь Австрійской имперіи.

О таковомъ ходатайствѣ Австрійскаго повѣреннаго въ дѣлахъ, Виленское губернское начальство извѣщаетъ всѣхъ до кого оное можетъ относиться.

— *Свѣдѣнія объ испытаніяхъ, произведенныхъ въ истекшемъ $18^{61}/_{62}$ учебномъ году, ученикамъ Гродненской губернской гимназіи.*

20-го Іюня окончены экзамины и репетиціи учениковъ Гродненской гимназіи. Изъ 360 учениковъ, получили переводъ въ высшіе классы 229 и выпущено по окончаніи курса 10-ть.

Изъ нихъ за отличные успѣхи въ наукахъ и примѣрное поведеніе награждены книгами: І-го класса Куликовскій Мартинъ, II класса Заневскій Викентій, III класса Успенскій Павелъ, IV класса Марскій Игнатій и VI класса Шершеновичъ Августинъ; похвальными листами: І-го класса Почобутъ Антонъ, Осиповичъ Антонъ, Мицѣловскій Владиміръ, II класса Клейберъ Адольфъ, Хлодовскій Михаилъ, Мрайскій Михаилъ, Гельбингъ Михаилъ, Петровъ Иванъ, Рейнгардтъ Францъ, Хлопицкій Осипъ, Янковскій Владиславъ, III класса Загуровскій Станиславъ и Просинскій Осипъ, IV класса Витковскій Мечиславъ и Горяевскій Леонардъ, V класса Блажеевскій Степанъ Ходынецкій Константинъ; VI класса Кашуба Адольфъ и Масловъ Петръ; похвальнымъ отзывомъ: І-го класса Куликовскій Юліянъ, Лозинскій Александръ, Савченко Яковъ, Саросѣкъ Осипъ, Саросѣкъ Каетанъ, Стецкевичъ Зенонъ и Тапперъ Николай, II класса Арнольдъ Владиміръ, Блажеевскій Осипъ, Гинтовтъ Александръ, Марсъ Гиршъ, Молоцкій Владиславъ, Мордуховскій Лозеръ, Суховерскій Адольфъ, Хазановичъ Іосель, III класса Глебовичъ Осипъ, Коледовскій Михаилъ, Майзъ Ицко Геніушъ Петръ; V класса Крживицкій Аполинарій и Саковичъ Брониславъ.

Изъ окончившихъ курсъ, выпущены съ правомъ на чинъ XIV класса 3-хъ и безъ права 7-мъ. Сверхъ того, за отличные по всѣмъ предметамъ успѣхи въ наукахъ и примѣрное поведеніе награжденъ серебряною медалью Вроблевскій Сигизмундъ.

---

do wysiołków należących do składu gromad wiejskich, w których liczy się więcéj nad 21 dusz. (W dzienn. gł. kom. o urz. wiejsk. st. 7 sierpnia N. 26).

WILNO.

Wileńskiego zarządu gubernjalnego poboru akcyzy od trunków.

W celu uczynienia zadość potrzebowaniom, jakie postępują do zarządów okręgowych poboru akcyzy od trunków w gubernji Wileńskiéj, rozesłane zostały do tychże zarządów, dostarczone od departamentu podatków i poborów, egzemplarze Ustawy o poborze od trunków łącznie z prawidłami o uzyskaniach za niezachowanie tejże ustawy, na przedaż po 50 kop. srebrem za egzemplarz, bez przesyłki.

— Zostający w Petersburgu austrjacki pełnomocnik, zawiadamiając nasze ministerjum spraw zagranicznych, że wielu z poddanych rossyjskich przyjeżdżają w tym roku do granic Austrji z pasportami niepoświadczonemi w missjach lub konsulatach jego rządu, prosi z polecenia swego rządu o zobowiązanie podróżnych, ażeby w przejeździe swym przez miasta gdzie się znajduje austrjacka missja lub konsulat, nieodzownie okazywali swoje pasporty dla poświadczenia na przejazd w głąb cesarstwa austrjackiego.

O takowéj odezwie pełnomocnika austrjackiego Wileńska gubernjalna zwierzchność niniejszém ogłasza wszystkim, do których takowa odezwa stosować się może.

— *O egzaminach w minionym roku szkolnym $18^{61}/_{62}$ uczniów grodzieńskiego gimnazjum.* 20 czerwca zakończone zostały egzamina i repetycje uczniów grodzieńskiego gimnazjum. Ze 360 uczniów otrzymało promocje do wyższych klass 229 i wypuszczono po skończeniu kursu 10-ciu, z liczby téj za odznaczającą się pilność i przykładne prowadzenie, otrzymali nagrody w książkach, -- 1-éj klassy: Marcin Kulikowski, II-éj klassy Wincenty Zaniewski, III klassy Paweł Uspieński, IV klassy Ignacy Marski i VI klassy Augustyn Szerszenowicz. W listach pochwalnych: I klassy Antoni Poczobutt, Antoni Osipowicz, Włodzimierz Micicłowski, II klassy Adolf Klejber, Michał Chłodowski, Michal Mrajski, Michał Helbing, Jan Pietrów, Franciszek Rejnhard, Józef Chłopicki, Władysław Jankowski. III klassy Stanisław Zagurowski, Józef Prosiński. IV klassy Mieczysław Witkowski i Leonard Gorajewski. V klassy Stefan Błażejewski i Konstanty Chodyniecki. VI klassy Adolf Kaszuba i Piotr Masłow. Chwalebną odezwą nagrodzeni: I klassy Juljan Kulikowski, Aleksander Łoziński, Jakób Sawczenko, Józef Sarosiek, Kajetan Sarosick Zenon Steckiewicz i Mikołaj Tapper. II klassy Włodzimierz Arnold, Józef Błażejewski, Aleksander Gintowt, Mars Hirsz, Władysław Mołocki, Loser Morduchowski, Adolf Suchowerski, Josel Chazanowicz. III klassy Józef Hlebowicz, Michal Kolendowski, Icko Majzel i Piotr Geniusz i V klassy Apolinary Krzywicki i Bronisław Sakowicz.

Po skończeniu kursu wypuszczeni z prawem na rangę XIV klassy 3-ch, a bez prawa 7-miu. Prócz tego, za odznaczającą się pilność w naukach i wzorowe prowadzenie się otrzymał medal srébrny Zygmunt Wróblewski.

Redakcja Kurjera Wileńskiego uprasza czytelników swoich o pośpieszenie z wniesieniem przedpłaty za ostatni kwartał z d. 1 października 1862 roku.

Cena Kurjera w Wilnie rs. 3.

Z przesyłką . . . . 3 k. 50.

Adresować do Redakcji Kurjera Wileńskiego w Wilnie.

Dział nieurzędowy.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

Pogląd ogólny.

W rozbiorze programatu wice-hrabiego de la Gueronnière, programatu, który równie obraża obrońców władzy świeckiéj papiezkiéj, jak zwolenników Włoch jednolitych, dziennik Świat zapytuje: dla czego autor „na miejscu prawa będącego trwałą a niezbędną potrzebą ludów i rządów, stawi czyn dokonany będący potrzebą chwili i który dzień spokojności każe okupywać ceną lat zaburzeń i nieładu?“

Ojczyzna, roztrząsając projekt kongresu upoważnionego do spełnienia podziału półwyspu na trzy osóbne państwa, tak jak to w wyobraźni swojéj pan de la Gueronnière ułożył, mówi:

„Na kongresie zasiądzie Francja, która w roku 1856, na trzy lata jeszcze przed wywalczeniem zwycięztwa solferińskiego, wytoczyła przed sąd starego świata rzecz niepodległości włoskiéj.

„Zasiądzie Anglja, która w protokółach traktatu paryzkiego sankcjonowała przebudzenie półwyspu; która w roku 1860 przyznała królestwo włoskie, która dziś przez usta swego rządu i usta całego ludu dopomina się o Rzym dla założenia w nim stolicy tego królestwa.

„Zasiądą Prusy, które dwa miesiące temu uznały czyny dokonane, i wystąpiły w ich obronie przeciw dyplomacji austryjackiéj.

„Zasiądzie Rossja, która spółcześnie z Prusami widziała w uznaniu Włoch królewskich, zakład bezpieczeństwa dla Europy.

„Zasiądzie nakoniec Austrja, zwyciężona pod Solferino, trzymająca jeszcze Wenecję w niewoli, która jeżeli sama nie wyrzecze się prawa sądzenia, mniemanie powszechne Europy zaniesie przeciw niéj obmowę.

„Z tych pierwiastków składa się Europa! P. de la Gueronnière powołuje wyżéj wymienione mocarstwa do spełnienia rozbioru Włoch, tych samych Włoch, którym traktat przyznał niepodległość, a które po wywalczeniu zwycięztwa, pragną być jednolitemi.

„Doprawdy, w zdumieniu pytamy samych siebie, jaką politykę opowiada p. de la Gueronnière? Francji każe być albo nieprzezorną, albo nieuczciwą; Anglji doradza jedną z tych słabości, których dzieje tego narodu nie znają; od Prus i Rossji wymaga wyrzeczenia się tak świeżych postanowień, co byłoby bezprzykładném w polityce tych obu dworów.

„Jedna tylko Austrja byłaby uszczęśliwiona. Czyż pan de la Gueronnière o to się dobija? Niechże wyraźnie to powié; po cóż te wszystkie wykręty? Cóż łatwiejszego jak wskrzesić wpływ austryjacki w Rzymie, jak na nowo poświęcić dumnéj swawoli gabinetu wiedeńskiego nadzieje Włoch ocalonych przez Francję?“

Nakoniec Gazeta kolońska, któréj uczciwe a rozumne spółczucie tyle dopomogło sprawie włoskiéj, nie mogąc wytłómaczyć sobie chorobliwych pomysłów pana de la Gueronnière, twierdzi, że senator publicysta, rzucił się na potężną mistyfikację, że podając inne środki załatwienia sprawy włoskiéj od tych, jakie hrabia Cavour obmyślił, lud włoski całą duszą przyjął, a parlament uchwalił, dowiódł nad światło słoneczne jaśniéj, że zewnątrz drogi przez hrabiego Cavour wskazanéj, trafić tylko można na manowce najpotworniejszego głupstwa lub wołającéj o pomstę do nieba niegodziwości.

Czytelnicy znajdą w dzisiejszym Kurjerze, piérwszą połową trzeciego i ostatniego listu pana de la Gueronnière pod napisem: Papieztwo i Europa. Sądzimy, że jak uprzednie rozumowania autora nikogo nie przekonały i tylko w ohydném świetle wystawiły politykę francuzką, oskarżając ją przed światem, że inaczéj żyć nie może, tylko nakładem słabości i upodlenia ludów ościennych; tak i teraz podawany środek uszczęśliwienia Włoch przez ich podział na trzy części, to jest na królestwa północne i południowe, oraz państwo papiezkie, do niczyjego przekonania nietrafi.

Co jednak wprawia pana de la Gueronnière w podejrzenie o zdradzieckie zamiary, to właśnie przemilczenie o przyszłéj doli Włoch południowych. Według niego kongres miałby przyznać Włochy północne Wiktorowi-Emmanuelowi; ojcowiznę św. Piotra papieżowi; o dynastji zaś, jaka miałaby panować w królestwie obójga Sycylji, głuche milczenie, jak również o Wenecji, o któréj niewiadomo czy przy Austrji ma zostać, czy być złączoną z królestwem piemonckiém.

Wice-hrabia de la Gueronnière ciągle powtarza, że jest szczerym. Jest nim aż do bezwstydu, bo nie wahał się powiedzieć: że wielkość Włoch, rozwój potęg moralnych i materjalnych półwyspu, może być niebezpiecznym dla Francji, a więc jako prawy Francuz, przenoszący dobro swojego kraju nad wszystko na ziemi, radzi użycia najdzielniejszych sprężyn, aby Włochy utrzymać w stanie niedołężności; że zaś najłatwiéj trafić do tego przez rozerwanie ich na części, należy wszelkiemi środkami zmierzać do tego celu. Że zaś Francji nie przystoi pójść z wojskami swojemi, by wydrzeć Wiktorowi-Emmanuelowi królestwo obójga Sycylji i oddać je wiadoméj cesarzowi, ale dotąd w tajemnicy jeszcze trzymanéj dynastji, potrzeba tak rzeczy ułożyć, aby kongres europejski wziął na siebie całą hańbę francuzkiego matactwa. Jeżeli pan de la Gueronnière wierzy, że Francja nie może ocalić swojéj wielkości i wpływu inaczéj, jak przez doprowadzenie innych krajów do słabości lub upadku, dla czegoż rozumie, że wielkość i wpływ Francji mają być tak niezbędnie potrzebne dla innych mocarstw? dla czegoż raczéj nie sądzić, że więcéj zależeć im powinno, aby półwysep włoski spotężniał i w danym razie na wodzy trzymał zdobywcze zachcenia Francji, niż aby rozszarpany na części nie przedstawiał od strony południowéj granic francuzkich żadnéj nawet obawy? Im dzisiejsze pojęcia polityki świata są wznioślejsze, im dla umysłów niezaćmionych przesądami jest oczywistszém, że prawidłowy, społeczny rozwój pojedyńczych narodów przechodzi na własność całéj ludzkości; że im więcéj jakie pojedyńcze społeczeństwo zdobędzie na polu wiedzy i życia wynalazków, ulepszeń i siły, tém cały rodzaj ludzki staje się oświeceńszym, lepszym i silniejszym na drogach rzeczywistego postępu; tém teorja zazdrości i samolubstwa, z jaką pan de la Gueronnière nie wahał się wystąpić, jest ohydniejszą.

We Włoszech wyrok śmierci jednoty rzucony przez pana de la Gueronnière, został przyjęty z najwyższém oburzeniem. Dotąd jeden tylko dziennik Opinione, uczciwy i umiarkowany, wynurzył swe zdanie o tych nieszczęsnych pismach; umieściliśmy je w dzisiejszym numerze Kurjera pod Włochami. Wkrótce zapewnie całe dziennikarstwo odpowié, jak na to zasłużył, temu nieproszonemu piastunowi doli włoskiéj, co tak niesumiennie z nią igra. Napoleon niebacznie służebnemu publicyście pozwolił rozpędzić płoche pióro, zapewnie nie przewidując, że w umysłach tak zapalnych jak włoskie, jeden krok tylko od żalu do nienawiści i zemsty. Można naród zwyciężyć, ale nigdy nie należy go upadlać; i wice-hrabia de la Gueronnière powinien był pamiętać, że nic boleśniéj nie rani, jak zarzut uczyniony przezeń Włochom, że sami rządzić się nie potrafią, i że nie wszyscy Włosi są prawymi synami jednéj matki.

Już przeważne głosy poczynają odzywać się, jeżeli nie za zerwaniem, to przynajmniéj za zobojętnieniem przymierza z Francją i za stanowczém wyrozumieniem Anglji, czy zasada nieinterwencji zaręczoną przez nią będzie. Rząd włoski czuje dobrze, że w obec politycznych bluźnierstw wicehrabiego de la Gueronnière, w których lud odbicie myśli cesarskiéj widzieć zechce, z założonemi rękami stać nie może, że pod karą samobójstwa musi wystąpić do działania. W tym duchu dziennikarstwo rządowi przychylne, poczyna obliczać narodową potęgę; czytelnicy znajdą pod Włochami wykaz siły zbrojnéj lądowéj i morskiéj nowego królestwa, która do pół miljona walczących wynosi. Jeżeli zatém sprawa rzymska ma być na czas zaniechaną, Włochy, chociaż nie wcześnie i pod niedogodnemi warunkami, mogą walkę z Austrją rozpocząć.

Cesarz Napoleon miał powiedzieć, że nie słyszeć nie chce o sprawie włoskiéj, dopóki bawić będzie w Biarritz; wszakże chociaż takie postanowienie jest niepodobne do wyrachowanego trybu postępowania Napoleona, być może, że z góry już obliczył, w jakim dniu najwłaściwiéj przyjdzie mu podnieść to zadanie.

Jeżeli mamy wierzyć w rzetelność doniesienia dzienników włoskich, król Wiktor-Emmanuel oznajmił deputacji rady powszechnéj obwodu Forli, że jeszcze w ciągu bieżącego roku zawiłość rzymska ustanie; a gdy hrabia Albicini zapytał króla, czy może to powtórzyć przed swoimi mocodawcami, Wiktor-Emmanuel nie tylko na to przyzwolił, ale nawet wyraźnie do powtórzenia słów swoich upoważnił.

W przyszłym wtorkowym numerze Kurjera podamy czytelnikom okolnik jenerała Durando, ministra spraw zagranicznych królestwa włoskiego, przesłany do dworów europejskich. Opowiedział on w tém piśmie zdarzenia wyprawy przeciw Garibaldiemu i postawę, jaką naród zachował wśród bolesnych okoliczności; zwracając się zaś do zadania politycznego, przełożył konieczność wyjścia z obecnego stanu rzeczy, którego w żaden sposób utrzymać niepodobna, a który porwany wirem ludowym, narazić może istnienie katolicyzmu i spokojność Europy. Rzeczy są tak wytężone, że dłużéj niepodobna ich trzymać w tym mglistym obłoku, w jaki Napoleon chciałby je ciągle spowijać; blizkie zwołanie parlamentu włoskiego, musi także rozwiązać usta panu Rattazzi; winien on będzie w obec przedstawicieli narodu albo potwierdzić, albo potępić przymierze z Francją.

Już rząd włoski dnia 17 września w Gazecie urzędowéj umieścił następne ostrzeżenie:

„Jednota monarchji narodowéj nie może być roztrząsaną na kongresie dyplomatycznym, tak jak nie może służyć za tekst do cudackich rozwiązań obcych pisarzów, którzy niezdolni są wiedzieć o prawdziwych warunkach publicznego ducha naszego kraju.

„Jednota jest niezawisłą od wszystkich i od wszystkiego, bo jest pierwiastkiem i zasadą naszego narodowego ruchu.

„Monarchja włoska, uznana przez wielkie mocarstwa, potrafi zachować wzorem innych państw, stanowisko wyznaczone sobie przez Opatrzność i przez prawo publiczne tudzież narodowe cywilizowanego świata. Nie weźmie ona udziału w kongresie dyplomatycznym, chyba dla dopomnienia się o przyrodzone następstwa swojéj jednoty. Statecznie utrzymywać będzie, że jéj dzieło dopóty nie zostanie dokonane, dopóki Rzym nie zamieni się na rzeczywistą stolicę włoską.

„Papieztwo znajdzie większą swobodę we wsparciu królestwa włoskiego, niż w każdym innym składzie rzeczy.“

Co do Garibaldiego, według ostatnich wiadomości, rana pomyślniejsze przedstawia pozory; biuletyn podpisany przez doktorów Prandina, Ripari, Albanese i Basile, oznajmuje, że oczyszcza się od drobnych odłamków kości i od nici pończochy, które kula wbiła w głąb stawu. Sprawozdanie półkownika Santa-Rosa wysłanego do Varignano dla czuwania nad wygodami jeńca, naucza, że otoczony jest najwyższą troskliwością będących przy nim osób, rząd zaś szczodrobliwie opatruje wszystkie potrzeby. Komitet garibaldystowski w Londynie, urządza po całéj Anglji meetingi, aby głos mniemania powszechnego angielskiego ludu, służył za wskazówkę dla ministrów włoskich, jak postępować z Garibaldim powinni. Telegraf z Varignano do Londynu jest w ciągłym ruchu i codzień uwiadamia angielskich wielbicieli bohatera o stanie jego zdrowia.

Prócz Włoch gdzie największe dobra narodu oczekują rozwiązania, Prusy przedstawiają najwyższéj wagi trudności. Sejm teraźniejszy otworzył się pod złowrogim wpływem ministrów, którzy zdawali się niemieć jasnego wyobrażenia o duchu konstytucji. Izba poselska wyznaczyła komissję do roztrząśnienia budżetu wojennego. Ministrowie złożyli go w tém przekonaniu, że przedstawicielom narodu służy tylko moc roztrząśnienia, czy żądane pieniądze załatwią potrzeby przez rząd wyłuszczone, lecz że niewolno im wchodzić w sąd o rzeczywistości tychże potrzeb. Posłowie zupełnie inaczéj pojęli swoje obowiązki; nie chcieli dać się zniżyć do stopnia rachmistrzów obowiązanych jedynie do sprawdzenia czy nie zaszły jakie liczbowe omyłki. Zapatrując się zatém z wyższego stanowiska, roztrząsnęli nie tylko samą zewnętrzną część budżetu wojennego, ale chcieli zgłębić jego treść i początek, porównać go z potrzebami i zasobami kraju, i uczynić wymiernym do wszystkich innych gałęzi służby rządowéj. Im obstawanie komissji budżetowéj złożonéj z mężów jakimi Prussy słusznie chlubią się w najrozmaitszych zawodach obywatelskiego życia, było silniejsze przy duchu konstytucji, tém ministrowie uporczywiéj podkopywać ją pragnęli. Walka z obu stron popierana z niesłychaną wytrwałością, doszła do tego stopnia, że zapaśnicy ani na piędź ustąpić sobie nie chcieli. Według ostatnich jednak wiadomości, zdaje się, że godna uwielbienia stałość sejmu złamała zaciętość pana von Roon ministra wojny. Przesilenie gabinetowe jeszcze nie nastąpiło, ale jest nieuchronném. Podaliśmy w dzisiejszym numerze Kurjera wiadomość o posiedzeniu izby poselskiéj dnia 16 września. Zabrał na niém głos hrabia Schwerin, były minister spraw wewnętrznych, znany narodowi zwolennik zasad konstytucyjnych, który pragnął doprowadzić strony do wzajemnych ustępstw; wszakże gabinet był pobity na głowę, bo chociaż chodziło tylko o przedmiot podrzędny, okazało się jednak, że z liczby 341 głosujących, tylko 68 posłów było za ministrami.

Dziś więc rzeczy na tém stoją, czy król Wilhelm gabinet zmieni, czy izbę rozwiąże? Nic z pewnością powiedzieć jeszcze niemożna, ale wszelkie podobieństwo do prawdy spodziewać się każe, że wyzwolone zasady zwyciężą. Dzięki wymowie znakomitych posłów sejmowych, rzeczy należycie zostały wyjaśnione. Król mógł przekonać się, że przedstawiciele narodu nie nastają na prawa korony, że wytrwać pragną w niezachwianéj dla niéj wierności, ale równie że nie dadzą się sprowadzić na drogę wsteczną i że nieulegną stronnictwu feodalnemu i wojskowemu. Ostateczne głosowanie miało nastąpić w poniedziałek dnia 22 września; co chwila oczekujemy więc na wiadomość o jego wypadku.

Według wiadomości nadesłanych z Anglji, królowa Wiktorja, niezdolna pokonać boleści po stracie małżonka, z każdym dniem utwierdza się w myśli złożenia korony. Nie sprawi to żadnéj zmiany w polityce angielskiéj, ale nada może większy ruch działaniom rządowym, które cierpią na zupełném odosobnieniu w jakiém niepocieszona wdowa życie pędzi. Ministrowie szanując jéj żałobę, o ile można najmniéj przerywają jéj samotność; lecz ponieważ cierpi na tém powaga korony, byłoby rzeczą pożądaną, aby książę Wallji zasiadł na macierzystym tronie.

W Austrji posiedzenia izb rady cesarstwa rozpoczęły się po sześcio-tygodniowéj przerwie, dnia 15 b. m. W obu izbach zagajono prace uchwaleniem adresu do cesarzowéj Elżbiety z powodu radośnego powrótu jéj do zdrowia. Niektóre oznaki zdają się zapowiadać, że cesarz Franciszek-Józef zamierza czynniéj przystąpić do stanowczego urządzenia państw swoich. Rok ma się już ku schyłkowi, a żadna z obietnic, z jego początkiem uczynionych, dotąd się nie ziściła. Sejm węgierski, który miał otworzyć się w kwietniu, dotąd jeszcze zwo-

ianym nie został; o sejmach pojedyńczych królestw i ziem również głucho; ważne zadania reformy związku niemieckiego i traktatu handlowego z Francją, leżą odłogiem. Być bardzo może, że hrabia Rechberg, który w politycznéj drodze coraz bardziéj rozdwaja się z hr. Bernstorf czeka na skutki sporu między gabinetem a przedstawicielstwem pruskiém, nim do rzeczywistego działania przystąpi.

Słowem zdaje się, że w Europie wszystko nagle się w biegu wstrzymało, jakby w przeddzień jakiegoś światodziejowego wypadku, chociaż nic blizkości jego nie zapowiada.

Włochy.

Turyn 15 września. Nakoniec postanowiono sądzić Garibaldiego. Rząd umieścił w Gazecie Urzędowéj oznajmienie, które czytelnicy widzieli w przeszłym poglądzie Kurjera. Potrzebuje ono pewnego wyjaśnienia; dziennik Diritto napisał, iż nie rozumi dla czego niektórzy przynaglają ministrów do wyboru sądownictwa mającego wyrokować w sprawie Garibaldiego; byłoby to ze strony ministrów nieprzyzwoitością, nieprawością, ponieważ sama ustawa wskazuje właściwość sądu, stosownie do rodzaju występku.

Wprawdzie rządowi nie służy moc wyboru, powinien zostawić swobodny bieg prawu; zapytywał on tylko u sądu kassacyjnego w Neapolu o zdanie; czy sprawa miała toczyć się w Palermo czy w Catanzaro (Aspromonte leży w téj prowincji) lub innem jakiem miejscu, przez wzgląd na niebezpieczeństwa, mogące wynurzyć się, gdyby sprawa odbyła się w mieście zbyt pochopném do objawów. Odpowiedź sądu kassacyjnego jest oczekiwaną.

Następne miejsce dziennika Diritto zasługuje na uwagę, bo dowodzi zuchwalstwa stronnictwa działania.

„Groźby 3 sierpnia (dzień wydania proklamacji królewskiéj) nie mogą zakończyć się łaską, o którą żaden z winowajców nie prosił.

„A jeżeli dnia 3 sierpnia została popełniona z największą uroczystością zbrodnia rokoszu, która nie jest wpisaną do kodeksu karnego, Włochy wiedzieć powinny, jakie kary pociąga za sobą ta zbrodnia.

„A mają potrzebę o tem wiedzieć, ponieważ tak samo jak pod panowaniem austrjackiem, co rok prawie miewały miejsce pojedyńcze protestacje dusz niezłomnych, które niosły na rusztowanie zamiary szlachetnego zuchwalstwa; tak i dzisiaj, dopóki rząd niezdolnym będzie dać nam Rzymu, dopóty trwać będzie żądza zdobycia go mimo rządu. Niebezpieczeństwo wznowienia co chwila wielkiego dramatu przerwanego w Aspromonte, ciągle nad Włochami wisi.“

Groźba jest dość jasną; stronnictwo działania nie chce porównać tego krwawego ustępu z pojedynkiem, w którym po bitwie, nawet po przelaniu krwi przeciwnicy podają sobie ręce; podług niego zadanie stoi; potrzeba je koniecznie uprzątnąć; przyznaje się otwarcie do gotowości na nowe przedsięwzięcia i dopóki Rzym nie będzie do Włoch przyłączony, dopóty stronnictwo działania nie zaprzestanie z rządem wojny.

Co nastąpi w owym dniu, kiedy sąd uwolni Garibaldiego, bo taki jest najniewątpliwszy wypadek sprawy.

Mniemanie powszechne potępiło Garibaldiego za wybor środków, ale nie posunęło się daléj; przysięgli nie wypowiedzą wyroku mogącego dać do zrozumienia, że potępiają cel zamachu Garibaldiego; poczytywać go będą za uderzenie jazdy bez rozkazu wodza, ale mające na celu zdobycie straszliwego stanowiska, w którem okopał się nieprzyjaciel.

Półkownik padł ranny; któż ośmieli się kazać go rozstrzelić. Lud z łona, którego wybierają się przysięgli, nierozumi określeń i różnic prawoznawczych; sądzi według zdrowego rozumu.

Zewsząd mgły zatrważające; o przyszłość Włoch niema się co obawiać, ale serce ściska się na myśl o straszliwych wstrząśnieniach przez jakie przechodzić im jeszcze przyjdzie.

— Garibaldi dużo cierpi. Rana jest głęboka, uzdrowienie jéj nie łatwe, a blizkość zimy jeszcze je bardziéj utrudnia. Nie zbywa choremu na największéj troskliwości. Jak we Włoszech tak i w Anglji najżywszy udział otacza dostojnego jeńca; telegraf londyński ciągle dowiaduje się o jego zdrowiu.

Pod względem polityki, ministrowie są w największym kłopocie; nie podobna im stanąć przed parlamentem bez oznajmienia, że sprawa rzymska choć cokolwiek pomknęła się naprzód. W takim stanie rzeczy, aby nie zrażać zapału narodowego czy gabinet nie pomyśli o Wenecji?

Niektórzy sądzą, że w Londynie chciano zbadać sposób widzenia gabinetu pod tym względem. Trudno temu wierzyć, chyba że zdawało się panu Rattazzi iż tym sposobem wyprowadzi z odrętwienia Napoleona III; bo zaprzeczyć niepodobna, że przymierze z Francją nie używa dzisiaj we Włoszech dawniejszéj wziętości. Jednym z głównych zarzutów jest nacisk gabinetu paryzkiego na włoskich mężów stanu.

Mazzini pisze po raz setny, że cofa swoje wsparcie rządowi włoskiemu. Jest to wyznanie urągliwe i daremne. Nigdy rzeczy nie odbywały się prawidłowiéj i uczciwiéj we Włoszech jak wówczas, kiedy patrioci zerwali z prorokiem londyńskim, którego czas już przeminął, a którego wpływ zawsze sprowadzał tylko krwawe następstwa. Włosi nie odmówią Mazziniemu stałości w raz poślubionéj myśli, ale nie zapomną nigdy o bezecnych środkach, jakich nie rumienił się używać, dla zapewnienia sobie zwycięstwa.

Potrzeby administracyjne w Sycylji wymagają prędkiéj rady. W tym celu wysłany będzie do Palermo p. Buglioni de Montale z pełnomocnictwem urządzenia biór na wyspie. P. de Montale, radca stanu, ma posiadać właściwą zdolność i wprawę, lecz nie wyleczył się jeszcze zupełnie z piemontyzmu.

Dziennikarstwo zagorzałe toczy niepoczciwą wojnę z jenerałem Cialdini; ale redaktorowie niektórych gazet wyzwani przez oficerów włoskich, woleli odwołać bez żadnego przemilczenia własne wyrazy, niż bronić ich z szablą lub pistoletem w ręku.

Niema się czemu dziwić; ludzie mazzinistowskiego bractwa rzucali się przez zemstę na środki, któremi ludzie poczciwi zawsze pogardzali; Turyn widział tego świeży dowód. Zawczoraj wieczorem jeden z wychodźców weneckich, p. Cavalcazelle, malarz, pchnięty został kilka razy sztyletem, za to, że będąc dawniéj mazzinistą, został wyznawcą konstytucji.

— Piszą z Turynu: Wczoraj król dał posłuchanie deputacji rady powszechnéj, zasiadającéj w Forli, upoważnionéj do złożenia królowi adresu z powodu wypadku w Aspromonte. Król poufale rozmawiał z członkami deputacji, a mianowicie z jéj prezesem, hrabią Albicini; wynurzył zadowolenie, że ludność przy nim stanęła i że w téj okoliczności dała dowód, iż pojmuje całą wagę swych obowiązków. Przechodząc następnie do sprawy rzymskiéj, król wyraził z największą pewnością nadzieję załatwienia éj w sposób, który pogodzi potrzeby katolicyzmu z narodowemi i prawowitemi wymaganiami włoskiemi. Król dodał, że wierzy w niezawodne rozwiązanie téj sprawy przed końcem bieżącego roku.

Te wyrazy wzruszyły deputację; hr. Albicini zapytał w jéj imieniu Wiktora-Emmanuela, czy może powtórzyć przed ludem te pełne radości i nadziei wyrazy; król odpowiedział, że upoważnia go do tego i że pragnąłby aby jego słowa uspokoiły sprawiedliwą niepewność Włochów.

— Czytamy w dzienniku Narodowości:

Hr. Stackelberg jenerał-adjutant cesarza Wszech-Rossji, poseł nadzwyczajny przy rządzie włoskim przybył do Turynu; towarzyszą mu: jen. major Hasford, pierwszy sekretarz poselstwa p. Mikołaj Żerebcow, sztabs-kapitan gwardji hr. Stackelberg i porucznik tejże broni p. Nieczajew.

— „Gazeta turyńska“ podając wiadomości o weselu królewny Marji-Pii, twierdzi, że małżonka margrabiego Loulé będzie damą przyboczną przyszłéj królowéj podczas podróży.

Należy sprostować razem dwa błędy. Margrabia de Loulé, należący do jednego z najdawniejszych rodów portugalskich, prezes rady ministrów i wuj królewski, był mężem infantki donny Anny, siostry don Pedra IV króla portugalskiego i piérwszego cesarza brezylijskiego, ale jest już od kilku lat wdowcem. Królewna Pija w podróży swojéj będzie miała przy sobie księżnę da Terceira, wielką ochmistrzynię pałacu.

Królewska portugalska eskadra wypłynęła dnia 14-go września z Lizbony po przyszłą królowę. Król don Luiz zwiedził okręt Bartholomeo Diaz, dla przekonania się, czy wszystko zostało obmyślane dla najwygodniejszéj podróży królewskiéj oblubienicy.

— Turyn, 16 września. Pisma pana de la Gueronniere sprawiły we Włoszech najopłakańsze wrażenie. Lękać się należy, aby dzienniki nie wciągnęły gabinetu na fałszywą drogę, bo rozdrażnienie jest ogromne.

Czasopismo Opinione, należące do najumiarkowańszych słusznie mówi: „Senator francuzki. poufny Napoleona, rozprawia poważnie i radzi odebrać Wiktorowi-Emmanuelowi sprzymierzeńcowi cesarskiemu, część jego krajów dla utworzenia oddzielnego państwa; senator francuzki, którego cesarz wybrał niegdyś na tłómacza swych myśli o Włoszech, a który dziś radzi zerwać jednotę i zniszczyć królestwo włoskie, uznane nietylko przez Francję, lecz przez Anglję, Rossję i Prussy, mające zatém nietylko byt rzeczywisty, ale i prawo międzynarodowe, jest taką nadzwyczajnością, że drugiego przykładu znaleźć mu niepodobna. Coby powiedziano, gdyby kto radził Francji podzielić się na dwa państwa, lub tylko ustąpić Algierji, albo wyrzec się Korsyki? Uczucie narodowe francuzkie rzekłoby: Przyjdźcie i weźcie!

„P. de la Gueronniere wychodzi z wielu właściwych zasad. Jeżeli jednota włoska nieda się pogodzić z porządkiem na półwyspie, z wielkością moralną i narodową Francji, jakaż dola Włochy czeka.“

Jakto? p. de la Gueronniere twierdzi nazajutrz właśnie po Aspromonte, nazajutrz po objawionym światu w sposób tak głośny dowodzie, że nikt, ani nawet Garibaldi nie może bezkarnie zawichrzyć porządku we Włoszech, p. de la Gueronniere utrzymuje, że jednota niezdolna jest być w zgodzie z porządkiem?

A co do wielkości Francji, my Włosi nie lekceważymy jéj tak dalece, jak zdaje się to czynić p. de la Gueronniere. Jéj moralna i narodowa wielkość nie zależy od jednoty lub federacji włoskiéj; to tylko pewna, że trzy osobne państwa nie potrafią nigdy dać Francji tego wsparcia, jakiego ma prawo oczekiwać od narodu, dla którego krew swoję i skarby poświęciła. Niech tylko wojna wschodnia wybuchnie, a p. de la Gueronniere ujrzy, że Włochy staną na stronie Francji, że wyprowadzą pod bronią 400,000 żołnierzy i będą się biły za te same zasady, jakie ujrzą wypisane na chorągwi francuzkiéj. Dosyć okiem rzucić na Związek niemiecki, aby utworzyć sobie wyobrażenie, czem byłaby federacja włoska.

Francja.

Paryż, 12 września. Pan de la Gueronniere ogłosił trzeci list pod napisem „Europa i Papiestwo“ następnego dosłownego brzmienia:

1. Jeżeli jednota włoska nieda się pogodzić z porządkiem na półwyspie, z wielkością moralną i narodową Francji, z równowagą Europy, jakaż więc dla Włoch być powinna?

Jeżeli papiestwo ma udzielnie panować w Rzymie dla spełniania na całym świecie swéj najwyższéj duchownéj władzy, jakie będą warunki téj władzy względem odległych jéj ludności?

Jeżeli nasze zbrojne zajęcie nie może utrzymać się na czas nieokreślony, jakie są rękojmie ograniczające jego trwanie?

Nakoniec jeżeli wdanie się dyplomatyczne Europy jest potrzebne dla załatwienia téj wielkiéj sprawy, jakie są usprawiedliwiające je pobudki?

Jakie zasady niem kierować będą?

Przedstawiam tu wszystkie szczegóły rozwiązania, którego mniemanie powszechne czeka z większą niecierpliwością niż niepokojem. Co do samego rozwiązania nie będę tak zuchwałym, abym je stwarzał; zadanie moje ogranicza się tylko zwróceniem uwagi na takie rozwiązanie, jakie zdaje mi się być nakazywaném przez wszystkie potrzeby, które toż rozwiązanie zaspokoić powinno. Naprzód, zgodzić się należy na to: że jednota włoska taka jaką Francja uznała, ale nie potwierdziła, jest jednotą fałszywą. Jest to ciało bez głowy. Kiedy w troskliwości zaiste arcy chwalebnéj zacny pan Thouvenel radził Włochom wybrać na stolicę jedno z wielkich miast dziejowych, byle nie Rzym, podawał wprawdzie radę bardzo szczerą, lecz do przyjęcia niepodobną.

We Florencji, w Medjolanie, w Turynie, nowe królestwo nieznalazłoby owego ogniska potęgi narodowéj, owéj trwałéj i szerokiéj osi ześrodkowania administracyjnego i politycznego, bez których rząd 30 miljonowego narodu jest niepodobny. Kiedy stolicą Francji było miasto Bourgres, kraj był wówczas bliskim zginienia, a monarchja szukała tam tylko przytułku w klęskach. Hasło bojowe Garibaldiego Rzym lub śmierć! było tylko śmiałym wybuchem najściślejszéj logiki. Zapewne jednota posiadająca Rzym zginęłaby i roztrąciła by się o tę opokę, na którejby postawiła tron swój na miejscu tronu papieskiego; ale bez Rzymu jednota nie istnieje.

Jeżeli Rzym należy do papiestwa, jeżeli samo papiestwo związane jest nierozerwalnemi ogniwami z życiem politycznem Francji i Europy, czyż Włochy mają zginąć? Czy już nic nie pozostało dla nich zewnątrz jednoty? Czy są one potępione albo na wejście do Rzymu, albo na upadek przez rewolucję w Turynie, albo przez Austryjaków w Medjolanie. Czy zagadka ich przyszłości niedopuszcza już żadnych innych rozwiązań?

Nie! usiłowanie ludu ustalającego swój byt, jest bez wątpienia nieodłączne od zawichrzeń i wstrząśnień, w jakie podobne ogromne przedsięwzięcie wprawia jego patryotyzm. Ale samo przedsięwzięcie już jest zabezpieczone. Nie dla tego Włochy dźwignęły się po tylu wiekach ze służebnictwa, aby wpaść w anarchję lub pod cudzoziemski ucisk.

Pożyteczną jest rzeczą określić ten ważny szczegół w sposób najwyraźniejszy: narodowość włoska niczego lękać się nie powinna ani ze strony reakcji, ani ze strony rewolucji. Może się ustalać, urządzać w rozmiarach, w których jéj przyrodzony rozwój nie nadweręży porządku Europejskiego, a jeśliby jaki z zagrażających jéj nieprzyjaciół naraził je na niebezpieczeństwo, jeśliby jéj niepodległość miała doznać uszczerbku przez zaczepny zwrót Austrji lub przez powódź anarchicznych namiętności, znalazłaby swą tarczę w tych właśnie potrzebach, jakie ją dziś przywiązują do Francji i do Europy.

Tak upada ów dowód zwolenników jednoty, którzy tylko w systemacie swoim widzą pytanie ocalenia powszechnego dla półwyspu. Niebezpieczeństwo spoczywa w nich samych; oni się zawodzą i Włochy wtenczas tylko znajdą warunki swego politycznego istnienia, kiedy wyzwolą się z ich zapędów.

Ale gdzież je znajdą? czyż w powrócie do traktatu Villafrankskiego? Nie waham się odpowiedzieć przeczeniem. Jeżeli jednota bez Rzymu jest urojeniem, federacja do któréj by wchodziła Austrja, jako mocarstwo włoskie w Wenecji, byłaby prostém złudzeniem. Wenecja niemoże skonfederować się z narodowością włoską, tylko wówczas gdy zostanie wolną. Właśnie dla tego że wolności nie otrzymała, traktat Zurichski został głoską martwą.

Ponieważ nie przyjdzie pewnie do głowy żadnemu człowiekowi rozsądnemu myśl wydarcia przemocą Wenecji od Austrji, należy więc Włochom urządzić się i bez téj części narodowości; jeden czas tylko może być owym wielkim dyplomatą, co doprowadzi do układów dozwalających habsburgom ustąpić, bez osłabienia się, i wyrzec się panowania, które zwycięztwo im dało, a które przemoc tylko zachować może bez uszczerbku powagi i godności ich korony. Owoż federacja byłaby tylko możliwą między państwami wolnemi półwyspu; ale jakież są autonomje mogące wejść do jéj składu? czyż mielibyśmy ujrzeć wskrzeszenie tych wszystkich drobnych narodowości, które samorzutnie zniknęły za pierwszym tchnieniem swobody i które dobrowolnie poddały się domowi sabaudzkiemu? Czyż ujrzymy znowu wskrzeszone te stolice, które nieszczęściem dla ludów i ich władców służyły tylko za załogi austryjackie, jak Florencja, Parma, Modena. Oczywiście jest to niepodobieństwem. Włochy jendolite byłyby skupieniem wyłączném i przymusowém różnych pierwiastków, których dzieje i obyczaje nakazuje rozprzężenie, ale Włochy zbyt rozdrobnione, dawałyby nader łatwy przystęp wpływom cudzoziemskim i polityczna ich potęga nie przedstawiałaby dostatecznéj rękojmi ich niepodległości,

Przyrodzenie rzeczy wskazuje, że wielka federacja między dwóma znakomitemi państwami Włoch Północnych i Włoch Południowych jedynie istnieć może. Między temi dwóma państwami wznosi się potęga cudownie umieszczona dla ich łączenia, nie poddając jednego państwa drugiemu. Tą potęgą jest papiestwo, panujące moralnie nad federacją i zamieniające rzeczywiście Rzym na stolicę włoską, nie wydzierając mu wyjątkowego znamienia stolicy świata chrześcijańskiego.

Jest to pomysł willafrankski, doprowadzony do zastosowania praktycznego, umiarkowany przez zapadłe zdarzenia, których niepodobna pomijać z uwagi; jest to według wyrazów cesarza jedność mająca poprzedzać jednotę. Jest to prawdziwa jednota istotna, rzeczywista i jedynie z duchem Włoch zgodna.

Na północy wielkie królestwo, godne chwały domu sabaudzkiego, które przeniosłszy stolicę do Florencji, czekałoby dnia nabycia Wenecji, to jest dnia objęcia panowania nad Adryatykiem i nad straszliwym czworobokiem.

Na południu, Neapol z królestwem Obójga Sycylji, jedna z piérwszych stolic świata z najwspanialszą zatoką morską, z niezmierną przestrzenią brzegów, mający u stóp swoich morze śródziemne, otwierające dla jego handlu i działalności drogi bezpieczne a łatwe na Wschód i Zachód.

We środku Rzym, miasto neutralne, przybytek niezgwalcony najwyższéj potęgi moralnéj świata, sławne ognisko wszystkich włoskich narodowych pragnień, a nad niem panuje nie jak władca ale jak rozjemca dostojny przedstawiciel boskiéj powagi.

Oto jest właśnie co Włochom przystało! nie jest to wcale utwór dowolny; jest to pieczęć przyrodzenia ich ludów wyciśnięta w organizacji politycznéj, mającéj wiernie spoić się z ich terrytorjalném i moralném ustaleniem. Nic w tym planie zdjętym z dziejów i z ziemi półwyspu niema ani naciąganego, ani przymusowego; granice zarysowują się same z siebie, samorządy istnieją tam gdzie je odwieczne potrzeby zaprowadziły; wznowienia przeobrażają nie niszcząc, postęp wypływa z podań a pierwiastki narodowości włoskiéj zbliżając się i kupiąc, jednoczą się przez węzeł federacyjny, wzajemnie sobie sił dodają, zamiast odrętwiania ich i niszczenia przez opór w dyktaturze jednoty.

Zobaczmy teraz jaki będzie tryb istnienia takiéj federacji? Czy jedność państw związkowych będzie tylko czysto dyplomatyczną i wojskową, jak w Związku niemieckim? Czy będzie prawodawczą? Czy Włochy będą miały jeden parlament, w którym przedstawiona ich całość znajdzie popęd i kontrolę swego publicznego życia. Gdzie ten parlament obradować będzie? Są to wszystko pytania tyczące się szczegółów, których rozbiór byłby w niniejszém piśmie niewczesnym. Tylko jedna dyplomacja może te szczegóły roztrząsnąć i rozwiązać.

Winienem tylko zadać sobie to pytanie, czy ziszczenie tego ogólnego planu jest możliwe; winienem wykazać warunki polityczne, w jakich znalazłoby się papiestwo.

II.

Gdzież znalazłaby się zawada do tylko co wskazanéj federacji? Znalazła by się podwójna: jedna w oporze Turynu, który niechciałby stracić Neapolu; druga w ujemnéj nieczynności Rzymu, jaką zdaje się, że dwór papieski chce przeciw stawić każdemu układowi, mającemu na celu doprowadzenie rządu papieskiego do układów ze zdarzeniami już dokonami.

Lecz czyż te obie zawady są bezwarunkowe? Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy obliczyć nie opór, ale siłę popędu. Nic nie ma bezwarunkowego na tym świecie, prócz prawd niewzruszonych najwyższego porządku. Mimo całą niepożytość nieruchomości rzymskiéj, mimo najsilniejsze postanowienie oporu turyńskiego, skoro przyjdzie do walki z niezbędnością, obie zawady ustąpią. Siła rzeczy panuje nad siłą woli.

Zdanie więc przybiera następną postać: Czy Neapol zdobyty przez podchwycenie może pozostać w spójności z Piemontem? Czyż rząd polityczny papiestwa może utrzymać się w obecnym swoim składzie, bez własnego bytu, pod opieką cudzoziemskiego wojska, zewnątrz zasad przeobrażających nowoczesną społeczność, które narzucają się całéj Europie? Rzecz oczywista, że nie!

Co do Neapolu, zlanie się jego w jednotę jest wyrzeczeniem się narodowości. Jeżeli ten rząd przybierze znamiona obcego ucisku, wytępi życie narodowe, wykonywa się on przez dyktaturę. a narzuca się przez gwałty. Zamiast dania rękojmi niepodległości, jest narzędziem jéj zniweczenia. Któż rządzi w królestwie Obojga Sycylji od czasu utraty jego udzielności? Przecież nie Neapolitanie. Wszystko jest piemonckie; rząd, administracja, wojsko; żyje tam 10 miljonów ludzi, składających jednę z najpiękniejszych części Włoch, którzy brali udział w ruchu politycznym swego kraju, którzy zrodzeni są aby być żołnierzami, marynarzami, obywatelami, którzy byli by wolnymi poddanymi monarchji narodowéj, a którzy mają siebie teraz za zwyciężonych poddanych obcego panowania.

Czyż stan tak nieprawidłowy może być trwałym? Czyż nie żywi w sobie warunku głębokich wstrząśnień dla tych co cierpią? Czyż jednota włoska. założona na ujarzmieniu, jest stanem wyzwolenia Włoch południowych? Czyż nie jest raczéj dla nich, pod innym kształtem, dalszym ciągiem despotyzmu który je tak długo upokarzał i bolał?

Dziś nikt już nie łudzi się w Turynie. Podróż królewska do Neapolu wywołała wszystkie wzruszenia przelotne a marne, któremi lud tak wrażliwy zwykł odpowiadać na wszystkie urzędowe objawy. Ale nic nie zmieniła nic nie rozwiązała. Król znalazł w Neapolu lud łatwy do ujęcia, trudniejszy do wzbudzenia z nim zapału, a niepodobny do wynarodowienia.

Jakież może mieć widoki król Wiktor-Emmanuel względem Neapolu? Widokiem jego być nie może utrzymać się tam wbrew wszystkim natchnieniom narodowym siłą oręża: lecz widokiem jego być powinno wycofać się z Neapolu bez niesławy, wszedłszy do tego kraju nieprawnie i nieprzezornie.

Sprawa rzymska jest zawilsza, lecz nie jest nierozwiązalną.

Nieszczęściem dobre zamiary rządu francuzkiego były zawsze zapoznawane. Gdyby wpływ nasz mniéj natrafił oporu w radach ojca św., wszystko było by już skończone. Papież nie stracił by marchji i Umbrji. Powaga moralna Francji poskromiła by zapał jednoty i uniknionoby wielkich nieszczęść.

Dziś jakiż jest stan rzeczy? Papież króluje w Rzymie i nad ojcowizną św. Piotra. Chorągiew Francji strzeże kraju papieskiego od każdego najazdu.

Nasze zbrojne zajęcie musi mieć koniec. Materjalna opieka którą zapewnia ojcu świętemu jest coraz wyraźniejszem nadwątleniem jego moralnéj potęgi, i będąc świadectwem naszego przywiązania okazuje nieudolność papiezkich rządów. Rzeczą więc jest pożyteczną aby co najprędzéj ustało. Jakże to zbrojne zajęcie ustać może?

Ostatnie przełożenia, które uczynić poruczono margrabi de Lavalette, a które obejmowały zaręczenie dzisiejszych posiadłości papieskich, słusznie uważane były za ostateczną próbę polityczną, zmierzającą do pojednania Rzymu z Turynem. Wówczas kiedy rząd króla Wiktora-Emmanuela i parlament włoski dopominając się o Rzym jak o prawo i o konieczność, ojciec święty stanowczo odmawia wejścia w układy z tymi którzy go złupili i uznania zdarzeń spełnionych.

Rzeczywiście na tem polu wszystko już wyczerpano i niema nic do czynienia; było by dziecińśtwem dłużéj nastawać.

Z dwojga jedno: albo powinniśmy wyjść z Rzymu, jak tego żąda całe dziennikarstwo demokratyczne i półurzędowe; albo należy uciec się do innych środków działania dla położenia końca przesileniu włoskiemu i dla rozwiązania sprawy rzymskiéj. Tylko ta ostatnia droga odpowiada czci i dobru Francji.

Dla doprowadzenia Włoch i papiestwa do porozumienia się w tak ciężkim sporze jaki strony różni, potrzebne jest najwyższe sądownictwo, to jest kongress europejski. Już w r. 1859 zagajono to sądownictwo; ale wówczas wielkie mocarstwa europejskie były niemal wszystkie nieprzyjazne Włochom. Austrja wychodziła z walki, która zostawując w niéj urazę klęski, nie pozwalała podpisać zgody; Rossja i Prussy patrzyły z nieufnością na rozwój narodowości, którą traktaty 1815 chciały przytłumić. Przed kongressem takiego składu, Włochy wyzwolone pod Solferino raczéj znalazły by nieprzyjacioł, niż sędziów i sprzymierzeńców.

Dziś, zupełnie co innego; gabinet paryzki wywołując tak przezornie w Berlinie i Petersburgu, akt dyplomatyczny który tak ściśle zbliżył gabinety tych dwuch wielkich mocarstw z polityką francuzką, uczynił możliwem wdanie się europejskie w 1863-m, które musiało być płonnem w roku 1859-m.

Jest to pierwsza wynikłość, znaczniejsza i widoczny postęp, prowadzący do rozwiązania.

Dwie rzeczy pozostają dziś Francji do uczynienia, t. j. przygotować wielkie mocarstwa europejskie do zebrania się co najprędzéj na kongress i skłonić je do uprzedniego przyjęcia zasad, na których obradować mają.

Rzeczone zasady wywijają się same z siebie: 1-o) Podział Włoch na trzy państwa związane ogniwem federacji. 2-o) Zaręczenie przez Europę kraju papieskiego składającego się z Rzymu i ojcowizny św. Piotra. 3-o) Zastrzeżenie na korzyść ojca św. praw udzielnych do pobierania corocznej daniny mającéj wypłacać się z dochodów tych krajów, których zarząd byłby poruczony jednemu z dwuch królów włoskich. 4-o) Zjednoczenie wojskowe, dyplomatyczne, prawnicze, celne i monetarne między wszystkiemi państwami włoskiemi.

Następstwa takiego urządzenia natychmiast biją w oczy. Rząd polityczny ojca świętego, skutkiem federacji znalazłby się wyzwolonym od wszelkiéj odpowiedzialności mogącéj tworzyć sumienie papieża, i ten rząd nie ciężyłby na ludnościach ścieśnieniami, nierozłącznemi z jego istotą; poddani papiescy zostaliby obywatelami rządu narodowego i wolnego ludu. Na téj drodze swoboda Włoch dałaby się pojednać z niezależnością papieską.

Ale i drugie jeszcze następstwo stądby wynikło. Francja mogłaby wycofać się z Rzymu zostawując tam rękojmię europejską na miejscu swéj chorągwi. Rzecz oczywista, że wycofanie nie mogłoby natychmiast nastąpić. Lecz w dniu w którym kongres europejski ogłosiłby granicę państw papieskich za nietykalne, pod Sankcją wypowiedzenia wojny; gabinet paryski byłby zupełnie swobodny, miałby prawo określić czas swego zajęcia, a naznaczając zgóry godzinę wyruszenia swych żołnierzy, zobowiązałby doradców ojca świętego, aby szczerze weszli na drogę ulepszeń i starali się znaleść w mniemaniu powszechnem wsparcie, jakiegoby nasz oręż nie dostarczał już ich władzy. (Dok. nastąpi).

Paryż, 16 września. Dziennik Konstytucjonista umieszcza następną naczelną notę:

Rząd cesarski broni od lat 13-tu ojca św. i niepodległość papiezką, komuż możnaby wmówić, że ten rząd nie jest głęboko puzywiązany do téj wielkiéj sprawy społecznéj i religijnéj? Lecz z tego niezachwianego spółczucia Francji dla stolicy świętéj i ze stanu rzeczy jaki przed 13 laty wypadki zmusiły ją przyjąć, byłoby nierozsądkiem wnioskować, że postanowiła wiecznie przemocą utrzymywać rząd papieski.

Jeżeli z jednéj strony, Francja poczytała za powinność zapewnić niepodległość papiestwa, z drugiéj uważa za obowiązek szanować swobodę ludów.

Stan więc obecny jest koniecznie przechodnim, a celem naszego zajęcia był zawsze zamiar pojednania papieża z jego poddanymi, zasłaniając i jednę i drugą stronę od wdania się zewnętrznego. Owoż nic nie dowodzi żeby cel do którego dążymy nie miał być blizkim doścignienia. B.

rzeczywiście jakim językiem przemawia dwór rzymski? Jakie są twierdzenia powtarzane przez ministrów i dyplomatów stolicy świętéj, przez pisarzów służących zwykle za organ myśli watykańskiéj, a mianowicie przez dziennik **Świat**? Wszyscy zgadzają się w oświadczeniach, że papież zawsze jest ukochanym panem swych poddanych i że, jeśli istnieją w Rzymie uczucia nieprzyjazne władzy papieskiéj, należy je przypisać knowaniom i natchnieniom obcym. Skoro tak jest, zgodzić się należy, że te wielokrotne oświadczenia nie są bez powagi, a więc rozwiązanie byłoby mniéj trudne i mniéj oddalone, niżby się kto domyślał. Chodziłoby wówczas jedynie o zasłonienie rządu rzymskiego od wszelkiéj napaści zewnętrznéj.

Tak więc kiedy rząd rzymski ma pewność być utrzymanym przez przywiązanie swojego ludu, kiedy od wszelkiéj napaści zewnętrznéj zasłoni go stanowcze oświadczenie Francji, któréj słowo tyle waży co miecz,—zbrojne zajęcie niema już przyczyny bytu.

— **Biarritz**, 16 września. Cesarz mianował przez dekret, podpisany dnia wczorajszego, hrabiego Walewskiego ministra stanu, tymczasowym zarządzającym ministerstwem wojny, przez czas nieobecności marszałka Randon.

Dziś cesarz otrzymał odpowiedzi od królowéj angielskiéj i od króla pruskiego na listy zawiadamiające te dwory o narodzeniu książęcia Napoleona-Wiktora-Hieronima-Fryderyka.

Paryż, 17 września. List prezydenta mexykańskiego Yuareza do cesarza, został przywieziony do Francji przez jego brata; po tym bezskutecznym kroku udał się on do Londynu gdzie został przyjęty przez lorda John Russela.

Minister handlu, rolnictwa i robót publicznych rozkazał wybadać stan przemysłu francuzkiego, prócz tego zaś naznaczył komissję dla zebrania wiadomości o wypadku żniw 1862-go.

Marszałek hr. de Castellane jest żałowany jako piękna postać wodza francuskiéj broni, był on niejako typem ludowym; przez lat 12-cie dowodził tak zwanem wojskiem liońskiem; zajmował więc posadę niezmiernie ważną, bo będąca na leżach owa siła zbrojna, musiałaby wrazie wojny piérwsze stawić czoło. Słowem służbowość utrzymywana przez marszałka de Castellane była najlepszą szkołą życia obozowego i bojowéj gotowości.

Grozi Paryżowi rewolucja toaletowa. Cała wykwintna młodzież francuzka postanowiła przebrać się po węgiersku.

— Dziennik **Kraj** donosi za rzecz pewną, że pp. D'Azeglio i Nigra udadzą się do Biarritz.

Paryż, 18 września. Dowiedziano się z przyjemnością, że księżna Marja-Klotylda ma wyjechać do Turynu; jest to dowodem, że jéj zdrowie znacznie się polepszyło bo przed dwoma tygodniami jeszcze nadzwyczaj była osłabiona.

Czytamy w dzienniku **Patria**, że ułatwiono już przeszkody do zawarcia traktatu handlowego między Francją i Włochami, przybycie do Paryża hrabiego Pepoli ministra rolnictwa i handlu, ma związek z temi układami.

— Robotnicy drukasrcy paryscy przesłali dziękczynny list cesarzowi z 1,500 podpisów następnego brzmienia:

Paryż, 4 września 1862 r. ,,Najjaśniejszy panie, Robotnicy drukarscy stolicy składają w. c. mości wyrazy głębokiéj wdzięczności, jaką przeniknęła ich wiadomość o skutkach wysokiéj opieki, którą raczyłeś nad niemi rozciągnąć.

,,Urządzenie drukarstwa postawiło nas na chwilę w stanie wyjątkowym; zdawało się, że nasza dola, przyszłość, byt nawet poświęcony został ślepemu uporowi niektórych właścicieli drukarni, odrzucających wszelkie najsprawiedliwsze i najumiarkowańsze nasze żądania.

,,Dzięki wspaniałym środkom nakazanym przez w. c. mość, jesteśmy dziś przekonani, że na potężnéj pomocy twojéj naj. panie nie zbędzie nigdy robotnikom, którzy zapragną spokojnie, lecz swobodnie, roztrząsnąć wysokość płacy i zastosować ją do koniecznych wymagań życia.

,,Uspokojeni w chwili obecnéj, spodziewając się więcéj od przyszłości, składamy u stóp twoich naj. panie żywe wyrażenie naszéj wdzięczności i błogosławieństwa rodzin, które winne waszéj c. mości swoję spokojność.

,,Racz przyjąć naj. panie wyrazy szczerego przywiązania z jakiem zostajemy, w. c. mości najniższymi i najwierniejszymi poddanymi."

Paryż, 13 września. Odnowienie ciała prawodawczego przez nowe wybory, uważane jest za niezawodne odbędą się one około 26-go października. Najszczegółowsze sprawozdania, owoc badań i postrzeżeń wszelkiego rodzaju, nadesłano z prefektur do ministerstwa spraw wewnętrznych, te sprawozdania zdają się obiecywać wypadek zadawalający dla rządu. Wszakże administratorowie wielkich miejscowości niepokoją się walkami wyborczemi, które na nieszczęście pochłaniają czas i zdolności, mogące być nierównie korzystniéj użytemi. Tak naprzykład w Lionie, drugiém z porządku mieście cesarstwa, stan umysłów nie jest zupełnie przychylny rządowi; dla tego prefekt departamentu Rodanu, senator Vaisse, chcąc uniknąć niewdzięcznéj pracy, prosi o uwolnienie go z téj posady; mówią że p. Thuillier, jeneralny dyrektor w ministerstwie spraw wewnętrznych będzie jego następcą. Donoszono i znowu odwoływano, że prezydent rzeczy-pospolitéj meksykańskiéj Yuarez pisał do cesarza Napoleona list z żądaniem wycofania wojsk francuzkich, będących dziś jedyną zawadą do przywrócenia spokojności w kraju. Zdaje się, że list ten był rzeczywiście pisany i doszedł rąk cesarskich. Naprożno byłoby dodawać jakiego doznał przyjęcia.

Paryż, 14 września. Dzienniki doniosły o śmierci hrabiego Piotra de Gasparin w 80-m roku życia. Ojciec zmarłego, Tomasz de Gasparin, potomek znakomitego rodu Gaspari w Korsyce, był oficerem przed rewolucją, zapędnym konwencjonistą, głosował na doraźną śmierć Ludwika XVI i jako reprezentant ludu w Tulonie, dzielnie przyłożył się do spełnienia planu Bonapartego. Hr. Piotr de Gasparin służył w wojsku piérwszych lat cesarstwa, wkrótce jednak wrócił do życia domowego i cały poświęcił się rolnictwu. W roku 1830-m gorliwy zwolennik rządu lipcowego, przyjął urząd prefekta, rozwinął pożyteczną działalność, został ministrem spraw wewnętrznych w r. 1836-m i powtórnie w 1839. Zostawił trwałą pamięć swojego zarządu pod wielu względami ludzkość mu mianowicie winna że zniósł ohydny łańcuch skazanych do ciężkich robot. W roku 1840-m został członkiem akademji nauk, od 1848 do 1852 zarządzał instytutem agronomicznym wersalskim. Hr. de Gasparin stanowi w rolnictwie wielką powagę; zostawił syna podobnież znanego z ważnych prac naukowych; hrabina de Gasparin nabyła znakomitéj sławy jako pisarka, a mianowicie rozkrzewicielka wyznania helweckiego, do którego cała rodzina hrabiów de Gasparin należy.

— Donoszą, że książę Napoleon wyjedzie dnia 16-go września do Turynu, dokąd przeprowadzi małżonkę swoję księżnę Klotyldę, która chce być na weselu siostry Marji Pii.

Czytamy w dzienniku **Prassa**: Hrabia de Chasseloup-Laubat, minister marynarki i osad, przybył dziś rano do Biarritz. Jego podróż zdaje się być spowodowana potrzebą urządzenia wyprawy meksykańskiéj i zwiększenia liczby wojska, którą za sobą pociągnęła. Zapewniają że razem z dywizją jenerała Lorencez, użyta na tę wojnę siła zbrojna wyniesie 60 tysięcy ludzi.

Dekretem cesarskim umieszczonym w dzienniku praw wódz naczelny wyprawy meksykańskiéj ma udzieloną sobie władzę mianowania na stopnie oficerskie aż do dowódcy bataljonu lub szwadronu włącznie, tak w wojsku linjowém jak w artylerji, flocie i inżynjerji. Ztąd wnosićby należało, że zajęcie Meksyku może długo potrwać.

Piszą z Marsylji dnia 11 września: p. Benedetti poseł francuzki przy dworze turyńskim opuści jutro Korsykę i przybędzie do Francji; podobno przed powrotem do Turynu odwiedzi Biarritz.

Goniec algierski oznajmując o powrócie do Afryki księdza *Pary*, biskupa algierskiego, dodaje:

Biskupstwo algierskie będzie wyniesione na stopień arcy-biskupstwa; dwie nowe djecezje zostaną założone, jedna w Oranie, druga w Konstantynie.

Piszą z Paryża, że książę Napoleon zawiedziony w swych słusznych oczekiwaniach w sprawie włoskiéj, odmówił zaprosinom cesarza przybycia do Biarritz. Inni twierdzą, że uda się do Korsyki, a mimojazdem wstąpi do Biarritz. Z Ajaccio popłynie do Egiptu, gdzie niedługo zabawi, chce bowiem być w Lizbonie na weselu siostry swéj małżonki z królem portugalskim.

Pogłoska, że p. Thouvenel zrażony obstawaniem cesarza Napoleona przy **statu quo** sprawy włoskiéj, oświadczył z uszanowaniem, że pragnie być uwolnionym od kierunku ministerstwa spraw zagranicznych, coraz nabiera większego prawdopodobieństwa. Rzeczywiście gabinet w którym by zasiadali pp. Walewski, Drouyn, de Lhuys i Bourqueney, zgodniejszy byłby z dzisiejszą polityką francuzką, niż ten, jaki przedstawiają pp. Thouvenel, de Persigny, Fould i Rouher.

Lecz zachodzi pytanie, czy taki gabinet, którego polityka zniszczyłaby dzieło Francji we Włoszech i wydała by ten kraj w ręce stronnictw skrajnych, była by dobrze przyjętą przez mniemanie powszechne? Wątpić o tém należy i dla tego raczéj godzi się spodziewać jednego z tych nieprzewidzianych zwrotów, do jakich cesarz świat przyzwyczaił; mniemanie wyzwolone pozdrowiłoby ten zwrót z radością.

Podobnież twierdzą, że nowa izba prawodawcza ma być otworzona dnia 10 grudnia, w świeżą a tak pamiętną rocznicę; tudzież że z powodu wyborów Napoleon III ma zamiar wydać manifest do ludu francuzkiego.

Prusy.

(dokonczenie mów pp. von Patow, von Vincke i t. d.)

P. von Vincke. Dużo zaprzeczano wczesności reorganizacji, ale jéj zasady zasługują na pochwałę. Prusy nie mogą liczyć na trwałość przymierzy, nie mogą też zawsze unikać objawów wojennych. Kiedy naprzykład Rossja, Francja, lub Austrja, zgromadzą tuż przy naszych granicach stu-tysięczne wojska, nie należy czekać wtargnienia do kraju, lecz koniecznie i ze swojéj strony wystawić siłę zbrojną pruską. Obrona ziemska (Landwehr) nie da się do tego użyć tém bardziéj, iż nie można odwoływać się do niéj, dopóki rząd nieupewni się o rzeczywistości wojny. Przeszła izba uznała te zasady reorganizacji; ale wszyscy prawie członkowie większości uznali za podstawę reorganizacji dwuletnią tylko służbę. Podatki w Prusiech nie są nadzwyczajne; przypada po 4 talary i 20 srebrnych groszy na głowę; w Austrji też podatki wynoszą po 5 talarów i 10 sr. groszy, we Francji po 9 talarów i 10 sr. groszy. Podatki gminowe nie mogą być przyjęte do rachunku, bo same gminy swobodnie je nakładają.

Co do długu, więcéj niż połowa jego wzrostu wypłynęła z nakładów na przedmioty powszechnego użytku. Jenerałowie pruscy już oświadczyli w roku 1817-m, że dwóletnia służba wojskowa jest dostateczna. To co zdawało się być właściwem pod Fryderykiem Wilhelmem III-m, który prowadził wojnę na czele obrony ziemskiéj, powinno i dziś być za właściwe poczytanem. Co do dwóch lat służby, zgadzam się, tak jak i kraj się zgadza z mowami wyrzeczonemi podczas wyborów, przez stronnictwo postępowe. Niepopularne rozporządzenie co do służby trzyletniéj, wprowadziłoby spór między ludem i rządem; wojna zaś europejska jest niepodobną, skoro rząd niema większości narodu po sobie. Ministrowie wojny i skarbu powinni byli osobiście bronić swoich wniesień przed komissją, nie wyręczając się kommisarzami. Przyzwoitość postępowania z izbą poselską, nie podległą pracownicą prawodawstwa, jest niezmiernéj wagi. (Oklaski).

Dla czego minister wojny nie przychyla się do czystych i jasnych wymagań kraju. Patrzmy co się dzieje? Oto gabinet cierpi ogłaszanie w **Gazecie urzędowéj** artykułów, dowodzących, że ponieważ w konstytucji naszéj znajduje się opuszczenie, a więc i cała podstawa praw naszych politycznych jest wątpliwą. (Słuchajcie!) A jednakże niema ani jednéj konstytucji na świecie, któraby nie zastrzegała, że przedstawicielstwo narodowe głosuje na budżet i że rząd niema prawa rozchodować pieniędzy bez jego uprzedniego przyzwolenia. Jeżeli ministrowie tak daléj postępować będą jak zaczęli, nie znajdą ani jednego posła nie należącego do oppozycji, w którą nas wszystkich wpędzają. Jest to taki sam stan rzeczy, jak w Hessji elektoralnéj! Mały kraik może go znosić, ale nigdy tak wielkie państwo jak Prusy. (Żywe i ogólne potwierdzenie.) Ministrowie złe rady podają królowi. (Oklaski.) Co do przedstawionych oszczędności, dokonać ich już niepodobna w roku 1862-m, dałyby się ledwie zastosować w 1863-m. Rozchody już są dokonane i spodziewać się trudno, aby zaskarżenie ministrów przed sądem, doprowadziło do powrócenia tych 6-ciu miljonów talarów ministrowi skarbu? (Śmiech, który i sam minister skarbu podziela.) Nic więc nie da się zmienić z dokonanych czynności w roku 1862; wykreślając rozchody, nieusłużonoby krajowi, przekroczonoby tylko obręby umiarkowania, wojsko zaś doprowadzonoby do rozprzężenia. Nieodpowiada to godności izby, aby tak rzucać się na ministrów i przykładać im pistolet do piersi; niema ona prawa, z powodu nieufności w rządzie, szkodzić krajowi i pozbawiać go obrony przez wykreślenie budżetu wojskowego. (Oklaski na prawéj stronie.). Tym sposobem izba ściągnęłaby na siebie ciężką odpowiedzialność. Wiém, że nie jestem przedstawicielem jednego jakiego obwodu wyborczego, ale mniemania kraju. Jeżeli kiedykolwiek powołają mię wyborcy do sprawozdania, powiem im: usiłowałem być przedstawicielem mojéj ojczyzny, oraz utrzymać pokój między władzami państwa. (Oklaski z prawéj strony).

P. Gneist. Niemożemy przez kategoryczną odmowę powstrzymać rządu na drodze niebezpieczniejszéj dla niego i dla wojska niż dla izby. W r. 1860-m zagrażająca wojna służyła za wymówkę; dziś rzeczy mają się zupełnie inaczéj. Nie zapominajmy, że nieprawidłowe postępowanie rządu, może mieć przykre następstwa dla prerogatyw korony.

Minister wojny. Potrzeba dobréj woli z obu stron, aby dójść do prędkiego porozumienia się i prawnego ustalenia reorganizacji wojska; należy dawać wzgląd na mniemania i na potrzeby. (Oklaski). Wzakże sądzę jak to okazuje codzienne doświadczenie, spór mniemania potrzeb, niedozwala spodziewać się, abyśmy doszli do szczęśliwego rozwiązania tego przedmiotu bez obustronnych ustępstw. Największą korzyścią naszéj ustawy wojennéj jest to, że nastręcza całéj oświeconéj ludności sposobność wojennego wychowania. To jedno uspakaja mię od wszelkiéj obawy ze strony silniejszego co do liczby wojska naszego sąsiada. Naród, który skupił w swym wojsku całą pojętność, cały ogień, całą siłę młodzieży i patryotyzm kraju, śmiało może dorównać przeważającéj liczbie. Ani mój towarzysz, ani ja, nie unikaliśmy posiedzeń komissji budżetowéj z obawy pracy, lub dla oszczędzenia sobie nieprzyjemnych sporów. Ciężą na nas inne obowiązki, a przy tém wiedzieliśmy, że zdanie komissji już było z góry powzięte i oparte na uprzednich postanowieniach stronnictwa. Zajmować się więc nie będę szczegółem dwuletniéj, lub trzyletniéj służby, obecnie bowiem chodzi nam tylko o budżet, rozbiór zasady nastąpi dopiero po wniesieniu prawa szczegółowego.

Zdaje mi się jasno widzieć, że odrzucenie budżetu ma jedynie za cel wyruszenia rządu ze stanowiska wskazanego mu przez konstytucję. Z rozmaitych stron, a szczególniéj z owéj (wskazując na lewą) dochodzą nas częste głosy, że ministrowie nie posiadają zaufania. Korzystam z téj zręczności do oświadczenia, że znajduje się ogrom osób, podobnież niemogących zdobyć zaufania rządu, dopóki pewne wstępne warunki nie będą spełnione (śmiech) Zewnątrz izby objawiły się dążności tak nadzwyczajne i tak wyraźne, że sądzę, iż byłoby obowiązkiem stronnictwa politycznego, zaprzeć się tych co je wyrazili. Mówię o ludziach, którzy ustnie i na piśmie, w dziennikach i na zgromadzeniach powiatowych, objawiają dążności wywywrotu; zaprzeczyć im byłoby obowiązkiem stronnictwa, do którego ci ludzie należą. Jeśli to nie nastąpi, łatwo zrozumieć, iż nie będzie podejrzeniem bezzasadném zdanie, że te dążności odpowiadają mniemaniom niektórych członków strony (lewéj) izby, a to wcale nie może wzbudzić ufności. Daleką jest odemnie myśl stawienia w jednym rzędzie całéj strony téj izby, dążności wrażające nieufność rządu nie są dążnościami całego stronnictwa, lecz tylko niektórych osób. Może te osoby są drożdżami, które wszystko burzą, na których wyrasta chléb zupełnie nie do smaku rządowi, (śmiech).

Lecz wracając do przedmiotu reorganizacji, jeżeli rząd dopuścił się błędu, a wyznaję, że był największym, iż w roku 1861-m zgodził się na układ i przyjął tymczasowość. Powinien był przeprowadzić organizację wojskową wszelkiemi możliwemi środkami i wówczas dopiero przyjąć układ, gdyby izba odrzuciła projekt do prawa. Pieniądze były udzielone wyraźnie na cel wyprowadzenia wojska w pole, w razie potrzeby. Należało wszystko uczynić co ku temu posługiwało. Mówiłem wprawdzie niedawno, że istnieje przepaść między wojskowymi i częścią ludu, lecz nie mówiłem o przepaści między wojskiem i ludem. Podług mnie, wina spada na część dziennikarstwa i na pewne stronnictwo, które od roku 1848 uwzięło się powstawać na wojsko. Proszę was, mości panowie, czuwajcie nad tém, aby te napaści ustały, wówczas i złe usposobienie wojska również ustanie. Wojsko potrzebuje ufności w samym sobie. Te niesprawiedliwe zarzuty rzeczywiście wojsko albo zepsują, albo rozjątrzą. Niema wojska w którémby karność była surowszą jak w naszém. Jeżeli wojsko pruskie nie posiada doświadczenia wojennego jak wojska niektórych państw sąsiednich, nie jest to jego winą, ale przedmiotem smutku.

Następne posiedzenie będzie miało miejsce w poniedziałek, to jest 15 września.

Depesze telegraficzne.

LONDYN, piątek 19 września. Listy z New-Yorku z dnia 9 potwierdzają wiadomości, że jenerał oderwańców Jackson przeprawił się przez Potomak w 50,000 ludzi, i że zajął Frederic.

BERLIN, piątek 19 września wieczorem. Na dzisiejszém posiedzeniu izby poselskiéj, komisja budżetowa przedstawiła swoje sprawozdanie. Pan Simson okazał, że zachodzi sprzeczność między oświadczeniem uczynionem przez ministra wojny zawczoraj i tém jakie uczynił wczoraj. Rzekł, że teraz zatarga jest prawie nieuchronną.

Minister wojny odpowiedział, że myśl odroczenia izby zdziwiła go samego i że we środę nic nie powiedział nowego, wyjąwszy że rząd przyjmuje na rok 1862 poprawę Stavenhagena.

Pan von Vincke dowiódł, że rząd nie chciał uprzedzić życzeń izby; podobnież twierdził, że zachodzi sprzeczność między wczorajszemi i zawczorajszemi oświadczeniami ministra.

Komissja doradzała dalsze szczegółowe roztrząsanie budżetu.

BERLIN, piątek 10 września wieczorem. Podług **Gazety narodowéj** opowiadano dziś w izbie poselskiéj, że minister skarbu otrzymał uwolnienie do służby, minister zaś wojny żądał uwolnienia, które jeszcze przyjętém nie zostało. Dziennik dodaje, że ogół wierzy w przesilenie gabinetowe.

PARYŻ, sobota 20 września. Dziennik **Wiek** (le Siécle) oznajmuje, że nim nastąpi oczyszczenie urzędników administracyjnych, izba prawodawcza będzie niebawem zamkniętą, ale nie rozwiązaną.

Donoszą z Turynu, że na dzień 24 września oczekiwane tam jest przybyciem książęcia Napoleona i księżny Klotyldy. Na niejaki czas jeszcze, stan oblężenia zostanie utrzymany w Neapolu.

LONDYN, sobota 20 września. Jenerał Mac-Clellan opóścił Waszyngton; posunął się ku północnemu Marylandowi dla uderzenia na oderwańców. Flota związkowa stoi pod Baltimore, w zamiarze zburzenia miasta, gdyby zdobyte zostało przez oderwańców,

Surowe rozkazy odnoszące się do konskrypcji cofnięto. Wiele rodzin opuszcza Waszyngton.

Na kongresie oderwańców roztrząsano projekt do prawa o nowym zaciągu 300 tysięcy ludzi.

BERLIN, sobota 20 września wieczorem. Rozbiór budżetu wojennego został dziś ukończony w izbie poselskiéj; wszystkie postanowienia zapadły zgodnie z wnioskami komissji.

W poniedziałek odbędzie się ostateczne głosowanie na całość tego budżetu.

Obrady ministrów nie ustają; przesilenie trwa ciągle.

BELGRAD, niedziela 21 września. Twierdza Uszyca jest prawidłowie oblegana przez Serbów; rozpoczęto prace oblężnicze. Miasta Semendrja i Szabac są otoczone przez Serbów, załogi ich są wystawione na bardzo żwawy ogień ręcznéj broni. Wychodcy serbscy tych dwóch miast schronili się do Belgradu.

Przegląd miejscowy.

Dnia 11 września odbyło się zwyczajne posiedzenie Komissji archeologicznéj wileńskiéj i Muzeum starożytności, pod prezydencją prezesa Eustachego hr. Tyszkiewicza, w obecności 18 członków. Prezes Komissji zagaił posiedzenie w następnych słowach:

,,Panowie moi!

Osierocone grono nasze śmiercią dostojnego współkolegi Władysława Syrokomli, jeszcze łez swoich nie otarło, i pod najboleśniejszém wrażeniem dzisiejsze posiedzenie rozpoczyna. Ktokolwiek zna dzieła jego, ten podzieli nasz smutek, wiedząc, że ta martwa ręka już nam nic podobnego nie skreśli. W przyszłości zdamy sprawę z prac jego i darów Towarzystwu naszemu poświęconych. Wyłącznie zaś poetyczne Syrokomli utwory były dziwnie za serce każdego ujmujące; ta wybitna cecha miłości rodzinnéj ziemi, przedmiot zawsze brany z podań miejscowych, ta prostota stylu i poczciwość pojęć, zapewniły mu w kraju naszym laur nieśmiertelnéj o nim pamięci. Stał się on przez to popularnym, jakim nikt nie był, we wszystkich klassach społeczeństwa; utwory jego jakąś dziwną rozkosz czytającemu sprawiały, a kto przeczytał wiersz Syrokomli, to zdaje się jakby go matka na swym ręku tuląc do piersi, płacz rzewny i cierpienie uspokoiła. Ten tylko nie zrozumie słów Syrokomli, dla którego jest obce wszystko co swoje. Biada nam, że dożyliśmy straty nienagrodzonéj. Już zwłoki jego pokryła ta ziemia, którą on słowiczemi tony opiewał, a ostatnia oddana mu posługa, niech świadczy, jak przez współziomków są cenione: talent, praca, zacność i niezachwiane wytrwanie w prawéj idei.

Przechodząc do dziennego porządku posiedzenia, winienem wspomnieć o nagłym zgonie członka téj instytucji hr. Jana Tyszkiewicza Birżańskiego. Przy założeniu muzeum złożył on 200 rubli na piérwsze potrzeby nowego urządzenia się, sam zaś przyjął udział w budowie kolei żelaznéj z Pińska do Białegostoku, i starannie z ogromnym kosztem zgromadził w Birżach bogatą galerję obrazów, bibljotekę i zbiory historji naturalnéj, które przechodząc teraz na własność nowego ordynata, użyte będą na korzyść ogólną i staną się dostępne mi dla każdego.

Sala ta, panowie moi, w któréj po raz piérwszy odbywamy dzisiejsze posiedzenie, wzniesiona jest w skutek wielkiego wzbogacenia się bibljoteki Muzeum. Oddział wydań i prac Akademji nauk w Petersburgu, na szczególną zasługuje uwagę, mam nadzieję, że na następném posiedzeniu szanowny współkolega Malinowski, zda nam sprawę z ważności tych wydań. Co się tycze dubletów bibljoteki publicznéj, dosyć spojrzeć na te piérwsze druki krakowskie, na te nieporównanéj rzadkości krajowe wydania, ażeby się prawdziwie ucieszyć z podobnego nabycia. Sala ta niemniéj od dnia dzisiejszego otwartą zostanie na czytelnię dla członków Towarzystwa, lub osób przez nich wprowadzonych.

Przy wszystkich staraniach, jakie nas zawsze zajmowały, w powiększaniu zbiorów tego już tak pięknie rozwiniętego Muzeum, czuliśmy zawsze brak oddziału sztuk pięknych, i dla tego przy pomocy artystów naszych, postanowiliśmy wybrać te malowidła, które nie pod względem archeologicznym, lecz jako przedmiot sztuki, cenione być powinny. Niebogaty będzie tego początek, ograniczyć się możemy krajowemi artystami: Dolabella, Czechowicz, Smuglewicz, Lampi, Grassi, Hubla, Rustem, Damel, Rusiecki i inni, zajmą tu godnie swe miejsca. Salę dawnych posiedzeń przeznaczyliśmy na ten cel, a da Bóg Wszechmocny, może się przez to zaszczepi większy gust i znajomość artystyczna, tak dotąd w naszéj prowincji uboga, ale wyglądająca nowego życia z upragnieniem.

W ubiegłym miesiącu 2020 osób odwiedziło Muzeum, z tych mężczyzn 1544, kobiét 476."

W końcu prezes powitał nowego członka Towarzystwa Wincentego Korotyńskiego, wzywając go do gorliwego współudziału w pracach komissji.

Po ukończeniu téj mowy, z powodu, że posiedzenie odbywało się po raz piérwszy w sali nakładem i szczególną starannością prezesa nowo urządzonéj, rzecz. członek Mikołaj Malinowski wynurzył w krótkich serdecznych wyrazach wdzięczność zgromadzenia za nieustanną troskliwość prezesa o wzrost i ozdobę Muzeum.

Następnie komissja dla współdziałania osobom zajmującym się ustanowieniem opieki dla rodziny śp. Kondratowicza i wydawnictwem dzieł jego, wysadziła z pomiędzy siebie prezesa Eustachego hr. Tyszkiewicza, oraz dwóch członków rz, marszałka Justyna Hrebnickiego i znanego artystę Henryka Dmochowskiego. Nakoniec przeczytano spis ofiar, który z wdzięcznością dla dawców ogłaszamy:

Bałaszewicz Juljusz, dwie krzyżackie pieczątki i dwa dzieła w tyluż tomach.

Baliński Michał wice-prezes Wil. arch. kom. ośm skamieniałości popielańskich.

Łopaciński Bolesław, kawałek drótu elektrycznego od telegrafu łączącego Anglję z Ameryką.

Bałaszewicz Tomasz stud. uniw. piętnaście dzieł treści teologicznéj w 20-tu tomach, dwie pieczątki, dwie klamry od bótów wykopane w kurhanie i bożka egipskiego.

Szatyński Jan, inżynjer ośm monet miedzianych, ośm minerałów i dwa wodne orzechy z rzeki Amuru według zaręczenia ofiarodawcy pochodzące.

Bujnicki Kazimierz, dziesięć tomów wydanego przez siebie pisma zbiorowego p. t. Rubon.

Komar Wilhelm, dwa gniazda osy.

Hr. Tyszkiewicz Antoni, skamieniałość.

Czarnocki Jan dwie skamieniałości w apienne.

Ministerium narodowego oświecenia, dwa zeszyty dziennika własnego za miesiąc lipiec i sierpień.

Peliksza Kornel, obywatel gub. mińskiéj ptu, skórę pelikana (pelicanus minor).

Zapolski Downar Anicety ob. gub. Wileń. ptu Dziśnieńskiego, assygnatę polską z r. 1830, 2 monety srebrne i miedziane.

Karnowicz Eugenjusz czł. współpr. 13-ty i 14-ty zeszyt wydawanego przez siebie pisma p. t. Mirowoj Pośrednik.

Gusiew Mateusz rzecz. czł. 30 i 31 NN. wydawanego przez siebie Gońca Nauk matematycznych.

Hr. Tyszkiewicz Józef, Kalendarzyk wileński na rok 1764.

Panna Swinarska Regina, bilet wzywający na obrzęd żałobny po Tadeuszu Kościuszce w Wilnie 10 grudnia 1817 r.

Adamowicz Adam rzecz. czł., chorobliwy jajecznik kochinchińskiéj kury z piórami.

Dacewicz Jakób, monetę srebrną.

Archimandryta Jan inspektor Litewskiego duchownego seminarjum dwa dzieła w tyluż tomach, 3 monety srebrne i 8 miedzianych.

Bogatko Franciszek, dwa dzieła w sześciu tomach.

Tymon Świerżewski uczeń gim., monetę pruską.

Doliński Artur, pięć dzieł w jedenastu tomach.

Lundh Konstanty, srebrne szczątki dawnego rzędu od konia.

Jakutowicz Djonizy emeryt, kalendarz w r. 1754 w Krakowie wydany.

Moniuszko Franciszek naucz. wileń. szlach. inst. kawał soli z Wieliczki, 6 srebrnych monet i 5 miedzianych.

Dąbrowski Stefan dzieło p. t. Nauka matematyki p. Besout tłóm. z francuz. w 4-ch tomach wydana w Warszawie 1781-2.

Zimodro Adam 42 skóry ptasie i 1 jeża pospolitego (erinaceus europaeus).

Chodźko Dominik czł. współpr. dzieło p. t. Souvenirs d'un voyage en Livonie, à Rome et à Naples p. Auguste Kotzebue. Traduits de l'allemand 4 vol. Paris 1806, i umbrelkę w kształcie trzech liści z jedwabnéj tkaniny zrobioną.

Dmochowski Henryk rzec. czł. dwa medaljony wyobrażające hr. Tytusa Działyńskiego i Michała Balińskiego.

Przegląd

Pism czasowych.

Gazeta Warszawska (do N. 213).

— Piszą z Poznania d. 5 września: Po dwutygodniowéj blizko przerwie, po dyskussyi nad petycją naszego Towarzystwa Rolniczego w drugiéj izbie pruskiéj, znalazło się znów kilka przedmiotów polskich w owym stosie petycij, któremi się sejm od dawnego już czasu ku wielkiemu zgorszeniu organów, jak Kreuzzeitung, bez ustanku zatrudnia. Nie wchodząc bliżéj w szczegóły tych petycij, jak np. pp. Kazimierza Niegolewskiego, Buchowskiego, Edwarda Ponińskiego w kwestji językowéj, pewnéj gminy w Prusiech zachodnich o wykład polski dla dzieci nie umiejących po niemiecku w szkołach elementarnych, nareszcie kilku gmin w powiecie Wyczyskim o zarządzenie drogą prawodawstwa przynajmniéj dwutygodniowego przeciągu czasu między wyłożeniem list wyborczych a terminem wyborów—tyle tylko powiedzieć można, że wszystkie wnioski nasze były tak wyraźnie słuszne i tak oczywiście uzasadnione, iż gdyby w izbie nie przyjęto w obec nas oddawna maksymy: Pereat justitia, fiat noster mundus,—byłoby nastąpiło niezawodnie przekazanie ich bez wyjątku do uwzględnienia rządowi. Tymczasem doczekała się tego rzadkiego bardzo szczęścia, tylko owa petycja gminy zachodnio-pruskiéj o wykład polski w szkołach elementarnych, broniona w izbie rzeczywiście bardzo silnemi argumentami, przez księdza Bartoszewicza (posła polskiego z Prus Zachodnich).

Za to nie odniosła podobnego rezultatu petycja gmin Wyczyskich o zmianę dotychczasowéj procedury przy wyborach, jakkolwiek przemawiającemu za nią w izbie posłowi Łubieńskiemu, zabierający po nim głos mówcy niemieccy bezwzględną prawie słuszność przyznawali. Przy sposobności wystąpienia swego w przedmiocie pomienionéj petycji, zwrócił p. Łubieński uwagę izby na sposoby i sposobiki, jakiemi się podrzędni urzędnicy administracji w czasie wyborów posługiwali, byle tylko osięgnąć pożądany dla siebie rezultat. Odczytał mianowicie sprawozdanie landrata powiatu Szamotulskiego w regencji poznańskiéj, które niemałe wrażenie w izbie sprawiło. Ciekawy ten dokument odczytany publicznie z trybuny drugiéj izby pruskiéj, a dowodzący jakim łamanym sztukom i przymusom podlega u nas swoboda wyborcza, brzmi dosłownie, jak następuje:

„Do Królewskiéj Regencji w Poznaniu. Szamotuły, dnia 2 kwietnia 1862 roku. Przy tworzeniu okręgów wyborczych, trzymałem się wszędzie téj zasady, aby żywioły niemieckie od polskich wyłączać; porozumiałem się z wszystkimi prawie mającymi wpływy ludźmi co do rezultatów, jakich w skutek zarządzonych świeżo okręgów oczekiwać należy, i spodziewam się wydobyć z okręgów wiejskich blizko 20 wyborców niemieckich więcéj, aniżeli ich było w roku przeszłym. (podp.) Massenbach.“

Ten jeden dokument świadczy lepiéj może, niż najdłuższe wywody i dowody, jaką to miarą prawdziwego stosunku obu narodowości są rezultaty wyborów, a cóż przecież powiedzieć, że mimo to wszystko, mimo takich istnie czyscowych prób, ludność polska w Poznaniu wyszła zwycięzko?

Dyrekcja Tellusa podała akt spółki wraz ze statutami do zaciągnienia w regestr firm handlowych sądowi handlowemu Poznańskiemu, tak, że wątpić nie należy, iż czynności towarzystwa rozpoczną się niezadługo. Daléj, zatwierdził też nareszcie naczelny prezes W. Ks. Poznańskiego zawiązane tutaj od przeszło półtora roku Towarzystwo ku wspieraniu urzędników gospodarczych.

Nakoniec i to może jeszcze wśród posuchy innych nowin donieść nie od rzeczy, że tak w Poznaniu, jak po całéj prowincji zbierają się kompanje pobożnych, pielgrzymujących do Częstochowy na dzień Narodzenia Matki Boskiéj.

— Donoszą ze Lwowa pod 15 września, że w sobotę (d. 13 b. m.) uwięziono tam p. Ksawerego Abancourt, odpowiedzialnego redaktora Dziennika Polskiego, tudzież p. Henryka Rewakowicza, jako domniemanego autora artykułu skonfiskowanego numeru tego dziennika z czwartku. W skutek tego Dziennik Polski tymczasowo wychodzić zaprzestał, dopóki redakcja nie postawi zastępcy odpowiedzialnego redaktora lub p. Abancourt uwolnionym nie zostanie, o co poczyniono ze strony wydawców właściwe kroki. Prokurator rządowy dopatrzył w zabranym artykule poszlaki zbrodni stanu.

— O Towarzystwie strzeleckiém w Tarnowie, piszą z tegomiasta d. 31 sierpnia: W Tarnowie istniało za czasów jeszcze Rzpltéj Polskiéj Towarzystwo strzeleckie. Dowodem tego jest troskliwie dotąd przechowywany kubek srebrny. Stowarzyszenie strzeleckie istnieć przestało późniéj. Dopiéro w roku 1845-tym zawiązało się na nowo Towarzystwo strzeleckie i uzyskało zezwolenie rządowe i potwierdzenie przedstawionych statutów. Kilkoletni stan oblężenia przerwał czynności Towarzystwa. Używając praw swoich według statutów z 1845 r. członkowie Towarzystwa w r. 1845 zawiązanego, zawezwali obywateli do dalszych czynności, a na zebraniu ogólném wybrano na prezesa Towarzystwa księcia Władysława Sanguszkę. Dnia dzisiejszego zebrało się Towarzystwo w miejscu na strzelnicę bardzo stosownie obraném, a po skromnym obiedzie rozpoczęło się strzelanie. Przy obiedzie wniósł dostojny i w ogóle przez miasto szczerze kochany książę prezes toast za pomyślność miasta rodzinnego; odpowiadał mu adwokat i poseł na sejm krajowy, Rutowski, wnosząc toast na jego zdrowie, a następnie członek Towarzystwa adwokat Stojałowski wniósł toast na cześć inteligencji nietylko miasta, ale całego kraju. W przyszłą niedzielę rozpocznie się strzelanie do tarczy, dla obrania króla kurkowego.

— Zarząd polskiego Towarzystwa Agronomicznego połączonych powiatów Brodnickiego i Lubawskiego, przez swego sekretarza, p. Ignacego Łyskowskiego, ogłasza następujące obwieszczenie: „Polskie Towarzystwo Agronomiczne połączonych powiatów Brodnickiego i Lubawskiego wzięło sobie za cel: pielęgnować rolnictwo i moralność, zamierza w tych dwóch powiatach założyć pięćdziesiąt bibljoteczek ludowych, odpowiadających powyższemu celowi. Ku temu upraszamy wszystkich nakładców książeczek ludowych, odpowiednich temu celowi, ażeby do sekretarza Towarzystwa nadesłać raczyli jeden egzemplarz każdéj książeczki z wyrażeniem ostatecznéj ceny. Książeczki ludowe muszą być tanie. To mając na celu, udajemy się nie do księgarzy a do nakładców, aby w cenie odpadł rabat księgarski. Na zniżenie ceny wpłynąć powinno i to, że Towarzystwo płacić będzie gotówką i zaraz. Nareszcie uwzględnić prosimy, że dobór naszych bibljoteczek, z wyrażeniem cen i nakładców w pismach publicznych ogłaszać będziemy, aby ułatwić pracę wszystkim innym chodzącym koło oświaty ludu naszego, że więc taka publikacja dzieł odznaczających się i wartością treści i taniością, pociągnie za sobą liczną sprzedaż i stąd korzyść niepospolitą dla tych nakładców, którzy potrafią myśl i potrzebę czasu zrozumieć.“

— Donoszą z Krakowa, że w d. 5 września zakończył tam życie Feliks Weryha Darowski, w 93 roku życia. W młodości zamyślał się poświęcić stanowi duchownemu i wstąpił w tym celu do seminarjum. Podczas atoli walki w 1794 r. wstąpił do wojska i bił się pod Racławicami i Szczekocinami. W końcu był sekretarzem senatu b. Rzpltéj Krakowskiéj.

— W Chorostkowie, w obw. Czortkowskim w Galicyi, zdarzały się kilkakrotne pożary, przy których zachodziło wyraźne podejrzenie podpalania. Otóż wydało się teraz, że sprawcą tych wszystkich pożarów, zacząwszy od 16 czerwca aż do 5 sierpnia, w którym to czasie wydarzyło się w Chorostkowie 12 wypadków ogniowych, był 9 letni żydek, imieniem Dawid Terkel, syn zmarłego Izraelity Altera Terkla i żyjącéj jeszcze Izraelitki Alte, powtórnie zaślubionéj Holzbergowéj. Chłopiec ten wyznał przy śledztwie, że w niektórych godzinach dziennych czuje tak nadzwyczajny pociąg do podpalania, że jak się sam wyraża, piecze go wyraźnie w sercu, dopokąd nie podpali kogo. W takich napadach podpalał 16-go czerwca r. b. trzykrotnie dom swojego ojczyma Altera Holzberga, u którego mieszkał, ale każdym razem dostrzeżono ogień zawczasu i przytłumiono, aż wreszcie nazajutrz, t. j. 17 czerwca, podpalił go po raz czwarty i w skutek tego zgorzało 36 domów i piętrowa bóżnica. D. 1-go lipca r. b. napadła go ta nieszczęsna chętka, gdy wchodził do domu Pinkusa Pfeffera, gdzie znajdowała się szkoła żydowska, do któréj uczęszczał; podpalił tedy dwoma siarnikami, które miał przy sobie, nizką strzechę słomianą a sam wszedł do szkoły, z któréj wypędziła go dopiéro wrzawa pożarowa. Tym razem spłonęło 27 domów mieszkalnych. D. 8-go lipca szedł znowu do szkoły, przeniesionéj teraz do domu Isera Glasner, i opanowany chętką podpalenia, usiłował dwukrotnie z rana i po południu, podpalić, dom Borucha Aschkinnassa, który jednak wczesnym ratunkiem ocalono. Dnia 15 lipca, gdy idąc znowu do szkoły, poczuł w sobie tę zgubną chęć, podpalił nasyp słomiany, którym ogród Jana Halickiego był ogrodzony, a który przypierał do budynku krytego słomą; ale ogień ten dostrzeżono wczas i ugaszono. D. 3 sierpnia r. b. zwiedzał zgliszcza domu Dawida Hechta i znalazł wióry i słomę w kącie izby; zaraz przyszła mu chęć podpalić je i uczynił to istotnie. D. 4-go sierpnia podsunął się pod słomianą strzechę domu zmarłego Jenkla Gabela i podpalił ten dom, który zgorzał do szczętu, a dnia 5-go sierpnia nakoniec chciał podpalić dom Jankla Kosza, ale został schwytany na uczynku i oddany sądowi. Z początku wypierał się uporczywie zamiaru podpalenia, ale późniéj wyznał, że był sprawcą wszystkich tych pożarów i że siarniki kradł po części u matki, a po części z domu Dawida Hechta. Chłopca tego oddano pod obserwację lekarzom sądowym dla zbadania, czy nie cierpi na pyromanję, a całą tę sprawę odesłano do rozstrzygnięcia sądowi krajowemu. Szkodę, jaką poniosło miasto przez te pożary, obliczono na 30,530 zł. 72 c. w. a., oprócz dwóch jeszcze domów izraelickich, których właściciele wyjechali z Chorostkowa i przeto szkoda ich nie może być zlikwidowaną.

— Dnia 7 b. m. i r. (w niedzielę) odbył się w Częstochowie uroczyście akt poświęcenia kościoła PP. Marjawitek, pod wezwaniem Serca N. Maryi P. Kościoł ten do którego fundamenta założono w dniu 11 września 1859 r., w trzy lata niespełna, staraniem i niezmordowanemi zabiegami Przełożonéj zakonu, wielebnéj Pauliny Jellec, jakoteż szczodremi ofiarami dobrodziejów i składkami kraju całego wzniesiony, długoletnią zapewnie stanie się pamiątką pobożności dzisiejszego pokolenia.

— Piszą z Omska (w Syberyi) pod dn. 13 sierpnia 1862: W dniu 29 lipca r. b., w obecności JW. Naczelnika Zachodniéj Syberji, Jenerała piechoty Diugemela i licznie zamieszkałych tutaj Polaków, odbył się obrząd poświęcenia węgielnego kamienia pod mający się budować kosztem JW. Alfonsa Paklewskiego murowany kościoł Rzymsko-katolicki, pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszéj Maryi Panny, w mieście Omsku. Po odprawioném nabożeństwie w tymczasowo urządzonéj kaplicy w koszarach twierdzy omskiéj, celebrujący ksiądz Milchowicz (niedawno przybyły z Warszawy) udał się na plac zakupiony przez fundatora a przeznaczony pod kościoł i tam, po odprawieniu stosownych modłów, poświęcił węgielny kamień, który został zamurowany własną ręką przez JW. Jenerała Diugamela.

— Piszą z Krakowa pod 5 września: P. Ziębowski wykończył już, według wzoru z gipsu Henryka Sztatlera, z całą dokładnością sztuki rytowniczéj, popiersie ś. p. biskupa Dekerta, zamówione do Warszawy, gdzie w jednym z kościołów ma być umieszczone jako pomnik szanownego kapłana. Popiersie to, kolosalnych rozmiarów, odznaczające się równie podobieństwem rysów jak delikatnością cyzelowania, usprawiedliwia najzupełniéj położone w artyście zaufanie; gdy bowiem w Warszawie miano zamiar polecić wykonanie tego dzieła w Paryżu, większość opinji przechyliła się za znanym już z swych pięknych wyrobów Krakowianinem, p. Ziębowskim.

— Donoszą z Berlina pod d. 4 września, że senat połączony wydziału karnego kamergerichtu odrzucił wniosek o kassacją wyroku, skazującego za przestępstwa prasowe p. Danielewskiego na rok jeden a p. Stefańskiego na dwa lata więzienia.

Gazeta Polska (do Nr. 213).

— Piszą z Podola d. 3 września: Niedawno wyczytałem w Gazecie Polskiéj, iż wprowadzenie nadawczych listów idzie bardzo opieszale; pozwolicie więc zaprzeczyć sobie w tym względzie, gdyż w większéj części powiatów Hajsyńskiego, Jampolskiego, Bracławskiego, Winnickiego i Mohylowskiego takowe listy zostały już wprowadzone. Włościanie większą częścią przeszli na wykup i stosunki z obywatelami są wcale niezgorsze. Oto niedawno zdarzył się wypadek w Mohylowskim powiecie, majątku księcia Romana Sanguszki we wsi Szostakówce, który godzien jest umieszczenia w gazetach a mianowicie w waszéj, która tak gorliwie kwestją włościańską zajmuje się. Gdy przybył pewnego dnia sędzia pokoju pan Wójtkiewicz dla wprowadzenia listu nadawczego, włościanie powiedzieli, iż dopiéro wtedy zgodzą się na przyjęcie tegoż, gdy im poradzi to ksiądz proboszcz. Natychmiast posłano po proboszcza, którym jest powszechnie wielbiony, ks. Leopold Pogorzelski prałat scholastyk kapituły Kamienieckiéj. Gdy czcigodny prałat przybył do Szostakówki wszyscy upadli na kolana i z płaczem prosili go, aby raczył wskazać to, co będzie z ich dobrem. Ksiądz Prałat rozpatrzywszy dobrze i obznajomiwszy się z ustawami, polecił im przejść na czynsze a następnie do wykupu. Włościanie bez najmniejszego wahania się przystali na to, błogosławiąc proboszcza.

— Piszą z pod Owrucza d. 22 sierpnia: Szczęśliwy jest obecny stan naszych kmiotków, którzy bez walki oczekują wolności. Poznali wreszcie i oni swoje położenie; dla tego trzeźwość włościan w naszych stronach jest widoczną, tem bardziéj, że nie barbarzyńska chłosta, jeno wpływ moralny na nich to wywarł. I włościanie, dzięki Bogu wychodzą z ciemności, a wydobycie to nie jestże widocznem? Szkółek wprawdzie nie mamy, a chociaż są, to bardzo rzadko, jednak z ludkiem nieźle żyjemy. Z pola wszystko sprzątnęliśmy w porę. Przez cały czas żniw ciągłą mieliśmy posuchę, która wszędzie była tak pożądaną. Oziminy nam wybornie się udały, szczególniej pszenica, która szybko wzrasta w cenę. Jarzyny również dobrze urodziły, szczególniej lny. Zresztą obecnie chleba mamy wszędzie dosyć, lecz za to wody mało. Wszystkie nasze wodne młyny stoją nieruchomie—szukamy więc ulgi w wiatrakach, które w części zaledwie odpowiadają naszym wymaganiom.

— Piszą z Kijowa d. 27 sierpnia: W Nrze 190 Gazety Polskiéj wyczytujemy naraz dwie alarmujące nowiny z Kijowa, nowiny w rodzaju plag egipskich; a mianowicie, że miasto nasze oblegała chmura szarańczy i grasuje u nas cholera. Możemy zapewnić Redakcję G. P., że chmury szarańczy mieszkańcy środkowych części miasta w tym roku nie widzieli, chyba że w nocy przeciągnęła—kiedy gwar miejski ucichł. Co do cholery, to nietylko publiczność ale doktorowie i aptekarze nawet milczą o tém, a jeżeli i padły jakie ofiary—to pewno z obżarstwa, bo cholery u nas nie było i chwała Bogu nie ma. Komunikujemy o tém Redakcji w celu ostrzeżenia, że źródło zkąd te wiadomości wzięte—nie zaleca się prawdomównością.

— Donoszą z Poznańskiego, że w Międzyrzecu Wielkopolskim odbyło się zebranie obywateli tamtejszych, obradujących nad założeniem drogi żelaznej, połączyć mającéj bezpośrednio Poznań z m. Guben, w którém jest stacja kolei Dolno-Szląskéj. W obradach tych wzięli także udział delegowani przedsiębierstw budowy dróg żelaznych, przybyli z Anglji. Jeżeli projekt téj kolei przyjdzie do skutku, kolej przechodzić będzie w kierunku miast: Buka, Lwówka, Międzychoda, Międzyrzeca, Zbąszyna, Babimostu, Kargowy i Cylichowa do Guben. Oprócz korzyści, które przedstawiać będzie dla handlu tych miejsc, skróci nadto drogę pomiędzy Poznaniem a Berlinem, odbywaną nateraz kolejami okrążając na stację Krzyż.

— W Dorpacie istnieje oddawna stowarzyszenie, którego członkowie zbierają odcięte od cygar końce, i którzy do tego postępowania nakłaniają wszystkich swoich przyjaciół i znajomych. Z odcinków tych fabryka tabaczna K. w Rydze wyrabia bezpłatnie bardzo delikatny tytuń, z którego przedaży dochodu utrzymuje się pensjonarka w jednym z instytutów wychowania. W podobnym celu zawiązało się stowarzyszenie w Narwie.

— Wzorów sztuki średniowiecznéj hr. Aleks. Przeździeckiego i barona Edwarda Rastawieckiego, wyszły serji trzeciéj, zeszyty XI i XII. O dziele tém powoli, ale wytrwale ciągnącém się, mówiono wiele, starając się rozbudzić zajęcie dlań tak żywe w początku, a tak dziwnie jakoś ostygające, że już się powtarzać z pochwałami dlań nie możemy, jakkolwiek coraz bardziéj na nie zasługuje. Zeszyt, o którym mowa, zawiera między innemi jedno z arcydzieł Wita Stwosza, wspaniały ołtarz rzeźbiony i malowany u P. Marji, na którego odtworzenie oddawnaśmy na próżno oczekiwali.

— Tygodnik czeski wychodzący w Pradze pod nazwą Lumir donosi: „Przygotowuje się tutaj do druku przekład na język czeski wielce zajmującéj powieści polskiéj, na podaniu ludowém opartéj, pod tyt. „Mistrz Twardowski“, przez znakomitego autora J. I. Kraszewskiego napisanéj. Przekładu tego, pod tyt.: Kouzednik Tvardovsky, dokonał p. Franciszek Władysław Vorliczek, znany zaszczytnie z licznych tłómaczeń z polskiego. Tenże sam tłómacz posiada w rękopiśmie dokonane przez się przekłady powieści obyczajowych Józ. Korzeniowskiego „Wdowiec,“ w dwóch tomach, i „Emeryt.“ Przy obecnym stanie naszéj literatury nadobnéj, wielce użyteczném jest dla nas zwracać się raczéj do bogatéj literatury naszych braci sąsiadów, aniżeli do wybryków fantazij zachodnich pseudo-koryfeuszów. Pełne szczytnéj poezji i prawdy utwory, jak np. Korzeniowskiego Wdowiec i Kraszewskiego Djabeł, nietylko że przewyższają pod względem estetycznym i moralnym potworne romanse francuzkie, ale nadto ułatwiają nam poznanie dziejów i stosunków społecznych najbliższych pobratymców naszych.

— Dalszy ciąg ciekawego zbioru melodyj rusińskich zebranych na Podolu, Ukrainie i w Małorosji, to jest piérwszéj seciny, piąty dziesiątek, wyszedł z pod prasy. Są w nim pieśni z pod Machnówki, Owrucza, z nad Smotycza, od Ekaterynosławia. Zręczny ich układ na fortepjan, troskiwie spisane melodje osobno, wreszcie sam tekst pieśni zaleca zbiór p. Anton. Kocipińskiego.

KRYTYKA.

Żywoty biskupów Wileńskich, opisał ks. Win. Przyałgowski. Petersburg nakładem autora, drukiem Józefata Obryzki 1861 in 8-o Tom I stron. 200. Tom II str. 164. Tom III str. 251, prócz rejestrów. Trzy tomy w jednym woluminie.

(przez MICHAŁA BALIŃSKIEGO).

(*Dokończenie, ob N. 70*).

Tom III, stanowiący razem rozdział trzeci, ma tytuł ***kościoł cierpiący***, z powodu nieszczęśliwości krajowych, w których nikt w całéj rzeczpospolitéj nie był wolny od ucisku. Piérwsze opowiadanie w tym rozdziale poświęcone jest życiorysowi Aleksandra Sapiehy (1667—1672). Autor, któremu dotąd przyznać trzeba to, że jest miłośnikiem prawdy i bezstronności w tych swoich opisach, dosyć oględnie jednak obszedł się z Sapiehą. A pokazuje się, że był marnotrawnym i próżnym; to zaś co autor w łagodności karania ciężkich przestępców za zaletę jego uważa, przeciwnie było szkodliwém pobłażaniem, dowodzącém tylko słabego charakteru jego. Taka dobroć serca, jaką przyznała mu kapituła po zgonie, jest wielką wadą w naczelniku kościoła, którego powinnością jest strzedz owieczki swe od zgorszenia. Niektóre jednak usiłowania Sapiehy były godne pochwały, ale nie miał dosyć woli i dosyć czasu do przywiedzenia ich do skutku, w pośród rozprzężenia wszelkiego porządku i zniszczenia kraju, po napadzie mało co przedtém mnogich nieprzyjaciół. Biskup ten nic dobrego nie zrobiwszy dla djecezji, umarł w niedostatku. Było to wówczas fatalne jakieś przeznaczenie dla kościoła litewskiego, że nie tylko kapituła nigdy sama niemogła czynić własnego wyboru na pasterza, zachowując tylko formę elekcji, i zawsze zmuszoną była przyjmować tego, którego jéj dworskie intrygi zalecały: ale jeszcze przyszło do tego, iż niedorostków z paniąt, którym brakło i lat przyzwoitych i powołania prawdziwego, i co gorsza! ludzi świeckich nie mających wyobrażenia o naukach kapłanowi niezbędnych, narzucano na biskupów!—Tak właśnie stało się z następcą Sapiehy Mikołajem Stefanem Pacem dwudziestym drugim biskupem wileńskim, który za łaską króla Michała osiągnął tak obcesowie infułę wileńską, bo z żonatego i wojewody w ciągu niemal roku, nieucząc się w seminarjum został pasterzem. Żywot jego opisany jest wcale dobrze. Jedna rzecz tylko zastanawia, że chociaż autor wszędzie się z tém oświadcza, jak się mylił Pac, że mu łatwo przyjdzie objąć katedrę, a potém dobra stołowe biskupie: z ciągu jednak opowiadania jego widać, że kapituła kiedy szło o wybór Paca, najłatwiéj się nań zgodziła, a jedynie tylko co do oddania dóbr silnie się oparła. Zresztą Pac dumny i popędliwy przepędził cały czas niemal swego pasterstwa na kłótniach z kapitułą, poruszając do swéj sprawy papieża i króla Jana III, i nic dobrego nie zrobił. Krótki jest żywot Aleksandra Kotowicza (1685—1686), bo zaledwo rok był biskupem, imię swoje wszakże pamiętnie zapisał w historji kościoła wileńskiego, jako piérwszy i hojny fundator misjonarzy w stolicy litewskiéj. Zato w żywocie Konstantego Kazimierza Brzostowskiego (1686—1722) szeroko się mógł ks. Przyałgowski rozpisać, bo i długo rządził djecezją i głośnym się zrobił swojemi czynami w nadzwyczajnych okolicznościach w jakich się sprawy kościelne znalazły. W znajomym sporze jego z hetmanem Sapiehą o rozłożenie wojska w dobrach duchownych, jak niektórzy pisarze przesadzając i strony Sapiehy broniąc, całą niemal winę téj burzy na Brzostowskiego składają: tak w tym razie autor przeciwnie zdaje się przyznawać samemu tylko biskupowi słuszność w postępowaniu tak z hetmanem, jak z zakonnikami wileńskimi. Tymczasem nie można zaprzeczyć znając szczegóły téj nieszczęsnéj walki domowéj, że Brzostowski jako człowiek dość z natury dumny i popędliwy działał gwałtownie i nie tak jak na pasterza przystało. Bez tak skwapliwego użycia środka ostatecznego, jakim jest klątwa, mógł innemi stosowniejszemi i łagodniejszemi środkami pokonać napaść hetmańską, i posłuszniejszymi zrobić zakonników niechcących zamykać swych kościołów w skutek téj klątwy. Jezuici, którym trzeba przyznać w wielu razach niepospolitą przezorność, należeli właśnie do tych nieposłusznych zakonników, a stąd wnosić można z pewnością, że postępowanie Brzostowskiego było nieumiarkowane i nawet sprawie kościoła szkodliwe. Pismo Chochłowskiego jakkolwiek stronne de Episcopo Litigioso, znalazło jednak odgłos w owczesnéj opinji publicznéj. Zdaje się wszakże, iż Brzostowski pogodziwszy się następnie z Sapiehami, starał się tę pomyłkę nagrodzić poświęcając się na pojednawcę w olkienickiéj wojnie, między szlachtą a Sapiehami z narażeniem swego zdrowia. Nieodważył się jednak zostać przy katedrze w Wilnie, podczas najazdu Szwedów (1702) i aż w Szlązku szukał schronienia, droższe sprzęty kościelne złożywszy w Częstochowie. Brzostowski był stronnikiem Augusta II i Leszczyńskiego unikał. Wspaniale więc Piotra W. w Wilnie przyjmował roku 1705. Dla tegoż ścigany od Szwedów musiał w następnym roku przed nimi z Wilna ustępować do Prus, gdzie w Tylży przesiadywał. Ucieczkę tę znowu późniéj powtórzył. Za przywróceniem jednak pokoju czynność jego była wielką i użyteczną dla zniszczonego kraju. Zaraz odbył wizytę kościołów potrzebujących pomocy i porządku po tylu spustoszeniach. Pałac w Werkach skończył i synod djecezalny w dniu 3 lutego 1717 odprawił. Autor uroczyste otwarcie jego szczegółowie i zajmującym sposobem opisał, za co mu należy się wdzięczność od czytelników miłujących wspomnienia tak różnéj od nas przeszłości. Postanowienia tego synodu dowodzą wielkiéj gorliwości tego pasterza, i czynią mu zaszczyt. Zasługi Brzostowskiego nie kończą się na tém. Wielce się on przyczynił własnym funduszem do przywrócenia świetnego stanu kościoła katedralnego, po zniszczeniu jego podczas wojny z Moskwą, a dzisiejszą kaplicę św. Jana Nepomucena zupełnie odnowił. On też w Trynopolu pod Wilnem Trynitarzy osadził, wymurowawszy im kościół i klasztor, a co większa, Rochitów ze szpitalem fundował przy zamkowéj bramie, i kilka kościołów na prowincji zbudował. Słowem był to biskup niepospolity i byłby tém znakomitszym, gdyby nie skaził pierwiastków swego pasterstwa ową nieszczęsną kłótnią z hetmanem Sapiehą. Czemu autor nie wspomniał, że Brzostowski wydał dzieło: *Zbiór wiadomości zakonnicom potrzebnych wyjętych z Bulli* i t. d. Także autor nie jest ścisłym zawsze w swoich wyrażeniach: wszędzie choroby zaraźliwe nazywa *cholerą*, a wojsko konne, *kawalerją narodową*, gdy w siedmnastym wieku, ani cholery ani kawalerji narodowéj u nas jeszcze nie było. Następca Brzostowskiego *Macij Ancuta* (1722—1723), który rok tylko będąc biskupem, umarł przed wstąpieniem na katedrę, nie przekazał żadnych ważnych czynów potomności. A nawet więcéj się trudnił zbieraniem majątku, jak sprawami kościoła; wszakże kilka parafjalnych świątyń własnym kosztem podźwignął. Niema również nic pamiętnego do powiedzenia o sześcioletnich rządach *Karola Pancerzyńskiego* (1724—1730). Autor w tych słowach daje zdanie o tym biskupie: „Wzłym czasie objął pasterstwo ludu bożego; wygasła była dawna wiara i pobożność, natomiast hardość i nieposłuszeństwo się wkradły, zbytki, nadużycia, grabieże i pieniactwa. Duchowni zajęci majątkami, więcéj dbali o skarby doczesne jak wieczne, panowie kłócili się, szlachta piła i rąbała się, chłop jęczał uciśnięty. Biskup ten w starości słabą ręką kierując łódką Chrystusa robił co mógł, resztę zostawiał losowi i rządom samego Boga. Jakkolwiek starzec ociężały, krzątał się powoli w rządach swoich, upominał, strofował, tak duchownych jako i świeckich za wszystkie nadużycia, które tylko postrzegał.“ Smutny, ale wierny obraz nachylającéj się do upadku społeczności naszéj ośmnastego wieku!—My jeszcze dodamy z naszéj strony, że Pancerzyński był stałym opiekunem Pijarów litewskich i obrońcą ich od napaści Jezuitów, i za to wart pochwały. Zresztą jak sam autor twierdzi, był ociężały, spuszczał się na innych, i seminarjum w zaniedbaniu zostawił. Przeciwnie żywot Michała Jana Zieńkowicza (1730—1761) zajął autora więcéj od wielu innych jego poprzedników. Bo też jest co mówić o tym sędziwym biskupie, który lat trzydzieści siedząc na stolicy biskupiéj, pomimo wieku późnego zawsze był czynnym i gorliwym pasterzem. Natychmiast po wstąpieniu swojém na katedrę, najściślejszą odbył wizytę wszystkich kościołów parafjalnych w diecezji. Żywo odmalowany spór o archidjakonję wileńską między Horainem i Ancutą, daje poznać do jakiego stopnia nieładu doprowadziły kraj ciągłe wojny i grasowania wojsk obcych! Krótko, ale dosadnie opisuje autor głośne one prześladowanie Pijarów wileńskich od Jezuitów, i prawe w tym przypadku postępowanie Zieńkowicza. Trzymając się strony Leszczyńskiego musiał on uchodzić z Litwy za granicę i do Gdańska, gdzie dwa lata przesiedział. Dla tego właśnie i dla innych spraw djecezji swojéj, dopiéro w 1743 roku odbył wizytę kościoła katedralnego, co było jednym z niezbędnych obowiązków każdego nowego biskupa. Autor obszernie opisuje ten akt, po czém świątynia ta ze szczodrobliwości biskupiéj hojnie opatrzoną została w fundusze na jéj wyporządzenie. Zieńkowicz też seminarjum opuszczone od Jezuitów do porządku przyprowadził, oddawszy zarząd jego i dozór nad naukami sprowadzonym z Warszawy księżom Komunistom; kościołek przy szpitalu śś. Józefa i Nikodema za Ostrą Bramą, po spaleniu się drewnianego wymurował; dom osóbny murowany podle dzwonicy katedralnéj położony, kazał swemi pieniędzmi odnowić, i na przytułek dla księży Emerytów, nie mających dotąd ani stałego siedliska, ani wsparcia, przeznaczył; on nakoniec na synodzie djecezalnym w roku 1744 złożonym, piękne i prawdziwie zbawienne przepisy podał do zachowania proboszczów. Zieńkowicz odbył uroczyście i z wielką wystawą koronację obrazu N. Panny Marji w kościele św. Michała w Wilnie r. 1750, i za jego pasterstwa odprawiany był Jubileusz powszechny r. 1751, przez sześć miesięcy od 11 maja. Słowem biskup Jan Zieńkowicz zasłużył na chlubne wspomnienie w żywotach pasterzy wileńskich swoim długoletnim i gorliwym rządem djecezji. Był to najbogatszy biskup od wszystkich swoich poprzedników, a dostatki jego pochodziły ze znacznego majątku osobistego rodzinnego i z rządnego używania dochodów biskupich. Umierając hojnie z tych bogactw uposażył

kościoły. Musiał ten sędziwy pasterz zasłużyć sobie na wielką cześć i sławę u spółczesnych, kiedy ile sami przypominamy, pamięć jego wzorowego i czynnego życia żywo zachowywaną jeszcze była w początkach teraźniejszego stulecia.

Dotąd szliśmy śladem autora w przeglądzie żywotów pasterzy diecezji wileńskiéj, zgadzając się po większéj części z jego zdaniem o ich postępkach i rządach. Lecz teraz w życiorysie biskupa Massalskiego, przyjdzie nam rozróżnić się w sądzie o nim. Żywot tego biskupa jest niezwykłym sposobem opisany; są tu jego dobre i złe czyny, dobre pochwalone, złe zostawione najczęściéj bez zdania, a niektóre nawet, jak n. p. przystąpienie do związku Targowickiego, tak dobrodusznie wystawione, jakby to był postępek naturalny i nawet chlubę mu jakąś przynoszący. Dobre chęci jego wzięte za czyn dokonany, choć żadnego dobrego skutku nie wzięły. Zbyt częste oddalania się za granicę poczytane za poświęcenie się usłudze kraju, zamiłowanie w wystawie i pompach za wspaniałość pańską! Cały ten opis kończy się wnioskiem zupełnie przeciwnym czynów jego, i Massalski, który tyle zawinił, zostaje u autora przedstawiony, jako dobry pasterz i męczennik patryotyzmu, podług słów autora! Jakże pogodzić z temi pięknemi tytułami owe marnotrawstwo niesłychane Massalskiego, które pociągnęło za sobą długi niezmierne z uszczerbkiem nie tylko prywatnych osób, ale nawet grosza publicznego; owe namiętne i cały świat wileński gorszące przywiązanie do gry, jaka ciągle zajmowała go wieczorami w Werkach, co może niebyło wiadome autorowi, a co gorsza owe targnięcie się na fundusz edukacyjny, któremu kilkakroć stotysięcy odjął samowolnie, na swoje potrzeby obracając. Wszystkie te odezwy Massalskiego pełne słów gładkich i tchnące przywiązaniem do kraju i miłością dobra publicznego, a obok nich obietnice pasterskie zwiedzenia diecezji i poznania jéj potrzeb z blizka, na czemże się kończyły? Były to płonne pisma, które żadnego pożytecznego owocu nie przyniosły. Owe zaś oddalania się za granicę niby dla posługi kraju, jak twierdzi autor, miały interes osobisty na celu, nie zaś dobro publiczne. Jedyna prawdziwa zasługa Massalskiego jako biskupa, i zaiste znakomita, jest przedsięwzięcie na wielką skalę, i początek odbudowania zupełnego i wspaniałego katedry. Ale i do tego zniechęciwszy się potém, niedokończył co zaczął, a tymczasem summy na to z różnych źródeł zebrane i w ręku jego złożone, wraz ze śmiercią biskupa, albo przepadły, albo od jego sukcessorów z wielką biedą przez processa musiały być odzyskiwane. Ozdobienie Werek pięknemi gmachami i ogrodami, należy mu także, chociaż sam pałac również zostawił niedokończony. Massalski postawiony na czele edukacji narodowéj, nic dobrego nie zrobił dla akademji wileńskiéj, owszem nie raz mieszał w niéj porządek dając ucho pochlebcom swoim niechętnym dla Poczobuta. Chreptowicz za niego musiał opiekować się szkołą główną litewską odradzającą się ze zwalisk zbutwiałéj akademji Jezuickiéj. Pycha rodu zatarła w nim zarodki dobrego i przyprowadziła go do zguby. Następcy Massalskiego Janowi Nepomucenowi Kossakowskiemu (1796—1808) zostawiony był trud dokończenia budowy kościoła katedralnego, podług planu znakomitego budowniczego Gucewicza, którą z rzadką gorliwością do skutku doprowadził. Zacny to był i uczony pasterz, a niepospolitą wymową kaznodziejską obdarzony. Czyny jego pamiętniejsze wylicza autor, jak założenie szpitala św. Jakuba na Łukiszkach w zdrowem miejscu i za obrębem miasta, otworzenie drukarni diecezalnéj u missjonarzy w Wilnie, pobudzenie zakonników do bezpłatnego utrzymywania szkół publicznych, pomnożenie szkółek parafjalnych i zreformowanie książek do nabożeństwa przestarzałych, wreszcie szczególniéj troskliwe opatrzenie kościołów katolickich w kurlandji, która wtenczas wchodziła w obręb diecezji wileńskiéj. Ale najsłynniejszym zaszczytem tego biskupa, będzie zawsze założenie pod jego prezydencją i szczególną opieką towarzystwa dobroczynności w Wilnie. Nakoniec uważne jego i roztropne postępowanie z kollatorami kościołów parafjalnych, a prawdziwie pasterskie z podwładnemi, zjednały dlań powszechną miłość i poważanie. Nadto Kossakowski jako literat, odznaczył się napisaniem zajmującéj rozprawy o literaturze Czeskiéj, tem ważniejszéj, im mniéj była znaną w Polsce. Mógłby jednak autor oszczędzić czytelnikom tego nadto rubasznego wyrażenia (str. 234), że téj rozprawy słuchano podówczas w Warszawie, jak powieści o żelaznym wilku! Myli się także ks. Przyałgowski mówiąc na str. 229, że trzydzieści studentów medycyny uczących się na koszcie rządowym, umieścił uniwersytet po klasztorach „*ma się rozumieć na klasztornym chlebie.*“ Bynajmniéj, bo ci uczniowie żyli ze swego mając po 14 rubli miesięcznie. Jan Nepomucen Kossakowski umarł w Baden r. 1808. Był on najwłaściwszym biskupem w Litwie wówczas, kiedy tyle trzeba było przezorności przy rozmaitych reformach zaprowadzających się w diecezji pod nowym rządem.

W ostatnim żywocie trzydziestego biskupa Wileńskiego Hieronima Strojnowskiego, autor przebiega przedewszystkiém zawód jego naukowy, bo też z tego jedynie składały się zatrudnienia życia jego, i bardzo słusznie kończy tem, że był tylko tytularnym pasterzem. „Był to mąż uczony, pisze daléj, w całém znaczeniu tego wyrazu, całe życie poświęcił nauce, i drogą nauki doszedł do wysokich godności w kościele. Ale uważany jako biskup, nie pokazał gorliwości, pobożności i innych zalet pasterskich, czyli raczéj nierozumiał onych.“ Dziełem jego odnoszącém się do duchowieństwa, wprawdzie najpożyteczniejszém, jest tylko utworzenie seminarjum głównego. Inny wcale sąd wyda o Strojnowskim potomność, jako o rektorze uniwersytetu, który się do odrodzenia jego tak znamienicie przyłożył. Lepiejby było dla sławy tego pamiętnego męża, gdyby swój zawód publiczny, skończył na jedném tylko przewodnictwie szkoły głównéj litewskiéj.

Na tém się kończą żywoty biskupów Wileńskich i całe dzieło ks. Przyałgowskiego, któregośmy krótki przegląd uczynić probowali. Widać z niego najprzód, że w piérwiastkach tylko po zaprowadzeniu chrześcijaństwa, władza biskupów w Litwie wiele znaczyła; lecz po ustaleniu wiary i w miarę zapełniania kapituły ludźmi właściwymi, oraz pomnażania jéj członków, mianowicie od początku VI wieku powaga jéj urosła i wpływ na biskupów któremu nie raz ulegać musieli. Od połowy XVII wieku, albo mało co przedtem znowu biskupi wzięli górę. Widać powtóre, że wybór biskupa osobliwie od Jana z książąt litewskich, nominalnie tylko należał do kapituły, a istotnie naznaczali go królowie ze swego ramienia. Potrzecie, że narzucanie na stolicę diecezji synów nieletnich z rodzin pańskich, a nawet wdzieranie się na urząd pasterzy możnowładców świeckich, było długo prawdziwą klęską dla duchowieństwa i ludu bożego w Litwie. Że nakoniec było wielu między temi pasterzami mężów gorliwych o utrzymanie wiary i pożytek swoich owieczek, pomimo tylu ciosów, jakie spadały na ten kościół wileński. W nim jeszcze zachowały się pomniki naszéj starożytności, gorliwością jego przedstawicieli ocalone wśród klęsk wojny najezdniczéj i zaburzeń domowych.

Praca ks. Przyałgowskiego jest chwalebna, a chociaż nie obeszło się bez usterków, chociaż styl niekiedy jest rubaszny, wszakże zawsze jasny, chociaż wyrażenia często nieodpowiadające powadze dziejopisa. Ale tyle w nich sumienia, tyle prostoduszności, że mu to łatwo darować można. Wzgląd zwłaszcza na to, że ksiądz Przyałgowski dokonał tego, do czego się inni długi czas gotując skończyli na obietnicy, i dał nowy zapas wiadomości zbogacających historją krajowę; skłoni zapewne miłośników przeszłości ojczystéj, do słusznie należnéj wdzięczności dla niego za tak użyteczną książkę.

Michał Baliński.

FILOLOGJA

JAKO NAJWAŻNIEJSZY CZYNNIK WYKSZTAŁCENIA.

— Za pieniądze, których żądasz za naukę mego syna — rzekł pewien ojciec do Djogenesa, — kupiłbym sobie niewolnika.

— I owszem — odpowie filozof — kup sobie, a będziesz miał dwóch.

Jakże wielka prawda i moralna nauka mieści się w téj krótkiéj a stanowczéj odpowiedzi owego mędrca-cynika, przed którego mądrością nawet Aleksander Wielki uchylił swe dumne czoło! Czemże bowiem jest człowiek bez nauki? Wzgardzonym niewolnikiem, zbłąkanym wśród umysłowéj ciemnoty, wyrzutkiem społeczeństwa; bo *jak oczy widzą tylko z pomocą światła, tak rozum człowieka oświecony bywa przez naukę* — powiedział Arystoteles, jeden z największych mędrców starożytności.

Jeśli więc pogańskie starożytne ludy tak gorąco pojmowały potrzebę nauki, bez któréj człowiek staje się niewolnikiem samego siebie i otaczających go indywiduów, bez któréj, jak słusznie powiedział książe poetów niemieckich:

Wo rohe Kraefte sinnlos walten,
Dort kann sich kein Gebild gestalten,

bez któréj wreszcie niema prawdziwego światła, czyli *oświaty* wśród świata; jakżeż my po dwudziestu wiekach chrystyjanizmu, dochodząc już do najwyższego szczebla cywilizacji, pojmować ją mamy? Zaprawdę, byłoby dziś już największą zbrodnią odejmować człowiekowi sposobność nauki.

Ale nie o tém chcemy mówić.

Nauki dzielą się na różne gałęzie, stopnie i rodzaje. Do najwyższych, najważniejszych i najwięcéj umysł człowieka oświecających należą bezwątpienia *filozofja* i *filologja.* Obie te nauki, zwłaszcza filozofja, którą przez wiele wieków uważano za wymarzoną, niebezpieczną i przeciwną religji, moralności i szczęściu krajowemu doktrynę, jak zauważył niegdyś w swojéj uczonéj rozprawie o filologji sławny pedagog i professor Kaulfuss, źle były zrozumiane, pojęte i zastosowane. Piérwszą obwijano zwykle w pewną przyjętą formę, trzymając się jéj niewolniczo; drugą uważano tylko za zwyczajną naukę języków greckiego i łacińskiego, nie wywierającą żadnego wpływu na umysłowe ukształcenie człowieka, niemającą związku z społecznem życiem narodów. Stąd naturalnie poszło lekceważenie lub zupełne zaniedbanie tych wielkich nauk scholastycznych; ztąd z czasem okazał się niezbędnie brak ludzi słynnych rozumem, genjuszem, lub uczonemi badaniami.

Ale zostawując rozprawę i bliższe objaśnienie o istocie filozofji i jéj ważności jako nauki, ludziom fachowym, sami zajmiemy się wyłuszczeniem *znaczenia* i *wpływu* filologji, jako, według nas, najważniejszego czynnika wykształcenia, chcąc tym sposobem, z powodu wprowadzonych reform szkolnych, zwrócić uwagę światlejszego ogółu na tę znakomitą a tak zaniedbaną gałąź nauk klassycznych czyli humanitarnych, noszącą na sobie greckie miano: *filologja.*

Z upadkiem starożytnéj Hellady i późniejszem roztrzaskaniem się ogromnego kolosu rzymskiego I m p e r i u m na małe odłamki państewek pochłaniających się wzajem przez napływ barbarzyńskich żywiołów, wyrojonych z niedostępnych łożysk na pół zdziczałéj Azji i prących się niewstrzymanym ludowéj powodzi zalewem ku zachodnio-południowym krańcom Europy; przez burzliwe mówię i straszne spustoszenia, jakie miecz i ogień rozpościerał na ruinach tych przedchrześcijańskich narodów, stojących już prawie krótko przed chwilą swego upadku na najwyższym szczeblu oświaty — o mało co nie uległy zupełnéj zagładzie wszystkie pomniki duchowéj ich potęgi.

Ileż to bowiem skarbów nagromadzonych przez wieki w Aleksandryjskiéj bibljotece stały się pastwą płomieni, które fanatyk Omar, podniecić rozkazał! Ileż to, poprzednio jeszcze przez pożar Rzymu za Nerona, późniejsze napady i spustoszenia poczynione przez Gotów, Wandalów i Hunnów zniszczało pamiątek sławy starożytnych! Jedyne schronienie znalazły one pod ziemią, w warownych zamkach i odludnych klasztorach, z których przecież, z powodu hałaśliwych wypraw krzyżowych, a w późniejszych czasach religijnego przesadzania się narodów i wstrząśnień politycznych, nie tak rychło wyszły na jaw i powszechne wzbudziły zajęcie.

Jedna tylko Polska, niby wybranka ludów, mimo krwawych scen wojennych, jakiemi w 15 i 16 wieku zachodnia wrzała Europa, pozostała neutralnym widzem tych ościennych polityczno-religijnych niesnasek; a oddana własnemu dobru i naukom zajaśniała owym złotym wiekiem zygmuntowskiéj epoki, z któréj pozostałe pomniki światła i rozumu przejmują nas i obce narody, jak świadczy w swéj historji Thuan, zdziwieniem, zachwytem i czcią przynależną.

Jagiellońska wszechnica objąwszy w sobie młodzież wszystkich stanów, siała wraz z licznemi a wiernemi światléj macierzy filiami ożywcze promienie nauki po kraju, z któréj w przeciągu lat kilkudziesięciu najpiękniejsze i zbawienne wszędzie zrodziły się owoce.

Do tego szybkiego szerzenia się postępu i zaszczepiania w młode umysły oświaty przyczynił się bezwątpienia najwięcéj nieśmiertelnéj pamięci wynalazca druku, Guttenberg. Bez zapasu bowiem odpowiednich wiekowi dzieł i książek nauka żółwim postępowałaby krokiem.

Oprócz też plejady zygmuntowskich poetów, iluż to mężów stanu, dyplomatów, uczonych badaczów, mówców, historyków, wynalazców i pełnych genjuszu wodzów naliczyć możemy w owéj złotéje a niepowrótnéj epoce literatury polskiéj, których późniejsze skażone wieki wydać nie zdołały! Cóż właściwie wpłynęło na rozwinięcie się tego ducha narodu, jaśniejącego naówczas takim odblaskiem sławy, publicznego szczęścia, wewnętrznego spokoju kraju i tą doskonałością wyrobionego języka jaką nie często w dzisiejszych znajdujemy pisarzach? Nauka starożytności czyli filologja, bez któréj, powtarzamy, niema prawdziwego wykształcenia.

Pojmował także dobrze ważność téj nauki dzielny i mądry Stefan Batory, sam lubując się w łacińskich klassykach, kiedy po założeniu akademji wileńskiéj, jak świadczy Heidenstein, wyrzekł do pewnego ucznia te pamiętne słowa zachęty: „Disce puer latine, ego te faciam Mości panie.“ Widno stąd, jak dalece nauka starożytności uszlachetnia człowieka.

Zadaniem niniejszego artykułu, połączonego z dwojakim na tę ważną naukę poglądem, będzie ostatecznie chęć przekonania ogółu o potrzebie przykładania się do niéj, zwłaszcza że nauka starożytności wymaga częstokroć zastosowania do wszelkich innych umiejętności socjalno-realnych, które z wyparciem się ducha doskonałości najucywilizowańszych niegdyś narodów, w nowéj społeczeństwa idei odrębny sobie obrały cel i kierunek.

Wyraz *filologja* czyli dosłownie: zamiłowanie nauk, używanym był już przez Rzymian i Greków. Jak nam bowiem historja wskazuje, Erotosthenes żyjący na trzysta lat przed Chrystusem w Aleksandrji, dokąd podówczas muzy greckie przeniosły się na mieszkanie, pierwszy nadał sobie nazwę *filologa* czyli miłośnika nauk. Wyrazówi temu przypisywano bardzo obszerne znaczenie. Filolog uważany był za człowieka wszystkie posiadającego wiadomości i używany często do badań i rozpraw w przedmiotach uczonych, jak czytamy o tém wzmianki w liście Cycerona i w Swetoniuszu. Przez długi nawet przeciąg czasu filologja obejmowała w sobie zarazem filozofją. Dopiéro Seneka wytknął nam odrębne i niezgodne z sobą tych dwóch nauk zasady. W średnim wieku wszedł w używanie wyraz h u m a n i o r a. Późniejsze narody nadały filologji wielorakie nazwiska: Anglicy nazwali ją *nauką klassyczną*; Francuzi *la literature ancienne*; Niemcy *klassische Literatur, alte Literatur, Philologie, Alte i umswissenschaft* i t. d.

Już Grecy i Rzymianie, w czasie kwitnienia nauk dzielili je na dwa rodzaje, z których jeden kształcił i rozwijał umysł człowieka tak pod względem wszystkich wiadomości, jak i moralnego udoskonalenia. Byłato właściwa filologja, czyli tak nazwane *studia humanitatis* liczące się do *artes liberales* πεχναι ελευθεραι (sztuki piękne, wolnomyślne, nauki wyzwolone). Drugi zaś rodzaj wpływał tylko jednostronnie, więcéj na zewnętrzne upolerowanie ciała i zręczność fizyczną, niż gruntowne wykształcenie duszy jak np. *artificia lucrosa*, kunszta, do których wliczano także matematykę. Były to niby dzisiejsze nauki realne.

Odmienne stanowisko ekonomiczno-polityczne dzisiejszych narodów, inne potrzeby i pojęcia socjalne stały się powodem oddzielenia także od siebie, lecz zarazem obywatelskiego równouprawnienia tych dwóch nauk: realnych i filologijnych, których wybitną różnicę jak widzieliśmy, pojmowali już starożytni. Wykształcenie realne nawet okazało się dziś o tyle potrzebném i pożyteczném, o ile *artificia* doskonalszy i prawie konieczny w obecnym rozwoju oświaty, cywilizacji i ludzkiéj egzystencji przybrały rozmiar; połączone zaś ze znajomością wyższéj techniki, matematyki, astronomji, chemji, fizyki, historji naturalnéj, nowożytnych języków i t. d., niewielką one na pozór w wykształceniu młodzieży zdają się stanowić różnicę.

Gdy jednak w ciągu dalszéj naszéj rozprawy zważymy, o ile ważniejszém, gruntowniejszém i w każdéj życia potrzebie zastosować się dającém, jest wykształcenie humanitarne czyli nauka starożytności klassycznéj, o któréj powiada uczony filolog Kaulfuss, iż „zaostrza rozum, uczy myśleć, wielorakich dostarcza wiadomości i z natury swojéj obala przesądy wszelakiego rodzaju, prowadząc do prawego sposobu sądzenia o rzeczach, czego o żadnéj innéj nauce tak dalece twierdzić niemożna;“ — gdy zważymy mówię, że przez filologją „rozumiemy naukę obeznawającą nas z najpolerowniejszemi narodami starożytnemi, to jest z Grekami i Rzymianami, przez którą nabywamy znajomości ich języka, dowiadujemy się o ich losie, poznajemy ich polityczną i domową dolę, skład ich rządu, ich kunszta, nauki i sposób myślenia“, — przyznać w końcu musimy, że ona przyczynia się najwięcéj „do ukształcenia rozumu i serca, do przysposabiania na dobrego obywatela i urzędnika, niemniéj do szczęśliwości publicznéj i prywatnéj.“

Wszystkie zalety i własności filologji ten tylko zresztą należycie ocenić potrafi, kto jéj się oddał z zamiłowaniem i przejęciem się jéj ważnością. Obszerny bowiem rozkład téj nauki, niewyczerpane źródła badań i rozumowań nastręczają miłośnikom jéj coraz to uprawniejsze i gładsze pole do popisów, nowych na niém odkryć i plonów, zaostrzają ciągle coraz to większą chęć wiedzy, dodają hartu i wytrwałości duszy, a oprowadzając niezmordowanego badacza po przedwiekowym świecie cudów i tych krętych ścieżkach dziejowéj metamorfozy, po których niełatwo dójść do kolebki pierwotnych niemowląt ludzkiego rodu, wzbudzają w nim potęgę różnorodnych domysłów, rozjaśniają rozum i wywołują uwielbienie ku Stwórcy wszechświatów.

(d. n.)

KORESPONDENCJA
KURJERA WILEŃSKIEGO.

Wiedeń, d. 2 września 1862 r.

Wszystkie wiadomości polityczne bledną przed niespodzianą nowiną, którą nam depesze telegraficzne przyniosły, tak z Turynu, jak z Paryża, o starciu się wojsk piemonckich z ochotnikami Garibaldiego w okolicy Reggi i wzięciu w niewolę całego oddziału i samego Garibaldiego. Depesza Gazety urzędowéj turyńskiéj dodaje; że oddział piemontczyków, pod komendą półkownika Pallavicini, składał się z 1,800 żołnierza, a ochotnicy mieli 2,000 ludzi; Garibaldi i jego syn zostali ranni. Jedna depesza powiada, że Garibaldi oświadczył swoje życzenie, by go odwieziono do Anglji. „Monitor“ Paryzki dodaje, że Garibaldi poddał się ze wszystkimi swymi podwładnymi i że został przeniesiony na pokład włoskiéj fregaty, która ma rozkaz przewiezienia go do „Spezzia.“ Blokada brzegów sycylijskich została zniesioną. „Italia militare“ powiada, że rannych 200, a zabitych 12. Tyle i niewięcéj jest o tém zdarzeniu pewnego; a raczéj tyle tylko nam dotychczas doniesiono.

Niewdzięczną byłoby pracą gubić się w labiryncie przypuszczeń i kombinacij mniéj więcéj problematycznych. Zdaje się jednak, że Garibaldi był niemal pewnym, że skoro przyjdzie do utarczki, Włochy przeciw Włochom bić się nie będą i że rozczarowany pod tym względem, niewidział prawdopodobieństwa żadnego dójścia do zamierzonego celu. Góry Kalabryjskie, Abruzzy, stoki Appeninów dawały mu jeszcze jaką taką nadzieję przedłużenia stanu niepewności, i do otrzymania z czasem skutku, jakiego się doczekali z górzystych także korzystając pozycij Hiszpanie od roku 1808 do r. 1813, walcząc przeciw Francuzom. Tymczasem zdaje się, że nie wszystkie okoliczności, na które rachował Garibaldi, dopisały. Zimno jednak biorąc rzeczy, niepodobna łudzić się nadzieją, żeby tak rzymska jak wenecka sprawa przez obezwładnienie dowódzcy włoskiego, miały na dłuższy czas usnąć. Osobliwie Rzym jest dla wszystkich Włochów Mekką, do któréj nieustannie zwrócone są ich myśli i nadzieje.

W Austrji tymczasem wszystko idzie torem, choć na pozor pokojowym. Objawy życia społecznego nie okazują wprawdzie myśli wyższéj i są bardziéj wynikiem fatalistyczno-orjentalnego usposobienia mass, przyzwyczajonych do kierunku zewnętrznego—jednak rzucają światło na ducha czasu, do którego wymagań należy niezawodnie współudział i zajęcie się publiczności sprawami ogółu. Powrót cesarzowéj do stolicy państwa, dał powód do objawów radości. Po kąpielach w Kissingen i po skończonéj kuracji pod dyrekcją d-ra Fischera, cesarzowa prawie zupełnie przyszła do zdrowia i od 3 lat po raz piérwszy, przepędzi w Wiedniu zimę. Miasto tedy postanowiło z téj okoliczności wyprawić wspaniały pochód z pochodniami, z chorągwiami i śpiewem, na jéj cześć do „Schoenbrunn,“ pałacu letniego o pół mili od Wiednia położonego; 14,000 ludzi podług korporacij, uszykowanych; około 1000 śpiewaków, należących do stowarzyszenia śpiewu i cała prawie publiczność Wiednia, brali udział w téj d o b r o w o l n i e urządzonéj manifestacji.

W niektórych pan-germańskich, centralizatorskich głowach powstał chwilowie jakiś cień myśli politycznéj przy téj sposobności. Towarzystwo Turnerów (gimnastyków) rozwinęło przy tym objawie chorągiew czarno-czerwono-złotą; t. j. niemiecką. Stąd wielka radość, powiadają, że to krok do unifikacji Niemiec. Gazeta Urzędowa z tego powodu w krótkim artykule powiada, że rząd nie sprzeciwi się bynajmniéj rozwinięciu chorągwi niemieckiéj i można jéj używać, kiedy się podoba, bo to rzecz nie szkodliwa.

Temi dniami zakończyły się uczty, które trwały przez cały tydzień, ugaszczano bowiem jurystów niemieckich przybyłych z różnych państw i państewek Rzeszy niemieckiéj. Było ich około 1,600 z austryjackiemi razem. Municypalność miasta Wiednia wielkim kosztem podejmowała sług i wielbicielów Themid'y. Na pierwszym wieczorze wstępnym, mało co rozmawiali, ale ciągle jedli i pili. Całe piramidy mięsiwa, od bażantów, saren, kuropatw aż do cielęciny, ciasta różnego rodzaju, znikały jak za dotknięciem różczki czarodziejskiéj. Kilkudziesięciu ludzi niemogło nastarczyć wypełnianiu porobionych wyłomów w bufecie—a pragnienie tych uczonych Niemców, to prawdziwie do podziwienia! Jakby kilka dni podróżowali po puszczy Sahara“ na skwarném słońcu i dostali się potém do baterji wystawionych beczek piwa, doskonałéj fabrykacji browaru Schevechat, inaczéj trudno pojąć, jakim sposobem mogli wypróżnić 80 wiader piwa. Każde wiadro austryjackie ma w sobie 60 kwart polskich; dziwić się tém bardziéj potrzeba, że było dużo starych, schorzałych professorów, którzy tego narkotycznego płynu i nie dotykali. Prócz piwa wypróżnili szampana 1,100—a bordeaux i starego austryjackiego wina ze 2,000 butelek.

Co do rezultatów ich posiedzeń, to z natury rzeczy wypływa, że zespolenie myśli i porozumienie się bliższe w szczegółowych wypadkach ludzi fachowych, z których wielu w świecie literackim ma ustaloną sławę, wywierać musi wpływ moralny na prawodawstwa w ogólności, a na zapatrywanie się prawoznawców uprzywilejowanych w szczególności. Jedna uchwała przyjęta przez zgromadzenie wielkiéj jest donioslości, szczególniéj, co do stosunków austryjackich. Wniosek, o którym mowa, zostawiony był do opracowania komissji, pozostałéj z łona sejmu prawoznawczego z roku zeszłego i został przyjęty. Szło o orzeczenie zasady, że sędzia powinien zważać w państwach konstytucyjnych: czyli prawo, przeciw któremu zgrzeszono przyszło do skutku na drodze legalnéj konstytucyjnéj, albo tylko jako tymczasowy środek przez ministerjum zostało wprowadzone. W piérwszym tylko razie, sumienie sędziego obowiązuje rzecz sądzić i karę wymierzyć—w drugim przypadku nie...

Z nowin literackich na pierwszém miejscu położyć wypada zapowiedzianą „Historję powszechną“ Wolfganga Menzel znanego dziejopisarza i krytyka, która wyjdzie w 12 tomach u A. Krabbe, w Sztutgardzie. Jako owoc 40-letniéj pracy, nowe to dzieło zainteresuje większe koła czytających, którzy się spodziewają, że im się treściwa historja powszechna, któréj jeszcze niema, dostanie do rąk. Tytuł będzie „Allgemeine Weltgeschichte von Anfang bis jetzt.“ Do dzieł historycznych policzyć wolno: Codex diplom. Silesiae 5-tym w Wrocławiu, w którym umieszczone są niektóre szczegóły ciekawe, tyczące się krajów sąsiednich. Z włoskiego przetłómaczył Landmesser“ Przeszłość i teraźniejszość w królestwie Obojga Sycylji, przez B. Cognetti. Z polskiego B. Fuchs przetłómaczył J. Gordona, Deutsche Kaiser von Karl dem Grossen bis Maximiljan przez G. Waitza.

Semming wydał (w Lipsku, Wieganda) historję literatury francuzkiéj w średnich wiekach, uwzględniając jéj wpływ na teraźniejszość. Praca sumienna, ale ciężka, niesmaczna, zagłębiająca się zbytecznie w genezę języków Indyjsko-germańskich.

Wyszło dziełko w Lipsku u T. O. Weigela w swoim rodzaju praktyczne, rodzaj elementarnéj nauki o sztuce i muzyce, jednego autorem jest Ernst Förster pod tytułem Vorschule der Kunstgeschichte z 269 drzeworytami, a drugiego „Elemente der Musik,“ Arrey Dommer. Oba dzieła stanowią niejako całość, i należą do książek doręcznych, których przeznaczeniem jest: zamiłowanie do sztuk pięknych i muzyki w coraz szersze wprowadzać koła towarzyskie.

Z książek gospodarskich godna wzmianki książka spora w 2 tomach, Szlązaka, Rosenberga. Lipińskiego. Gospodarstwo praktyczne w zastosowaniu do racjonalnéj kultury gleby (Der praktische Ackerbau in Bezug auf rationelle Boden-Kultur, nebst Vorstudien aus der organischen und unorganischen Chemie) I-szy tom mieści w sobie: Studja przedwstępne (Vorstudien) a II-gi rolnictwo praktyczne. Kosztują oba tomy 6 tal. w Wrocławiu (Trewendt). Autor uwzględnia w tém dziele różne kategorje gospodarstwa. Jako główną przyczynę, dla któréj w o g ó l n o ś c i rolnictwo nie postąpiło na równi z industrją i rękodzielnictwem, uważa autor to, że kiedy w tych gałęziach pracy ciągle starano się wyzyskiwać rezultaty badań naukowych, gospodarze rolnicy ani się bardzo troszczyli o naukowe spostrzeżenia, ani też starali się, na wzór przemysłowców skupiać siły do podtrzymywania umiejętności ścisłych i przyrodzonych. Stara się autor przez wyciągi z większych dzieł traktujących o chemji i fizjologji dawać to co ma ścisły z gospodarstwem związek. Widać praktykę w tém powiedzeniu, że ogólnych recept dla uprawy każdéj gleby pisać niemożna.

Z tłómaczeń obcych autorów, Emmanuel Geibel zapowiada przekład z francuzkiego pism André Chenier. Znany Chenier większéj publiczności z tego, że manifest Ludwika XVI-go a raczéj odwołanie się do narodu z jego pióra wyszło, za co na śmierć skazanym został. Na kilka godzin przed śmiercią, napisał elegję, która należy do najpiękniejszych francuzkiéj poezji utworów. G ł ę b o k o ś ć m y ś l i i uczucia odróżnia ją od lirycznych francuzkich utworów.

Z pism perjodycznych i dzieł traktujących o sztuce budownictwa, a właściwie o ile się ta do kościelnych budowli odnosi, zacytuję dwa: jedno pismo perjodyczne wychodzi w Sztutgardzie i ma tytuł. „Christliches Kunstblatt“ drugie w Lipsku wydane przez uczonego, Dra Lützow pod nazwą „Die Musterwecke der Kirchenbaukunst.“ W piśmie Sztutgardzkiém niejaki Bader w dodatku (Beitraege zur Kunstgeschichte) ogłosił artykuł o narodowém i domowém życiu Stwosza. W pismach niemieckich, tendencyjni pseudo, lub pół-literaci zaprowadzili metodę przyznawania się do wszystkich znakomitości świata. Wartoby im w niemieckich pismach odpowiedzieć, co Norymbergczyk Neudörfer o Stwoszu napisał, a Rastawiecki krytycznie okazał.

Uczony Lützow w swém dziele sumiennie krytycznèm powiada, że pierwszy plan do budowy katedry wiedeńskiéj (kościoł katedralny w Wiedniu, jest to sławny kościoł ś. Szczepana), wykonał Oktawjan Wolcner, Krakowianin. Okoliczność tę długo podejrzewali niemieccy uczeni.

Z badań Dra. Ambrosa p. t. „Der Dom zu Prag“ oka

zuje się, że Piotr Arler, który miał udział w stawianiu katedry medjolańskiéj, a pragską budował, był Polakiem. Pod jego popiersiem wyrył on sam: p. Arler de Polonia. Popiersie Ambros załącza w przerysie. Dowiadujemy się często o rzeczach i osobach swoich z poszukiwań obcych. Pocieszać się przynajmniéj tém można, że solidarność pracy naukowéj jest pożyteczną.

Z Czech donoszą; że jak w Borowéj Havliczka pamięć tak w Zebraku, koło Pragi, czeskiego filologa, Nejedlyego przez wystawienie uroczyste tablicy pamiątkowéj uczczono. „Obecne listy" pismo polityczne tygodniowe czeskie, podaje życiorys Havliczka w najdrobniejsze szczegóły wchodzący. Ztąd dowiadujemy się, że uczony ten w r. 1843 bawił w Moskwie gdzie w domu professora Szewyrewa miał sposobność oznajomienia się z literaturą rossyjską. Schodzili się tam uczeni: Pogodin, Chomiakow, i prof. jęz. słowiańskich Bodianski. W kwietniu 1843 pisał Havliczek do jednego przyjaciela w Pradze, że Szafarzyka tam lepiéj znają, jak w Pradze, z tego widać, jaka przed 19 laty panowała oziębłość w kraju, w którym teraz tak bujnie rozkwita życie narodowe, i że byle chcieć, i pracować wspólnemi siłami, można dojść do większych, jakby się na pierwszy rzut oka podobném wydawało, rezultatów. Havliczek był łagodnego nadzwyczaj usposobienia. Sposób łagodny obchodzenia się, nastrój że tak powiem cywilizacyjny, stały się jego potrzebą życia. Srogość z jakich bądź powodów smuciła i oburzała go.

Sekretarz ministerjalny Rybicka wydał z pamiętników królewskiego czeskiego Towarzystwa umiejętności rozprawę o pieczęciach, i herbach całego duchowieństwa Czech, od najdawniejszych czasów w czeskim języku, ozdobioną 4 tablicami.

Zbioru romansów ze wszystkich języków słowiańskich wyszedł (nakładem Kobera) zeszyt 7. „Stracony Żywot" Gustawa Morawskiego.

„Divadilneho ochotnika" wyszedł 1 tom w 6 zeszytach, w słowiańskiéj Księgarni w Pradze. Tamże wychodzą. „Listy Zivnostenskie", tygodnik dla spółek rzemieślniczych, i przemysłowych pod redakcją Józefa Velek. Bardzo praktyczny pomysł, oznajamiania ludzi pracujących ciężko, z zasadami i korzyściami zespolenia sił drobnych, które to korzyści dotąd u nas tylko większym przemysłowcom znane, przez nich wyzyskiwane bywają.

Czesi przedsiębierczy i daléj widzący, podczas wystawy Londyńskiéj tam będący, postanowili, nakształt „South Kensington Museum" założyć u siebie zbiór przedmiotów krajowych, z dziedziny przemysłu, rękodzielniczych i pięknych sztuk, wzorów, mechanicznych, modelów etc. etc. dla nauk i kształcenia się swych ziomków. Myśl ta prosta, najprędzéj do celu prowadzi, a przecię tak mało zastosowana, t. j. z praktyki dokonanéj drugich, rzeczywiście i rozumnie korzystać, nie słowami ale czynem...

Skreysovsky zamyśla wydawać w języku niemieckim, ale w duchu czeskim, dziennik pod nazwą „Politik."

Na dokończenie dodam pocieszną historyjkę, która się w Węgrzech w ostatnich czasach wydarzyła. W Mohacz spotkali się na parowcu idącym do Pesztu, dwaj podróżni, Serb i Żyd. Rozmawiali po niemiecku, bo ostatni nie mówił po serbsku; z rozmowy okazało się, że Serb jest handlarzem świń a żyd wełny. Rozmawiali poufnie w kącie. Serbowi z zanadrza wypadł wielki ładny pugilares; żyd, podjąwszy prosił, by mu pozwolił właściciel oglądać. Ten zgodził się dodając że jest tam 20 sztuk złota a 1000 guld. i odwrócił się w inną stronę. Żydek prędko odpisał N-a banknotów, i oddał właścicielowi. W Peszcie każden poszedł w inną stronę, Serb do hotelu, Żydek na policję, powiadając, że mu w takim a takim skórzanym schowku, zginęło tyle a tyle banknotów, tych i tych numerów, że ma podejrzenie na Serba, który z nim jechał parostatkiem. Raniutko policja z żydem wchodzi do pokoju, w którym był Serb, a corpus delicti leży na stoliku. Znalazły się i banknoty oznaczone, zaaresztowano więc Serba; po drodze do policji, prosi, by mu pozwolono wstąpić do sklepu cygar. Komissarz i żyd na dworze stoją i czekają. Tymczasem Serb fałszywy zrzuca fez z głowy, płaszcz, brodę i wąsy fałszywe kładzie kaszkiet i okulary i ogolony całkiem, wychodzi inny człowiek, czekają i czekają, niema delinkwenta, nareszcie wchodzą i nieznajdują nikogo.

Okazało się w policji przy bliższéj rewizji, że wszystkie banknoty fałszywe. Żyd w lamenta, nic nie pomogło, czy fałszerz czy złodziéj, kary nie ujdzie. Oszukany oszust, dobry temat do komedji.

Z powiatu Wilejskiego.

d. 5 września.

Trakt nasz Wilejsko-Dzisnieński mało zwykle uczęszczany przez dostojników państwa, doznał w tych dniach zaszczytu z przejazdu Jego Eminencji arcybiskupa mohylewskiego, metropolity wszystkich rzymsko-katolickich kościołów w cesarstwie, księdza Wacława Żylińskiego, na którego spotkanie ze wszystkich po drodze wsi i miasteczek wychodziły skwapliwie z chlebem i solą niezliczone tłumy wszelkich klas ludu. Uszczęśliwieni łaskawém i serdeczném przyjęciem pełnego miłości i dobrotliwości arcypasterza, odbierali zebrani u kolan jego ojcowskie błogosławieństwo, którem radośnie biegli dzielić się z pozostałymi po domach, lub oddalonymi od miejsc tych krewnymi i znajomymi swoimi, roznosząc pociechę świętego słowa wzywanéj opieki Bożéj świątobliwemi usty arcykapłana, na tę okolicę. Oby podniesienie moralne ogólne, a następnie lepszy byt jego, wykwitły z tych dwóch sił łaski i pokory, niezłomnych i cuda czyniących, gdy się razem zespolą! Obyśmy uwierzyli nareszcie, że jednych poświęcenia, drugich wiara i uznanie, obojga miłość zobopolne, najpierwszym, i najświętszym jest obowiązkiem, i że w niéj tylko jedynie szczęście nasze leży. Jego Eminencja niezrównaną słodyczą obejścia się swego przygarnął do siebie większych i mniejszych, pocieszał, umacniał, błogosławił. W niedzielę 2-go września, mimo ranną godzinę, w któréj do kościoła parafjalnego w Kurzeńcu, dla odprawienia mszy ś. zawitał, mieszkańcy, już się dowiedzieć o tém i licznie skupić u wjazdu pośpieszyli dla powitania go serdeczném pozdrowieniem; proboszcz zaś miejscowy w kościelnych szatach spotkawszy u progu świątyni, ofiarował wodę święconą i krzyż, przy śpiewach solennych wprowadzając do przybytku Pańskiego. W parę dni potém, gdy przy odgłosie dzwonów przejeżdżał znowu toż miasteczko, mieszkańcy jeszcze tłumniéj wyszli na pożegnanie, życząc drogi szczęśliwéj, a Wilejka miasto nasze powiatowe, strojna uroczyście, z marszałkiem i urzędnikami na czele, wyszła cała ze swych domów, dla oddania czci piewszemu w kraju dostojnikowi kościoła. Obywatele licznie zebrani, ofiarowali chleb i sól, przyjęte łaskawie przez arcypasterza. Jego Eminencja udał się zaraz do wznoszącéj się z dobrowolnych ofiar świątyni Pańskiéj, któréj ściany już ukończono, i dach się wznosić poczyna, a powitany przez duchowieństwo, miał sobie znowu ofiarowane chleb i sól od pracujących mularzy. Jeden zaś z członków komitetu, do prowadzenia fabryki z pomiędzy urzędników wybranego, podał Jego Eminencji adres przez parafjan podpisany, w którym w rzewnych i pełnych uczucia wyrazach dziękuje arcypasterzowi za starania i opiekę, którym ten budujący się kościoł są winni, oświadcza wdzięczność za łaskę zwiedzenia go osobiście i prosi o poświęcenie i błogosławieństwo. Arcypasterz tedy przyjąwszy od proboszcza wodę i krzyż, poświęcił mury, i z tego miejsca przyszłych łask bożych i modłów ludu, udzielił miastu i okolicy swego błogosławieństwa, winszował potém komitetowi gorliwości i wytrwałości w téj świętéj pracy, podziwiał pośpiech wykonania, chwalił pobożną gotowość do poświęceń powiatu, oceniał pracowitość robotników, obiecując uroczyście całemu zebraniu, że skoro się kościoł szczęśliwie ukończy, sam go pokonsekrować przybędzie. Był to rozrzewniający i pełen wzniosłéj myśli obraz. Polepszone dzięki Bogu zdrowie Jego Eminencji sześciotygodniowym pobytem u wód w Kemmern, dozwoliły mu odbyć ten ceremonjał na otwartém powietrzu w obec zebranéj ludności i osobiście obejrzeć roboty— co niewątpliwie do większego jeszcze popędu w prowadzeniu świętego dzieła, przyczynić się musi.

Po śniadaniu u marszałka gdzie się też wszyscy urzędnicy i okoliczni obywatele znajdowali, pożegnany gorącemi życzeniami zdrowia, i przeprowadzony po za Wilję udał się arcypasterz 4-go września o godzinie 2-giéj po południu w dalszą podróż do Mińska, dla zwiedzenia ze zwykłą sobie troskliwością, archidyecezalnego swego seminarjum, tam umieszczonego. Niech go Bóg prowadzi, a darząc zdrowiem,, utrzymuje jak najdłużéj przy siłach dla dobra kraju i kościoła.

OFIARY.

Na kościoł ks. Missjonarzy w Wilnie L. P. 3 rs. — R. Sołokiewicz 1 r. | Marja, Ewelina i Anna G. 5 rs.

OGŁOSZENIA.

PROSPEKT
Gwiazdka (Kolenda).

Pod powyższym tytułem zamierza księgarnia Polska Adama Dzwonkowskiego i spółki (ulica Miodowa N. 482 nowy 4) wydawać co rok na same S-ta Bożego Narodzenia, książkę zbiorową dla młodzieży, obojga płci, ozdobioną rycinami, za cenę w stosunku do objętości i wartości wewnętrznéj nader umiarkowaną, złp. 3 gr. 10 czyli kop. 50.

Ażeby to wydawnictwo łączyło zabawę z korzyścią zamyślamy rozdzielić sposobem losowania premja między prenumeratorów na to dziełko, tak ażeby w przecięciu każdy 11-sty prenumerator z pewnością mógł otrzymać jakiś przedmiot użyteczny na gwiazdkę czyli kolendę służyć mogący: będzie to albo książka naukowa, albo rycina większéj lub mniejszéj wartości, albo jakaś kompozycja muzykalna, albo *nareszcie jakiś inny przedmiot* do użytku lub zabawy służyć mogący.

To nasze wydawnictwo będzie miało także swoje wielkie premjum wartości 100 rubli srebrem. Składać się ono będzie tym razem:

a) Z jednego egzemplarza Królów Polskich Lessera w wielkim formacie, ozdobnie oprawnego ze złoconemi brzegami . . . . rs. 33.
b) Dzieła Karoliny Hoffmanowéj z Tańskich, wydanie Merzbacha złożone z 5 tomów . . rs. 15.
c) Dzieła Miczkiewicza z rycinami wydanie Merzbacha 8 tomów elegancko oprawnych . rs. 15.
d) 1 egz. Pamiętników Paska, wydanie illustrowane p. Jana Lewickiego, cena . . . rs. 18.
e) Gmachy celniéjsze miasta Krakowa, chromolitograficznie wykonane w zakładzie Strobanta w Bruxelli, oprawne . . . . rs. 13.
f) Znana litografja według obrazu Simlera p. t. August przy łożu umierającéj Barbary; cena rs. 3.
g) Tańce narodowe Polskie Kratzera egz. w ozdobnéj okładce chromolitografowany . . rs. 3.

Razem . rs. 100
czyli złp. 666 gr. 20.

Inne premja będą rozmaitego rodzaju, że wspomnimy tu między innemi: Królów polskich Lessera w małym formacie, wiele rycin Album Wileńskiego, mnóstwo stalorytów i litografij, któreśmy umyślnie w tym celu sprowadzili z zagranicy, jak np. litografja prześlicznie wykonana w Wiedniu z obrazu Lessera p. n. Powrót po napadzie Tatarów, oraz wiele innych podobnych przedmiotów, nabytych pod korzystnemi od wydawców warunkami, gdyż naszém staraniem było, ażeby przedmioty rozdawane prenumeratorom naszéj gwiazdki (czyli kolendy) o ile możności odznaczały się rozmaitością i miały w stosunku do swojéj ceny wysoką wartość. Jakkolwiek wszystko, co w naszéj mocy zrobimy, ażeby zadowolnić naszych prenumeratorów, nie podobna jest przecież żądać od nas, abyśmy na tém wydawnictwie tracić mieli, nie pokrywając wyłożonych kosztów.

Miałoby to jednak miejsce gdyby, wszystkie premja były wysokiéj wartości, dla tego też dając za 3 złote gr. 10 (½ rubla) książkę z rycinami, którąby nawet bez rozdawanych premjów każdy chętnie kupił za tak nizką cenę w stosunku do jéj objętości około 200 stronnic wynoszącą, musimy zachować umiarkowanie co do wartości większéj liczby mających się rozdawać przedmiotów. Większości zatém prenumeratorów na gwiazdkę kontentować się przyjdzie rzeczami małéj wartości. Jedném słowem chcemy, ażeby każdy kupujący naszą gwiazdkę czyli kolendę mógł sobie powiedzieć: dostałem za moje 3 złp. gr. 10 książeczkę wartującą rzeczywiście tyle, jeśli więc wygram coś przytém, to mnie ucieszy i zabawi, gdy zaś nic nie wygram, to zawsze dostaję odpowiednią wartość za swoje pieniądze. Scisła kontrola w wyciąganiu premjów utrzymywana będzie, dla tego będzie miała miejsce w przytomności uproszonych osób. Dla wiadomości wszystkich, rezultat co do przypadłych prenumeratorom premjów większéj wartości ogłoszony będzie w gazetach Warszawskich i Kurjerze Wileńskim, oraz lista wszystkich rozdawanych przedmiotów rozesłaną zostanie prenumeratorom; jedném słowem będziemy się starali, ażeby nasi prenumeratorowie nie mieli prawa oskarżać nas o stronność lub niedotrzymanie tym prospektem względem nich przyjętych zobowiązań. Każdy z resztą łatwo pojmie, że w naszym własnym dobrze zrozumianym interesie leży zadowolnić pod każdym względem prenumeratorów Gwiazdki, bo jeżeli ta podoba się czytającéj publiczności i jeżeli rozdawane premja zadowolą ją, wtedy, (jeżeli doczekamy roku przyszłego) możemy na daleko jeszcze liczniejszych prenumeratorów rachować, i nasza Gwiazdka czyli kolenda, w domach gdzie jest młodzież, gdzie są dzieci, a zatém we wszystkich prawie niezawodnie znajdować się będzie; przeciwnie zawód lub niezadowolenie szkodliwy wpływ miećby musiały na nasze interesa wydawnicze.

Prenumerata przyjmuje się we wszystkich księgarniach polskich i na stacjach pocztowych; każdemu prenumeratorowi wydawany będzie numerowany bilet prenumeracyjny, opatrzony naszą pieczęcią i własnoręcznym podpisem. Osoby na prowincji zamieszkałe opłacają gr. pols. 10 (kop. 10) za koszta przesyłki pocztą, takim zaś, które od razu na 10 egzemp. prenumerują, posyłamy takowe naszym kosztem.

Zbierający prenumeratę dostają na 10 płatnych egzemplarzy 11-sty bezpłatnie. *A. Dzwonkowski.* 2—603

SKŁAD MACHIN ROLNICZYCH

w zakładzie fabrycznym w Wilnie na Łukiszkach u

ROMANA BERENDTA.

Najnówsze i wyprobowane:

MŁOCARNIE na 2 konie (z maneżami)	od 200—230 rsr.
— — 4 —	350 r.
SIECZKARNIE — — —	od 55—80 r.
ARFY — — — —	60 r.
SZATKOWNICE — —	55 r.
EXTYRPATORY ze stalowemi zębami i regulatorem Amerykańskim	18 r.
PŁUGI HOWARDA na 2 konie —	22 —
BRONY HOWARDA na 2 konie —	27 —
GRABIE ze stalonemi zębami na 1 konia	60 —

Przytem i inne narzędzia za ceny pomierne. 2—652

DONIESIENIE APTEKARSKIE.

Nie masz jednego lekarstwa, któreby w praktyce medycznéj zaprowadziło tak zupełną przemianę jak *Pigułki czyszczące krew i przeczyszczające p. Cauvin.*

Najznakomitsi lekarze używają ich dziś i przepisują swym chorym, wspierając się na zasadzie następujących uwag:

1) Pigułki te są czysto z roślin przygotowane.
2) Miłe dla oka i przyjemnego smaku.
3) Bardzo skuteczne i działanie ich nie wystawia na żadne niebezpieczeństwo, oczyszczają one ciało ze wszelkich zepsutych humorów.
4) Działają wprost na cyrkulacją krwi w arterjach, przywracają i odnawiają krew zupełnie.
5) Lekarze, którzy rozbiór chemiczny tych pigułek zrobili wprzód, nim je swym chorym przepisali, jednozgodnie oświadczyli, że *Pigułki czyszczące krew i przeczyszczające* P. *Cauvin* są najlepszém lekarstwem tego rodzaju aż do dziś znanem. Po tak licznych świadectwach, któżby mógł wątpić o ich dobrym skutku. Pudełko z 30 pigułek złożone kosztuje dwa franki, z sześćdziesięciu pigułek 3 franki 50 centymów.

Sprzedaje się w Warszawie u p. Mrozowskiego ulica Podwal N. 482; w Krakowie u pana Molendzińskiego; we Lwowie u pana Tomanek; w Samborze u pana Riddel i w Wilnie u pana Chróścickiego i u pana Franzos w Brodach w Galicji. Mogą być także dostarczone za pośrednictwem *Tygodnika Mód* przy ulicy Żabiéj N. 956 w Warszawie po 4 złote za jedno pudełko. 4—523

PAPIER WLINSI

Najlepsi lekarze w Paryżu, zalecają papier Wlinsi, jako najskuteczniejszy środek, któte radykalnie leczy katary, zapalenie piersi, ból gardła, boleści krzyża, reumatyzmy etc. Jednorazowe a najwięcéj dwurazowe użycie, wystarcza najczęściéj do zupełnego wyzdrowienia, i wyjąwszy małe świerzbienie, nie zostawia po sobie żadnego innego wrażenia.

Dostać można w aptekach pp. Chróścickiego w Wilnie, Molendzińskiego w Krakowie, Mrozowskiego w Warszawie, Tomanka we Lwowie.

Cukierki piersiowe, na soku głowiastéj sałaty i laurowych liściach, uśmierzają kaszle uporczywe, katary, grypy, piersiowe jątrzenia, koklusz i t. d.

Dostać można w aptece Chróścickiego w Wilnie, Mrozowskiego w Warszawie. 7—506

ОДНО ИЗЪ РОССІЙСКИХЪ КОНСУЛЬСТВЪ заграницею ищетъ молодого человѣка, знающаго твердо русскій языкъ и понимающаго по нѣмецки, въ должность писаря. Желающій таковое мѣсто можетъ явиться съ аттестатами къ г. Адельсону на Зарѣчьѣ въ домѣ Ясевича. 3—581

Od św. Jerzego r. b. został otworzony pensjon dla płci żeńskiéj, składający się z klass 4-ch, pod kierownictwem panny KATARZYNY KOPYŁOWSKIEJ. Osoby życzące ulokować do tego zakładu swe dzieci miejscowe lub przychodzące, mają się zgłaszać do mieszkania instytutorki, przy ulicy Zamkowéj w domu ks. Wróblewskiego pod N. 140. 3—636

AGRONOM rodem z Prus, opatrzony chlubnem świadectwem, znający język polski, obeznany z gospodarstwem rolném i leśnem według nowego systemu, zostający obecnie w obowiązku na Litwie, szuka innego miejsca. Adres: R. Olias w Ostrowiu przez Słonim. 3—614

UWIADAMIA SIĘ WILEŃSKĄ PUBLICZNOŚĆ, ŻE JEST DOM murowany do sprzedania, w miejscu naprzeciw kolei żelaznéj, dowiedzieć się można u szpilkarza Klammera na Wileńskiéj ulicy w domie Brackim. 3—611

W magazynie kolonijalnym WŁ. KLECZKOWSKIEGO przy ulicy Wielkiéj w domie Rodkiewicza (byłéj klinice) otrzymano fotogenę z właściwemi lampkami. 3—592

Do wydzierżawienia

Dobra Komarownickie w gub. Mińskiéj pow. Mozyrskim nad spławną rzeką Oressą położone; posiadające: pola wysiewnego żytnio-jęczmiennego 1-éj klassy gruntu 1,200 morgów, nizin czarnoziemnych ogrodowych zalewnych, morgów 300—siana murożnego do 20,000 pudów, błotnego w miarę potrzebowania, stawiło się zwykle 500 stogów; gospodarstwo 4 polowe w każdym z czterech folwarków z zabudowaniem wszędzie nowo erygowanem, z dwóma gorzelniami o sile 180 pudowéj i z fabryką smolną zasassekurowaną, produkującą do 200 beczek smoły rocznie. W każdym z folwarków młóckarnie i sieczkarnie, do tego dwa młyny. Produkta spławiają się własnemi czterma statkami po Prypeci. We wszelkie inwentarze zaopatrzone są dobra dostatecznie. O warunkach dzierżawy zgłasza się osobiście lub listownie do dziedzica w Komorownicach, Zygmunta Jeleńskiego. 2—619

POTRZEBNY jest Łowczy do nadzorowania lasów w majątku o wiorst 50 od Wilna położonym, którýby miał rekomendacją od osób pewnych, jako człowiek uczciwy i pilny. O bliższych warunkach przyjęcia na takowy obowiązek dowiedzieć się można u p. Januszewicza w kancellarji okręgu naukowego w Wilnie. 3—620

Świeże

HOLLENDERSLIE ŚLEDZIE (Matthies i Volle) otrzymał, EDWARD FECHTEL. 3—586

Obstalunki

do sprowadzenia z Rygi, od ogrodnika C. H. Wagnera, wszelkich gatunków DRZEWA, KRZEWY, KWIATY i NASIONA, przyjmuję. *Katalogi* codziennie w moim magazynie przejrzeć można i takowe *bezpłatnie* udzielam. *Edward Fechtel.* 3—594

W SÓBOTĘ t. j. 1 września w powrócie z banhofu kolei żelaznéj o pół do 12-téj wieczorem, na Imbarach stracony został z dorożki Sac-de-Voyage, zawierający rozmaite rzeczy, a w ich liczbie baranki czarne Orenburgskie. Łaskawy znalazca raczy odnieść tę zgubę do Redakcji Kurjera, gdzie poweźmie wiadomość o właścicielu i otrzyma nagrody rub. sr. *dziesięć.* 3—635

W mieście Dynaburgu przy ulicy St. Petersburskiéj w domu Gutnera, otrzymałem skład maszyn i wszelkiego rodzaju narzędzi rolniczych, jako to: Pługi, Brony, Maszyny do siania, do koszenia, żniwiarki Wooda, maszyny do przewracania siana, Młócarnie do wiania zboża, stalowe maszyny do szrotu, rozrzynające maszyny Nikelsa, Maszyny do przemycia rzepy, Masłobójki, Maszyny do czyszczenia kartofli, Pompy fabryki Farszera, Retlena i synów i t. d. Prócz rozmaitych maszyn, znajdujących się w składzie, przyjmuje obstalunki na wszelkiego rodzaju maszyny, jak np. Lokomobille, zastosowane do pędzenia wódki i piwowarni, do cukrowych zakładów, papierowych i masłobojnych fabryk; do fabryk robienia perkalów, mydła i chemicznych zakładów; na żelazne morskie i rzeczne parowe statki; na gazowe apparaty, maszyny do parowych pilarnych zakładów i t. d. Także znajduje się u mnie skład Tollu nie palącego się, do pokrycia dachów, który wytrzymuje więcéj niż żelazna blacha i daleko jest tańszy, wszystko to jest ze sławniejszych niemieckich fabryk. Obstalunki przyjmuję po cenach fabrycznych, wypełniam prędko i akuratnie, a takoż przyjmuję obstalunki na reparacje maszyn i rozmaitych narzędzi, tych tylko, które z mojego składu, albo przezemnie były wypisane, ręcząc za dokładne wykończenie wszystkich zleceń, szanownéj publiczności mam honor polecić się Jéj łaskawym względom. ADAM CZASNICKI. 2—610

ВИЛЕНСКИ ДНЕВНИКЪ.

Пріехавшіе въ Вильно съ 10-го по 13-ое сентября.

ГОСТИННИЦА „НИШКОВСКИ". Князь Феликсъ Огински.— Графъ Эдуардъ Чапски — Владиміръ Кублицки — Піотухъ.— Антонъ Гринцевичъ.— Александръ Жуковски.— Иванъ Валицки.— Графъ Станиславъ Плятеръ.— Графъ Сигизмундъ Плятеръ. — Геркулянъ Хелховски. — Сигизмундъ Сальмоновичъ.— Ксендзъ Антонъ Янушкевичъ.— Θекла Реутъ.— Марія Реутъ— Людвика Будзько.—Комарова съ фамиліею.— Генріета Корзонъ. — Дворянка Людвика Домбровска. —Д-ръ мед. Карлъ Садлеръ.—Антонъ Явински. — Иванъ Нарушевичъ. — Козицки. — Скржицки. Поручикъ Лопатинъ.— Курковски.— Заиковски — Подпоручикъ Небатагенковъ.—Селецки.—Θеодоръ Витковски.—Студ. Мос. унив. Ревкевичъ Карлъ.

Въ д. Квятковскаго.— Михаилъ Квятковски. — Михалина Писанкова.— Въ д. Геца: Флоріанъ Кандыба.—Въ д. Плятера: Адамъ Плятеръ.

Выехавшіе изъ Вильна съ 10-го по 13-ое сентября:

Г-жа Урніяжъ.— Коссаковска. — Богатко съ женою. — Бялоцка.— Михаилъ Комаръ.— Гульбинъ.— Крагельски.— Пашкевичъ съ фамиліею.—Гедеоновъ.— Гагеръ.— Селигманъ.— Важински.— Швыковски.—Монбе.— Борковски.—Щецински.—Верещински.— Даукша.— Августъ и Эдуардъ Козеллы.—Ступински.—Радецка.— Казимиръ Сулистровски.— Мирски.— Карвовски.— Рыдзевска— Зелинска — Корсакъ.—Могилянски.— Ибянски.— Пусловски. — Реутова.—Будзькова.— Микуличъ-Радецки.—Оскерко съ женою.— Антоновичъ. — Ревкевичъ.—Генигеръ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 10-go do 13-go września.

HOTEL „NISZKOWSKI". Ob. X-że Ogiński Feliks. — Czapski Edward. — Kublicki-Piottuch Włodzimierz. — Hryacewicz Antoni. — Żukowski Aleksander. — Walicki Jan. — Hr. Plater Stanisław. — Hr. Plater Zygmunt — Chełchowski Herkulan. — Salmonowicz Zygmunt. — Ksiądz Januszkiewicz Antoni.— Panie: Reut Tekla, Reut Marja. — Budźko Ludwika. — Komarowa z rodziną. — Korzon Henryeta. — Dombrowska Ludwika. — Urzędnicy i wojskowi: Sadler Karol dr. med. — Naruszewicz Jan radc. dw. — Kozicki. — Jaźwiński Ant. — Skrzycki. — Łopatin porucznik. — Kurkowski inż. porucz. — Zajkowski.— Niebatatenkow podpor. — Sielecki. — Witkowski Teodor. — Rewkiewicz stud. mosk. uniw. — Henigier Karol, kupiec.

W d. Kwiatkowskiego: Michał Kwiatkowski. — Michalina Pisankowa. — W d. Geca: Florjan Kandyba. — W. d. Platera: Adam Plater.

Wyjechali z Wilna, od 10-go do 13-go września.

Pani Urniarz. — Kossakowska.— Bogatko z żoną. — Białocka. — Komar Michał.— Gulbin. — Kragels i. — Paszkiewicz z rodziną. — Giedeonow. — Hager. — Kiślański. — Seligman — Ważyński. — Szwykowski.— Monbe. — Borkowski.— Szczeciński. — Wereszczyński.— Dauksza.— Koziełł August i Edward.— Strupiński.— Radecka — Sulistrowski Kazimierz. — Mirski.— Karwowski. — Rydzewska.— Zielińska — Korsak.— Mohilański. — Pusłowski,— Ibiański. — Reutowa.— Budźkowa. — Mikulicz—Radecki. — Oskierko z żoną.— Antoniewicz.— Rewkiewicz.— Hoeniger.

Одобрено Ценсурою, 13 Сентября 1862 г. Вильно.

W Drukarni A. H. Kirkora.